

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТАНЦЮВАЛЬНА СКАРБНИЧКА ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
з відеоматеріалами**

УДК 793.3(477.64)(07)

М 29

Рецензенти:

Вікторія МОГІЛЕВСЬКА – доцентка кафедри теорії та методики виховання Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, кандидатка соціологічних наук, доцента

Людмила АНДРОЩУК – кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри хореографії Київського університету імені Бориса Грінченка

Олександр ПЛАХОТНЮК – доцент, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри режисури та хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 8 від 29 червня 2022 року)*

О. Мартиненко, Р. Павленко, О. Смолка. Танцювальна скарбничка Запорізького краю: навч.-метод. посіб. з відеоматеріалами / за заг. ред. О. Мартиненко. Бердянськ. 2022. 163 с.

Навчально-методичний посібник розкриває актуальність упровадження регіонального компонента в зміст освітнього процесу ЗЗСО, ЗПО та клубних установ. У змісті посібника представлено життєвий і творчий шлях відомого балетмейстера, методиста-хореографа, збирача танцювального фольклору Запорізького регіону Захара Сизоненка. Надано зразки запису хороводів і побутових танців за матеріалами книги В. Чміля «Танці Запорізького краю в обробці З. Сизоненка» (2011), музичний супровід до танців (нотний матеріал), зразки костюмів Запорізького краю, приклади тематично-пізнавальних занять з української хореографії для дітей молодшого шкільного віку й навчальна програми з хореографії з висвітленням регіонального компонента.

На допомогу хореографам-практикам пропонуються відеозразки представлених у посібнику танців, розібраних і записаних здобувачами вищої освіти спеціальності «Хореографія» Бердянського державного педагогічного університету.

Навчальний посібник призначено для науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти хореографічного напрямку, керівників хореографічних колективів і гуртків, учителів хореографії ЗЗСО, а також усіх зацікавлених проблемами народного танцювального мистецтва.

© Колектив авторів

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ЗАКОХАНІЙ У НАРОДНИЙ ТАНЕЦЬ: життєвий і творчий шлях Захара Сизоненка	8
ЗРАЗКИ ХОРОВОДІВ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ (за З. Сизоненком)	16
Весну закликати	16
Ой зав'ю вінки (перший варіант)	18
Ой зав'ю вінки (другий варіант)	21
Ой ходила дівчина бережком	31
Полоняночка	38
Дощик	41
ЗРАЗОК ПОБУТОВОГО ТАНЦЮ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ (за З. Сизоненком)	46
Ланце (Линець)	46
ЗРАЗКИ СЮЖЕТНИХ ТАНЦІВ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ (за З. Сизоненком)	54
Гречаники (Трійчатка)	54
Чумандриха	59
МУЗИЧНИЙ СУПРОВІД ДО ТАНЦІВ (нотний матеріал)	63
ЗРАЗКИ КОСТЮМІВ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ	77
МАЙСТЕРНЯ НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ	99
Тематичне заняття «Стежками Запорізького краю»	99
Тематичне заняття «Ми діти твої, Україно!»	112
Тематичне заняття «Посиденьки»	126
Тематичне заняття «Козацькому роду нема переводу»	133
Тематичне заняття «Український парний танок»	141
Навчальна програма «Українська забавлянка»	152
ВІДЕОЗРАЗКИ ТАНЦІВ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ	163
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	164

ПЕРЕДМОВА

*«Учітесь, читайте,
і чужому навчайтесь,
й свого не цурайтесь...»*

Тарас Шевченко

У комплексі складних проблем, які сьогодні гостро стоять перед системою освіти України, актуальною є проблема змісту навчання і виховання.

Важливою складовою змісту освіти є його регіональний компонент, який дає сучасній людині без перешкод включатися в різні сфери людської практики, що традиційно склалася в тому чи іншому регіоні. Звернення до регіональної культури, усвідомлення її цінностей як для конкретної особистості, так і регіонального суспільства створює передумови для позитивної самоідентифікації людей, виховання в них патріотичних почуттів, розуміння єдності розвитку окремого регіону й України в цілому.

Важливим фактором упровадження регіонального компонента в зміст освіти є ознайомлення здобувачів (дошкільної, шкільної (початкової, середньої), вищої та позашкільної освіти) з регіональною культурою. Реалізувати це можливо шляхом пропагування культурно-національних цінностей у закладах загальної середньої та позашкільної освіти. Саме педагоги можуть активізувати передачу молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності через різні види мистецтва.

Важливим компонентом культури кожної нації є народна хореографія. Сучасні педагоги, мистецтвознавці розглядають використання української хореографічної культури в освіті як проблему соціального розвитку дитини, забезпечення єдності освіти і національної культури, гуманізації виховання, що утворює право дітей на різнобічний особистісний розвиток на вітчизняних культурних засадах (Л. Масол, Г. Падалка, О. Рудницька, А. Шевчук та ін.).

Дослідженню народного танцювального мистецтва загалом, і українського, зокрема з мистецтвознавчої та фольклористичної позиції, приділяли увагу провідні теоретики і практики народного танцю: К. Василенко, В. Верховинець, П. Вірський, А. Гуменюк, Є. Зайцев,

С. Карабанова, Г. Настюков, Т. Ткаченко та ін. Регіональні особливості українського фольклорного танцю і народно-сценічної хореографії вивчали А. Гуменюк, З. Сизоненко, О. Колосок, М. Полятикін, Б. Стасько, В. Тітов, Я. Чуперчук та ін. Науково-методологічні аспекти використання українського танцювального фольклору в роботі з дітьми досліджували В. Верховинець, А. Іваницький, О. Мартиненко, Т. Науменко, Н. Сулій, А. Шевчук.

На жаль, народне хореографічне мистецтво в закладах позашкільної освіти з кожним роком втрачає популярність, поступаючись сучасному. Це пов'язано з популяризацією в засобах масової інформації сучасних напрямів хореографії (телевізійні проєкти), зменшенням кількості фольклорних фестивалів, відсутністю фінансової підтримки з боку держави колективів народного танцю і переведенням їх на комерційну основу, унаслідок чого батьки мають сплачувати не тільки навчання дітей, а й пошив коштовних сценічних костюмів, взуття, участь у конкурсах та фестивалях. Крім того, у змісті уроків хореографії, які проводяться в окремих закладах загальної середньої освіти, це майже не реалізується, а шкільні гуртки практикують залучення дітей до сучасної та бальної хореографії, яка користується попитом серед дітей та їх батьків. Тобто інформаційний простір щодо народного танцювального мистецтва дуже обмежено і, як наслідок, діти не знають і не цікавляться культурною спадщиною свого народу.

Аналіз роботи дитячих хореографічних колективів Запорізької області (анкетування керівників, спостереження за проведенням танцювальних занять, бесіди з дітьми) дозволив з'ясувати, що стан залучення дітей до народного танцювального мистецтва України взагалі та свого регіону зокрема не можна означити як відповідний вимогам сьогодення. Отримані дані свідчать про те, що, по-перше, педагоги-хореографи мають обмежений досвід ознайомлення дітей з українським танцювальним фольклором, у навчанні дітей використовують почасти спрощений, регламентований у діях, не дуже привабливий для сучасної дитини музично-руховий репертуар; по-друге, більшість педагогів засвоюють з дітьми загальне поняття «український танець», усвідомлення його дітьми пов'язується з музичними та руховими ознаками, частково деякими іншими, відсутні орієнтири на зміст, сюжет, малюнки, фігури; по-третє, знання педагогів про регіональні

особливості танцювального народного мистецтва обмежені, уявлення про українські рухи і фігури, їхнє розрізнення за приналежністю до певного регіону поверхові. Керівники дитячих хореографічних колективів (94% з 26 опитаних) зазначають недостатність власної підготовки з означеної проблеми, звертають увагу на необхідність видання навчально-методичних матеріалів про український танцювальний фольклор та особливості його застосування в роботі з дітьми різного віку, проведення семінарів-практикумів і майстер-класів за відповідною тематикою.

Саме це стало стимулом для видання навчально-методичного посібника «Танцювальна скарбничка Запорізького краю».

Запорізький регіон має унікальний матеріал танцювального фольклору, зібраного, узагальненого, інтерпретованого й апробованого на різноманітних сценічних майданчиках і виданого в різноманітних виданнях відомим балетмейстером, методистом, дослідником, видатною постаттю мистецького простору Запорізького краю Захаром Сизоненком.

За основу публікованого матеріалу (хороводи, побутові танці) було взято книгу В. Чміля «Танці Запорізького краю в обробці З. Сизоненка» (2011). У змісті посібника також представлено зразки хореографічного заняття та навчальної програми «Українська забавлянка» для здобувачів позашкільної освіти основного рівня навчання (автори: О. Мартиненко, О. Даниленко). Дані матеріали були висвітлені в газеті «Позашкільля» (№ 4, 2013 рік), створеної для творчих педагогів закладів позашкільної та загальної середньої освіти задля публікації інноваційних стратегій, методико-дидактичних підходів і висвітлення актуальних питань.

Представлені в навчально-методичному посібнику відеоматеріали є результатом самостійної роботи здобувачів першого рівня вищої освіти спеціальностей 024 Хореографія і 014 Середня освіта (Хореографія) з дисципліни «Мистецтво балетмейстера» (викладач О. Мартиненко) і діяльності творчої лабораторії народного танцю (керівник Р. Павленко) Бердянського державного педагогічного університету. Вокальну партію виконували студенти-хореографи 4 курсу. Музичний супровід забезпечували викладачі та концертмейстери, які сприяють фаховій підготовці майбутніх хореографів і стейкхолдер ОПП «Хореографія» Дузенко Юрій Іванович,

заслужений артист України, художній керівник Академічного фольклорно-хореографічного ансамблю «Славутич» (м. Дніпро).

Вважаємо за потрібне продовжувати справу Захара Сизоненка, зберігати скарби танцювальною культури нашого неповторного козацького краю і популяризувати регіональний аспект танцювального українського мистецтва в освітньому процесі закладів вищої, позашкільної та шкільної освіти, клубних установах.

ЗАКОХАНИЙ У НАРОДНИЙ ТАНЕЦЬ: життєвий і творчий шлях Захара Сизоненка



6 квітня 1905 року у м. Бердянську Запорізької області (Катеринославської губернії) народився відомий балетмейстер, фольклорист Захар Сизоненко.

На березі Азовського моря Захар провів все своє дитинство. Його батько працював на залізниці, а мати господарювала по дому і виховувала п'ятеро синів. Захар був наймолодшим у сім'ї і його всі любили за емоційність, спритність, рухливість, доброзичливість.

Ще з юних років З. Сизоненко перебував у полоні незбагненної краси народної танцювальної культури. Підлітком він тягнувся до українських пісень і танців, із задоволенням спостерігав за грою весільних музик, іграми і розвагами молоді і дорослих. Згодом він уже

допитливо розшукував подібні видовища, намагався туди потрапити і насолоджувався побаченням. Це захоплення фольклором з роками перейшло в осмислене дійство, а далі набуло стабільних рис, ґрунтовної творчої праці.

З дев'яти років Захар почав навчання в місцевій балетній школі і через 7 років по її закінченні (1921) працював на професійній сцені як танцюрист у різних українських колективах, в опереті та естрадно-концертних програмах.

У 1927 році за станом здоров'я тимчасово припинив роботу на професійній сцені і працював на залізниці спочатку у м. Пологах, потім у м. Запоріжжі.

У 1939 році навчався у м. Москві, де закінчив річні курси молодих спеціалістів-хореографів від ВЦСПС при Центральному Будинку самодіяльного мистецтва ім. Н. Крупської.

З вересня 1940 року і до початку війни працював балетмейстером обласного ансамблю пісні і танцю «Дніпрельстан». Згодом ансамбль було розформовано і З. Сизоненко перейшов на роботу у міський палац піонерів хореографом, продовжуючи очолювати танцювальний колектив клубу ім. Дроб'язка. Через загальну евакуацію ці колективи припинили свою діяльність, а Захара за станом здоров'я військкомат направив у будівельний батальйон рити окопи.

У жовтні 1941 року, коли в м. Запоріжжя ввійшли фашистські війська і шлях для відступу був відрізаний, З. Сизоненко повернувся до міста Бердянська (Осипенко), рідної оселі, жінки та 11-річного сина. Мати і батько на той час померли, один з братів загинув у громадянську війну, а двоє інших поїхали на заробітки і безслідно зникли.

Восени 1943 року місто Бердянськ було звільнено від німецької окупації і З. Сизоненко знову був мобілізований до лав радянської армії у Запорізькій обласний кулеметний батальйон.

З 16 січня 1944 року за пропозицією обкому партії облвійськкомат направив З. Сизоненка як спеціаліста балетмейстером Запорізького театру ім. Островського. Потім обласне Управління у справах мистецтва перевело його балетмейстером у новостворений ансамбль пісні і танцю «Дніпрельстан», а з березня 1945 року балетмейстером і солістом танцювальної групи при обласному українському музично-драматичному театрі імені М. Щорса.

У грудні 1945 року Захар Микитович за станом здоров'я залишив сцену театру і перейшов працювати на основну роботу в Запорізькій обласний Будинок народної творчості методистом-хореографом. На той час головна професійна задача методиста-хореографа полягала у мотивації та контролі колективів художньої самодіяльності області щодо покращення виконавського рівня та створення високого ідейно-художнього репертуару. Виконання цієї важливої задачі вимагало від методиста широкої та різносторонньої діяльності.

З перших днів роботи на посаді методиста Захар Сизоненко інтенсивно вивчав стан розвитку народного хореографічного жанру в області. Багато їздив по селах і містах і як досвідчений балетмейстер-постановник корегував репертуар на місцях, підказував керівникам окремі теми сюжетних постановок, пропонував свої варіанти композицій, таким чином поповнюючи репертуар і розширюючи його тематичну різноманітність.

У зв'язку з відсутністю у повоєнні 40-50-ті роки грамотних керівників танцювальних гуртків, посади яких займали в основному ентузіасти-любители, Будинок народної творчості почав широку практику проведення різних семінарів і короткотермінових курсів, стажування, обмін досвідом з фахівцями та кращими творчими колективами.

Хореографічне відділення постійно діючих шестимісячних, а потім десятимісячних курсів при ОБНТ очолив З. Сизоненко. Він консультував, здійснював методичну допомогу, ставив сценічні обробки композицій, основою яких слугував місцевий фольклорний матеріал, тобто плідно працював з дитячими і дорослими ансамблями народного танцю міського Палацу піонерів, клубу залізничників ім. Дроб'язка, ПК «Металург» та ін.

Балетмейстерський почерк Захара Микитовича характеризувався потягом до українського фольклору Запорізького краю. Навчаючи інших, він із захопленням розповідав про особливості історичного зародження і розвитку народного аутентичного фольклору Запорізького регіону, його неповторну красу та своєрідність, проїняту величчю козацького духу і войовничої відваги. З. Сизоненко із задоволенням ділився досвідом і знаннями, популяризуючи танцювальний репертуар свого краю, піднімав актуальні питання

загальної культури, художнього смаку, творчої інтуїції та вміння організувати роботу гуртків художньої самодіяльності. Особливого значення він надавав вмінню яскравого і виразного показу, такого, щоб учням відразу був зрозумілим творчий задум постановника. На заняттях і репетиціях Захар Микитович завжди був стриманим, коректним і доброзичливим.

Особливою рисою характеру Захара Сизоненка була щира радість за чийсь успіхи і досягнення. Це людина, яка не знала заздрості, носила у серці доброту до людей. Його син Вадим Захарович в одному зі своїх листів написав: «Слід відзначити, що завдяки доброзичливому характеру батька, у сім'ї не було сварок і один до одного ставились дружно і дбайливо. За все життя я не чув від батька брутального слова. Це була культурна, стримана у своїх емоціях людина».



Розуміючи, що добір репертуару є одним з найбільш складних і трудомістких завдань постановника-хореографа, З. Сизоненко підкреслював важливість самої особи і позиції балетмейстера, його запасу знань, навичок, умінь, світовідчуття, твердість ідейно-художніх і громадських поглядів, відсутність штампів, повторності, композиційної одноманітності.

Він наголошував, що основою репертуару кожного танцювального колективу має бути народний танок, що «в танці – душа народу», і народ не простить, якщо ми не зуміємо відшукати, зберегти, використати все краще, що створено протягом століть. В одному з інтерв'ю З. Сизоненко зазначив: «А де ж місцеві особливості, колорит, характери? Як прикро, що керівники колективів не вивчають і не використовують тієї безлічі яскравих українських танців, які є в

фольклорних джерелах нашого краю. Та й обласний Будинок народної творчості має їх багато. ...Я звертаюся до керівників колективів: «Товариші, не замикайтеся на стінах свого клубу. Шукайте.... Використовуйте матеріали обласного Будинку народної творчості, бібліотек, майстрів хореографії. Творіть самі! І давайте, нарешті, звернемо найсерйознішу увагу на музичний супровід танцювальних номерів. Музика в танці повинна допомагати розкриттю змісту хореографічного твору».

Захар Микитович зазначав, що оцінка художнього обличчя самодіяльного ансамблю і його керівника відбувається не за показниками одного-двох танців на огляді, а за тим, як колектив збирає, пропагує самобутні національні, у тому числі місцеві танці, як на їх основі творить сучасні сюжетні танці, збагачуючи власний, неповторний і багатий репертуар.

На той час по області налічувалося 339 танцювальних колективів, 246 з яких функціонували на селі. У газетній статті «В танці - душа народу» («Запорізька правда» від 1 лютого 1966 р.) методист З. Сизоненко відзначив кращих із них: «Запорожець» (керівник Ю. Большаков), танцювальні гуртки Гуляйпільського будинку культури (керівник Г. Сіріньок), Нововасилівського сільського клубу Бердянського району (керівник М. Ашифін), колгоспу імені Кірова Мелітопольського району (керівник Л. Ісаченко) та ін.

З. Сизоненко допомагав багатьом керівникам з репертуаром, пропонуючи спеціальну літературу з фольклорними танцями (переважно за його редакцією), пропагував окремі збірники танців, що видавалися ОБНТ.

Свої перші танці З. Сизоненко почав друкувати ще в 40-х роках. Більша їх частина надрукована в журналі «Народна творчість та етнографія» (м. Київ, видавництво Академії наук) та у збірниках А. Гуменюк «Українські народні танці» (м. Київ: Академія наук, 1962 р.), А. Гуменюк, П. Вірський «Українські народні танці» (м. Київ: Наукова думка, 1969 р.), «Репертуарний збірник» на допомогу художній самодіяльності (м. Київ: Радянська Україна) та ін. З. Сизоненко з гордістю підкреслював, що на Запоріжжі знайдено та записано понад 60 танців і кожен з них має свою тему, сюжет, барви, характерні особливості, гумор – те, що відрізняє його серед інших. Записані ним

танці набули значної популярності, бо ставилися у різних самодіяльних колективах як Запорізької області, так і за її межами, в інших союзних республіках.



Нині у бібліотеці Запорізького обласного центру народної творчості (ЗОЦНТ) знаходяться дві праці З. Сизоненка: «Збірник українських народних танців Запорізької області» і «Фольклорні танці Запорізької області» (Папка, 25 танців). Центр періодично друкує і поширює серед аматорських колективів танці нашого земляка.

Працюючи на посаді заступника директора обласного Будинку художньої самодіяльності профспілок, З. Сизоненко продовжував популяризувати народні танцювальні традиції Запорізького краю. В одній зі статей З. Сизоненко зазначав: «Щороку у «Дубовому гаю» самодіяльність районів області звітує перед трудящими Запоріжжя. Нехай же кожен танцювальний колектив обов'язково покаже місцевий танець. Відповідну роботу мають провести на семінарах методисти хореографії районних будинків культури і очолити це повинні, звичайно ж, обласний Будинок народної творчості та Будинок художньої самодіяльності профспілок. Слід провести і конкурс на краще виконання місцевого фольклорного танцю».

З. Сизоненко з гордістю заявляв про те, як митці інших областей

України заздять нам, що ми живемо на Запорізькій землі, яка є щедрою на справжні перлини танцювального фольклору. Наші славні предки, запорізькі козаки, створили чимало героїчних танців, сповнених відваги, волелюбності, іскристого завзяття і буйної сили. Він нарікав на те, що багато колективів інших областей України (Кіровоградської, Львівської, Харківської, Дніпропетровської) танцюють запорізькі фольклорні танці, а наші місцеві колективи про них забувають. «А під час огляду виходять один за одним десятки колективів і кожен показує... угорський, іспанський, циганський танок, а український танок представлений лише «Гопаком», або ще одним двома танцями, які виконуються з більшою чи меншою майстерністю, а можливо й кількома ансамблями».

Закоханий з дитинства в народний танець З. Сизоненко підкреслював, що запорізький фольклорний танок – пишнobarвний, змістовний і мальовничий, оригінальний і своєрідний. Це неоціненний скарб для справжніх митців, які прагнуть натхненної творчості, збереження та популяризації зразків народного танцю, характерних для різних куточків Запорізького краю: «Горлиця», «Линець-швиденець», «Новоспасівська кадриль» (Бердянщина), «Дощик», «Ой зав'ю вінки», «Трійка» (Пологівщина), «Полоняночка», «Чумак» (Оріхівщина), «Балабинська полька», «Вихор», «Хортичанка» (Запорізький район), «Ходить гарбуз по городу», «Перепілочка», «Ой шум – шум» (Новмиколаївський район), «Козак», «Гонта» (Кам'янсько-Дніпровський район), «Гречаники» (Веселівський), «Жок», «Ручениця», «Хоро» (Приморський і Приазовський райони) і багато інших.

В останні роки свого професійного життя Захар Микитович працював у фірмі побутових послуг «Дніпро» м. Запоріжжя по впровадженню, організації і методиці проведення занять з «Ритміки» в загальноосвітніх школах та дошкільних закладах.

У 70-х – 80-х роках ці заняття набули особливої популярності і «Ритмікою» були охоплені майже всі школи і окремі дитячі садочки Запоріжжя, Бердянська, Вільнянська, Токмака, частково Мелітополя і інших населених пунктів області. «Ритміка» стала значним підґрунтям у розвитку шкільної хореографічної самодіяльності.

Усе життя Захар Сизоненко присвятив народному танцю, йому він віддав свою душу! Невтомний пропагандист хореографічної культури і місцевого фольклору помер 7 грудня 1986 року. Його життєве натхнення

і творчий доробок заслужили повагу працівників культури і мистецтва, аматорів народної хореографії та органів місцевої влади.



Ми маємо бути вдячними Захару Микитовичу Сизоненку за той безцінний скарб зібраних і збережених ним фольклорних джерел, який він залишив нащадкам. Ми маємо продовжувати його справу, передаючи і зберігаючи регіональні особливості танцювальної культури нашого краю. Усі, хто професійно пов'язаний з хореографічним мистецтвом, мають знати, вивчати, цінувати, популяризувати таємниці народного хореографічного мистецтва легендарної землі півдня України – козацького Запорізького краю.

ХОРОВОДИ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ (за записом З. Сизоненка)

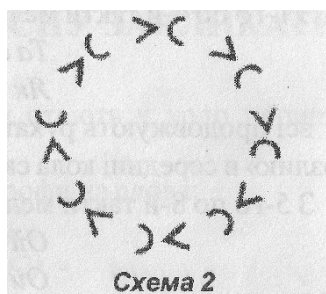
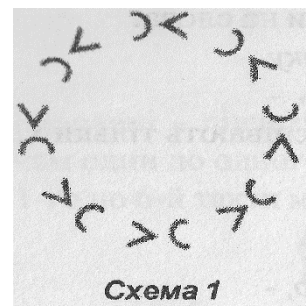
«ВЕСНУ ЗАКЛИКАТИ»

Виконавці - дівчата і хлопці стають у коло попарно обличчям один до одного (схема 1).

З 1-го по 6-й такти мелодії першої строфи на слова:

*Благослови, мати,
Весну закликати (2), -*

виконавці роблять уклін одне одному, потім повертаються на 180° (хлопець 180° через ліве плече, дівчина - через праве).

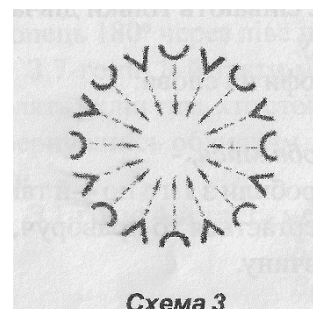


З 7-го по 8-й такти мелодії на слова «зиму проводити» вони роблять уклін тим, хто стоїть навпроти (схема 2). На кінець 8-го такту, повернувшись обличчям до центру, вони беруться за опущені вниз руки.

З 1-го по 4-й такти мелодії першої строфи на слова:

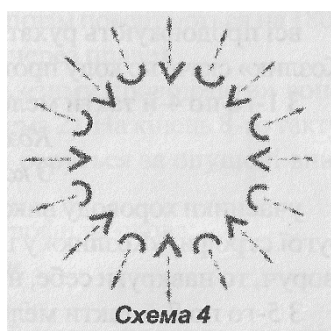
*Благослови, мати,
Весну закликати, -*

танцюристи, починаючи з правої ноги, простим кроком прямують до центру (звужуючи коло). На кінець 4-го такту роблять уклін обличчям до центру (схема 3).



З 5-го по 8-й такти на слова:

*Весну закликати,
Зиму проводити, -*



простим кроком, який починають з правої ноги, відходять назад (спиною), розширюючи коло (схема 4).

З 1 -го по 8-й такти мелодії першої строфи іншого тексту:

*Вийди, вийди, козлику,
Вийди, вийди рано (2),
Вийди погуляємо, -*

танцюристи, тримаючись за руки («ланцюжком»), йдуть «перемінним кроком» з правої ноги по колу проти годинникової стрілки. Одночасно в центр кола вбігає хлопець, спина й голова якого закриті кожухом, вивернутим шерстю назовні. Юнак зображає «козлика».

З 1-го по 4-й такти мелодії другої строфи на слова:

*Та скажи нам, козлику,
Як дівоньки скачуть, -*

усі продовжують рухатись по колу, але співають тільки хлопці. «Козлик» у середині кола скаче на місці.

З 5-го по 8-й такти мелодії на слова:

*Ой так хорошенько,
Ой так приятненько, -*

усі продовжують рухатись по колу, але співають тільки дівчата. «Козлик» скаче по колу проти руху хороводу.

З 1-го по 4-й такти мелодії третьої строфи на слова:

*Козлику, обернися,
З котрею панною обнімися, -*

учасники хороводу виконують все, що робили з 1 -го по 4-й такти другої строфи. «Козлик» у центрі кола повертається то праворуч, то ліворуч, то навкруги себе, ніби виглядає дівчину.

З 5-го по 8-й такти мелодії на слова:

*Хоч з старою,
Хоч з малою,
Хоч з дівчиною молодю, -*

усі співають, продовжуючи рухатися по колу. Наприкінці останнього такту зупиняються і стають обличчям до центру. Юнак, який зображав «козлика», підбігає до однієї з дівчат і, ставши навпроти неї, знімає кожуха та кидає його на землю. Дівчина виходить до юнака. Він правою рукою бере її за талію, а вона кладе ліву руку йому на праве плече. Вільні руки - на талії.

У такому положенні дівчина і юнак, вийшовши на середину кола, танцюють «Гопак». Усі інші на місці притоптують і плещуть у долоні.

Після закінчення танцю солісти стають у коло парами і хоровод

починається спочатку. «Козлика» зображає хлопець, з яким дівчина танцювала в середині кола. Хоровод повторюється кілька разів. Щоразу танцюристи просуваються по колу в протилежну сторону.

ОЙ ЗАВ'Ю ВІНКИ

(перший варіант)

Зібравшись на галявині, дівчата співають яку-небудь сумну пісню («Ой сяду я край віконця», «Ой ти, дівчино, зарученая», «В кінці греблі шумлять верби» тощо). Деякі з них збирають квіти, заплітаючи їх у вінки.

Згодом усі дівчата стають обличчям до центру в два кола (внутрішнє і зовнішнє). Тримавши в правій руці вінки, лівою рукою вони беруться за вінок сусідки зліва (схема 1).

З 1-го по 2-й такти мелодії першої строфи на слова:

Ой зав'ю вінки, –

дівчата внутрішнього кола, починаючи крок з правої ноги, відступають назад, плавно піднімають угору з'єднані руки і створюють «ворота».

Одночасно дівчата зовнішнього кола, починаючи крок з правої ноги, йдуть вперед. Підійшовши до внутрішнього кола, вони роз'єднують руки і, злегка нахилившись уперед, проходять під піднятими руками («воротами») внутрішнього кола, а потім знову з'єднують руки (беруться за вінки), вирівнюючи корпус. Отже, внутрішнє коло стає зовнішнім, а зовнішнє внутрішнім.

З 3-го по 4-й такти мелодії на слова:

На всі святки, –

дівчата зовнішнього кола, починаючи крок з правої ноги, відходять на свої попередні місця. Повертаються на свої місця і дівчата внутрішнього кола (схема 1).

З 5-го по 6-й такти мелодії на слова:

На всі святки, –

дівчата внутрішнього кола, починаючи крок з правої ноги, відходять назад, плавно піднімають угору з'єднані руки і створюють «ворота». Дівчата зовнішнього кола, починаючи крок з правої ноги, проходять через них уперед (як на 1-й і 2-й такти) до центру кола. З 7-го по 8-й

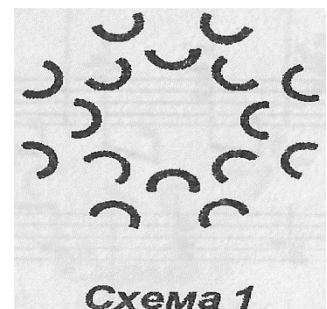
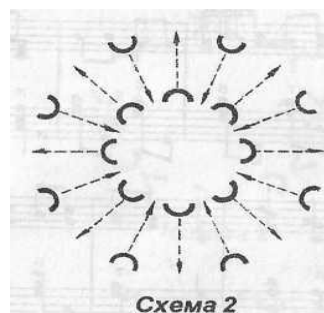


Схема 1

такти мелодії на слова:

На празнички, –

дівчата внутрішнього кола, роз'єднавши руки, повертаються навкруг (через праве плече) і, ставши поряд з дівчатами зовнішнього кола (спиною до центру), з'єднують руки з вінками позаду дівчат зовнішнього кола (схема 2).



З 9-го по 16-й такти мелодії на слова:

Ой леле, мамо, та ранесенько,

Щоб сонце глянуло веселесеньке, –

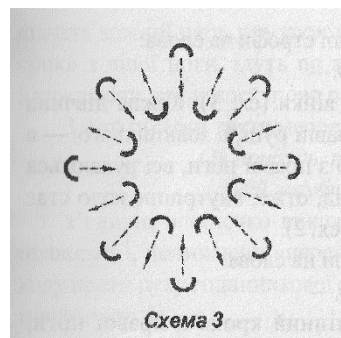
усі дівчата, з'єднані в загальне коло, злегка відхиливши корпус назад і повернувши голову ліворуч, дивляться одна на одну (схема 2). Виконуючи «припадання», вони йдуть по колу проти руху годинникової стрілки. Дівчата, що стояли спиною до центру кола, починають «припадання» з лівої ноги, а дівчата, що стояли обличчям до центру, – з правої.

На останній такт дівчата зовнішнього кола підводять з'єднані руки вгору, роблять правою ногою крок уперед (до центру), повертаються через праве плече навкруги і стають спиною до центру кола. Одночасно дівчата внутрішнього кола роз'єднують руки і також роблять правою ногою крок вперед, повертаються через праве плече навкруги і стають обличчям до центру.

З 9-го по 10-й такти мелодії першої строфи на слова:

Ой леле, мамо, –

усі з'єднують руки, беруться за вінки (схема 3). Кожна дівчина внутрішнього кола тримає вінок у правій руці, а зовнішнього – у лівій. Починаючи перемінний крок з правої ноги, усі рухаються вперед. З'єднані руки витягують назад, отже, внутрішнє коло стає зовнішнім, а зовнішнє – внутрішнім (схема 2).



З 11-го по 12-й такти цієї ж строфи на слова:

Та ранесенько, –

усі дівчата, починаючи перемінний крок з правої ноги, відходять назад і повертаються на свої попередні місця. З'єднані руки витягують уперед (схема 1).

На повторення пісні з 13-го по 14-й такти мелодії першої строфи на слова:

Щоб сонце глянуло, –

дівчата, починаючи перемінний крок з правої ноги, знову рухаються вперед до центру кола. З'єднані руки витягують назад (схема 2). З 13-го по 16-й такти мелодії цієї ж строфи на слово:

веселенько, –

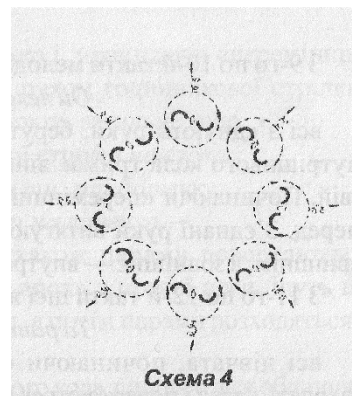
усі виконавиці, починаючи перемінний крок з правої ноги, відходять назад від центру кола, повертаються на свої попередні місця. З'єднані руки витягують вперед (схема 3). На останній такт роз'єднують руки. Дівчата внутрішнього кола перекладають вінок у ліву руку.

З 1-го по 8-й такти мелодії другої строфи на слова:

В бору сосна колихалася,

Дочка батька дожидалася, –

дівчата стають попарно навскоси одна до одної (правим плечем). Праву руку кладуть одна одній на талію з лівого боку, ліву з вінком піднімають над головою (схема 4). Повернувши голову ліворуч, вони дивляться на вінки, немовби милуються ними, і простим кроком з правої ноги ідуть по колу за рухом годинникової стрілки, одночасно кружляючи. З 9-го по 16-й такти мелодії на слова:



Ой прибудь, прибудь ти, мій батечку,

Мій голубчику, хоч на літечко, –

дівчата кожної пари утворюють кілечко і, починаючи перемінний крок з лівої ноги, ідуть по колу за рухом годинникової стрілки. Кружляючи, вони поступово розширюють загальне коло.

З 9-го по 16-й такти мелодії другої строфи на слова:

Ой прибудь, прибудь ти, мій батечку,

Мій голубчику, хоч на літечко, –

з'єднані в кілечко виконавиці також парами повертаються праворуч і, починаючи перемінний крок з правої ноги, ідуть по колу проти руху годинникової стрілки, а потім парами розходяться в півколо (схема 4).

На останній такт дівчата зовнішнього кола зупиняються обличчям до центру, тримаючи в правій та лівій руках вінки. Дівчата внутрішнього кола з вінками в правій руці ліву руку роз'єднують,

роблять крок уперед, повертаючись навкруги праворуч, і стають у півколо поряд з дівчатами, що танцювали в парі, беручи лівою рукою їх вінки. У півколі крайня з лівого боку дівчина (ведуча) витягує вперед праву руку з вінком, а крайня з правого боку стискує ліву в кулак і кладе собі на талію.

З 1 -го по 16-й такти мелодії третьої строфи на слова:

*Ой зав 'ю вінки на всі святки,
На всі святки, ще й на празнички,
Ой рано, рано та ранесенько, (2)
Щоб сонце глянуло веселесеньке, – (2)*

усі дівчата простим кроком, який починають з правої ноги, рухаються за ведучою і «заплітають пліт».

Ведуча, просуваючись уперед, веде за собою всю низку дівчат, проходить під «воротами», утвореними піднесеними руками останніх двох дівчат. Обійшовши всю лінію танцюристів, вона знов прямує до «воріт», утворених передостанньою і третьою від краю дівчиною, потім знов обходить всю лінію і прямує до наступних «воріт» і т. д. «Пліт» закінчується тоді, коли ведуча пройде через усі «ворота». Кожна з них після того повертається ліворуч і кладе ліву руку, не роз'єднуючи її з рукою сусідки, собі на праве плече (крім крайньої дівчини, яка повертається разом з передостанньою). На кінець заплітання ведуча, також не роз'єднуючи лівої руки, повертається ліворуч і кладе ліву руку собі на праве плече, а праву з вінком витягує вперед.

З 31 -го по 16-й такти мелодії заключної строфи дівчата, наспівуючи, підносять з'єднані руки над головою на «перемінному кроці», який починають з правої ноги, і з гірляндою вінків просуваються за ведучою до «річки», де вони кидають вінки у «воду».

«ОЙ ЗАВ'Ю ВІНКИ» **(другий варіант)**

Однією з улюблених літніх веснянок був хоровод «Ой зав'ю вінки», у якому дівчата, заплітаючи вінки, оспівували кращі побажання на майбутнє. Мелодія пісні, плавні рухи (музичний розмір - 3/8 такту), красиві фігури та ліричний характер відзначають цей своєрідний хоровод від інших народних веснянок. Дівчата одягнені у святкове вбрання і на голові вінок із стрічками.

Танець «Ой зав'ю вінки» побудовано на елементах українських пісенно-танцювальних хороводів-веснянок.

За своїм характером це ліричний танець, у якому засобами хореографії передається почуття радості дівчини у зв'язку з приходом весни. Плавні й легкі рухи виконавців, красиві та виразні танцювальні фігури надають своєрідної чарівності і привабливості українському хороводу.

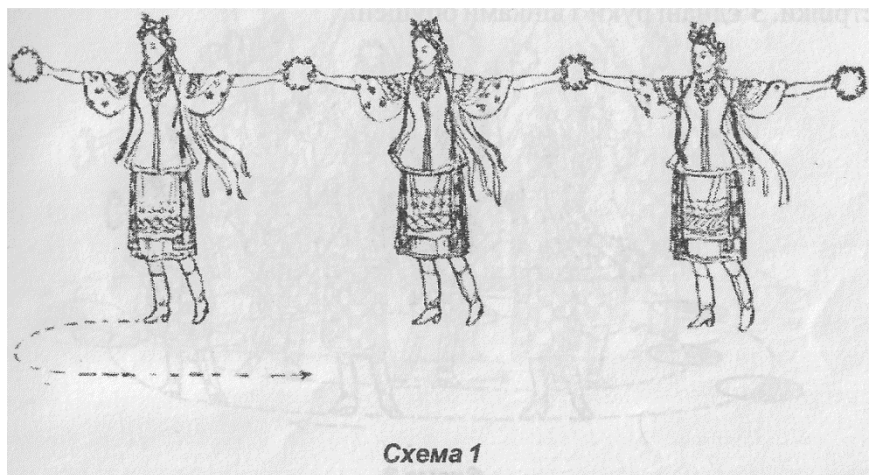
Танець виконують 16 дівчат. Вони одягнені у святкове вбрання: вишита сорочка, плахта, корсетка, намисто, фартух, вінок із стрічками, кольорові чобітки. Кожна тримає в руках вінок з польових квітів.

Виконується танець у супроводі баяна. Музичний розмір - 3/4.

Музичний вступ – перші вісім тактів музики. У цей час дівчата знаходяться в останній правій кулісі. Кожна з учасниць, тримаючи свій вінок у правій руці, бере у ліву руку вінок подруги що стоїть поруч.

Фігура перша «Коло»(24 такти)

1-22 такти – дівчата, починаючи з правої ноги, простим кроком виходять на сцену. Попереду – ведуча, її права рука з вінком витягнута на рівні плечей. Виконавиці просуваються біля

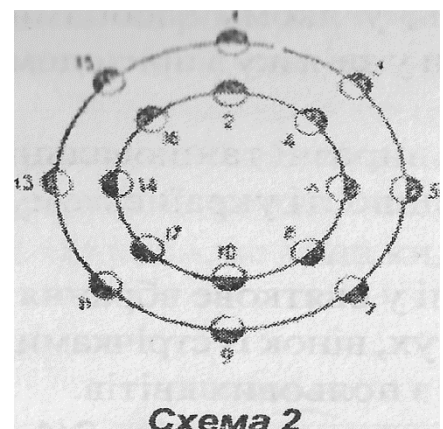


задника сцени, а потім повз лівих куліси на авансцену, поступово утворюючи велике коло (схема 1).

Дівчата тим же кроком йдуть по колу проти руху годинникової стрілки.

23-24 такти - танцюючі роз'єднують руки, і виконавці з парними номерами, повернувшись обличчям до центра кола, роблять два кроки вперед і з'єднують руки беруться за вінки, утворюючи внутрішнє коло.

Одночасно дівчата з непарними номерами, продовжуючи рухатись вперед і



поступово звужуючи коло, теж з'єднують руки беруться за вінки, утворюючи зовнішнє коло (схема 2).

Фігура друга. «Два кола»(8 тактів)

1 -7 такти - дівчата, що знаходяться у внутрішньому колі, підводять з'єднані руки вгору і, просуваючись по колу за рухом годинникової стрілки, виконують перемінний крок, починаючи його з лівої ноги.

У той же час танцюючі зовнішнього кола тим же кроком, але починаючи з правої ноги, йдуть по колу проти руху годинникової стрілки. З'єднані руки з вінками опущені.

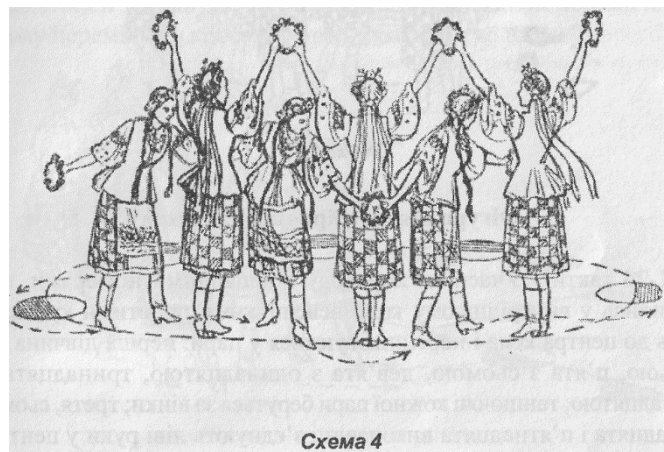


Виконавці через кожні два такти змінюють положення рук: на I- 2 такти дівчата внутрішнього кола опускають руки, зовнішнього - піднімають (схема 3).

8-й такт - усі учасниці водночас зупиняються. Ті, що стоять зовні, підносять з'єднані руки вгору, танцюючі у внутрішньому колі з парними номерами опускають їх униз, і тоді ж друга дівчина роз'єднує руки з четвертою.

Фігура третя «Під лозами» (16 тактів)

1-16 такти - дівчата зовнішнього кола виконують на місці «крок з переступанням», а танцюючі внутрішнього - перемінним кроком просуваються змійкою по колу (попереду друга дівчина), проходячи під піднесеними руками танцюючих



зовнішнього кола, як зазначено пунктиром (схема 4).

На останній такт дівчата внутрішнього кола повертаються спиною до центру, інші опускають з'єднані руки вниз. Таким чином, утворюється загальне коло (схема 5).

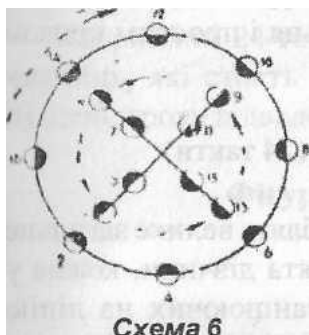


Фігура четверта «Віночок» (24 такти)

1-22 такти – зберігаючи коло, виконавці, злегка відхиливши корпус назад, повернувши голову до лівого плеча і дивлячись одна на одну, просуваються проти руху годинникової стрілки, виконуючи припадання дівчата, що стоять спиною до центру кола з лівої ноги, інші – з правої. Руки з вінками опущені вниз.

23-24 такти – дівчата, що стоять обличчям до центру кола, підводять з'єднані руки вгору, роблять правою ногою крок уперед, приставляють ліву ногу до правої в шосту позицію. Одночасно дівчата, що стоять спиною до центру кола, роз'єднують руки і також роблять крок уперед лівою ногою і приставляють праву в шосту позицію.

Фігура п'ята «Зірочка» (24 такти)



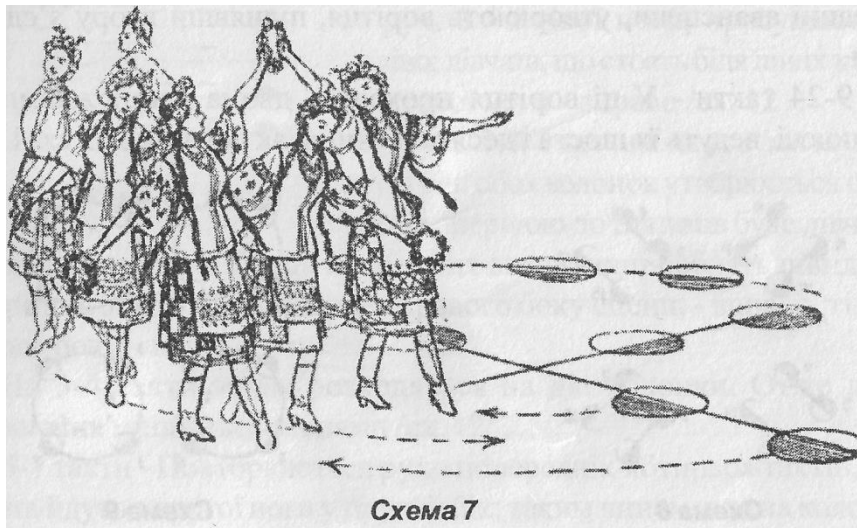
1-24 такти – учасниці хороводу з непарними номерами, що опинились у внутрішньому колі, невеличкими простими кроками йдуть до центру кола і перешикуються у пари: перша дівчина – з третьою, п'ята з сьомою, дев'ята з одинадцятю, тринадцята з п'ятнадцятю; танцюючи кожної пари беруться за вінки; третя, сьома, одинадцята і п'ятнадцята виконавиці з'єднують ліві руки у центрі, утворюючи зірочку. У такому шикунні дівчата з непарними номерами

просуваються по колу, виконуючи перемінний крок проти руху годинникової стрілки.

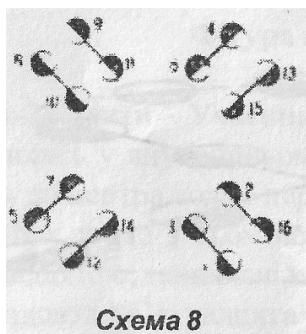
Усі інші, що стоять спиною до центра кола, беруться за вінки і тим же кроком просуваються по колу за годинниковою стрілкою (схема 6).

Фігура шоста «Струмочок» (16 тактів)

1-15 такти - виконавиці, які знаходяться у зірочці, перемінним кроком відступають назад по колу за рухом годинникової стрілки. Решта учасниць виконує таке: друга дівчина роз'єднує руки з четвертою і веде всіх танцюючих з парними номерами по колу (проти руху годинникової стрілки), проходячи під піднесеними руками дівчат, які знаходяться в зірочці. Виконавиці з парними номерами йдуть по колу перемінним кроком вперед, як зазначено на схемі 7.



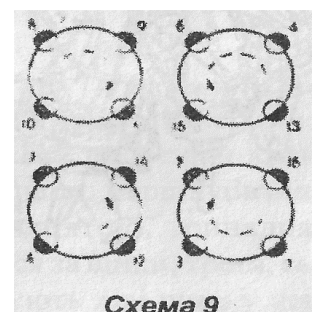
16-й такт - обійшовши повне коло, дівчата з парними номерами утворюють пари і стають обличчям до пар дівчат, що мають непарні номери.



Третя, сьома, одинадцята і п'ятнадцята дівчини опускають ліві руки вниз. На схемі 8 показане загальне розташування танцюючих на кінець фігури 6.

Фігура сьома «Кружки» (8 тактів)

1-8 такти - кожні четверо дівчат, з'єднавши руки на рівні плечей (узявшись за віночки), утворюють чотири кільця і простим кроком просуваються по колу (схема 9).

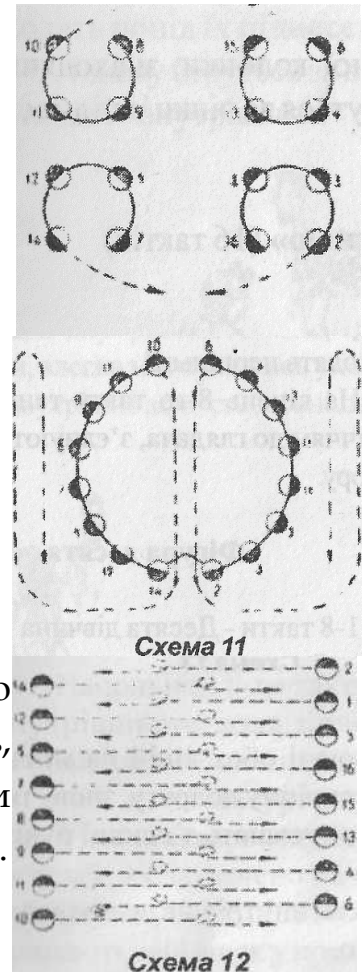


Фігура восьма «Ланцюжок» (24 такти)

1-7 такти - виконавиці з маленьких кіл роблять велике загальне коло, тобто друга, шоста, десята і чотирнадцята дівчини, кожна у своєму колі, роз'єднують руки і виводять танцюючих на лінію спільного кола (схема 10). Усі прямують перемінним кроком, починаючи його з правої ноги, і стають обличчям до центру кола.

На 8-й такт - друга і чотирнадцята дівчини, що знаходяться на середині авансцени, утворюють ворітця, піднявши вгору з'єднані руки.

9-24 такти - у ворітця проходять двома ланцюжками всі танцюючі, ведуть їх шоста і десята дівчини, як показано на схемі 11. Наприкінці 24-го такту утворюються дві лінії, у кожній по 8 учасниць, які стоять одна за одною, обличчям до глядачів, руки опущені, трохи відведені від корпусу (схеми 11 та 12).



Фігура дев'ята «Гребінець» (8 тактів)

1-2 такти - усі дівчата беруть вінки обома руками підносять їх угору. Зберігаючи колонки, танцюючі міняються місцями: ті, що стоять біля правих куліс, виконуючи з лівої ноги, просуваються вліво; дівчата, що стоять біля лівих куліс, з правої ноги - вправо (схема 12). На 2-й такт на якусь мить при зустрічі обох колонок утворюється одна лінія (першою до глядачів буде дівчина з десятим номером). У той же момент виконавиці роблять швидкий поворот на 360°. Ті, що йдуть з правого боку сцени, - направо, ті, що з лівого боку, - наліво.

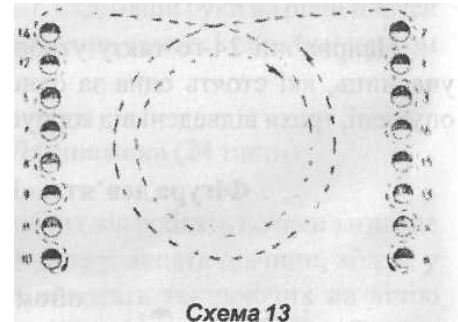
На 3-4 такти знову розходяться на дві колонки. Отже, лінії танцюючих міняються місцями (схема 12).

5-7 такти - повторюються рухи попередніх чотирьох тактів, але дівчата йдуть з другої ноги у другий бік; таким чином, кожна колонка повертається на своє місце (ті, що знаходяться справа від глядача, проходять першими).

На кінець 8-го такту танцюючі кожної колонки, знаходячись обличчям до глядача, з'єднують руки (беруться за вінки) і підносять їх угору.

Фігура десята «Голка з ниткою» (16 тактів)

1-8 такти - десята дівчина першої колонки і шоста - другої, «перемінним кроком» проходять змійкою під підведеними руками виконавиць у глибину сцени, ведучи за собою танцюючих (схема 13).



9-16 такти - пройшовши змійкою через усю колону, ведучі дівчата заводять свої лінії по колу, як зазначено пунктиром на схемі 13. Зустрічаючись у глибині сцени, танцюючі обох ліній роз'єднують ліві руки, і пройшовши повз зустрічну подругу, знову їх з'єднують. Просуваючись по колу, дівчата опускають з'єднані руки вниз.

Наприкінці фігури утворюються два кола: внутрішнє, яке завела десята дівчина, і зовнішнє, заведена шостою.

Усі знаходяться обличчям до центру кола.

Фігура одинадцята «Хвиля» (8 тактів)

1-4 такти - дівчата, що знаходяться у внутрішньому колі, виконуючи перемінний крок, просуваються від центру кола назад, плавно піднімаючи з'єднані руки вгору.

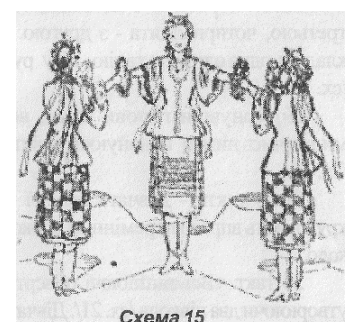
Танцюючі зовнішнього кола в цей же час ідуть перемінним кроком уперед; зрівнявшись з дівчатами внутрішнього кола, вони проходять попід їх піднесеними руками, злегка нахилиючись уперед (схема 14), і знову



беруться за вінки. Отже, внутрішнє коло стає зовнішнім, а зовнішнє - внутрішнім. Наприкінці 8-го такту всі танцюючі роз'єднують руки. Дівчата внутрішнього кола повертаються через праве плече на 180° і опиняються спиною до центра кола.

Фігура дванадцята «Квітка» (16 тактів)

Учасниці хороводу беруться за вінки, як зазначено на схемах 15 і 16: дівчата внутрішнього кола тримають свій вінок у правій руці,

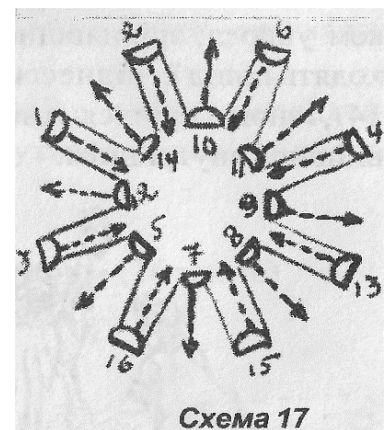
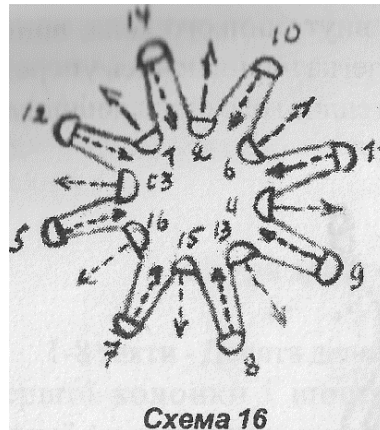


зовнішнього- у лівій.

1-4 такти - усі виконавиці одночасно рухаються вперед, як зазначено пунктиром на схемі 16, виконуючи крок з переступанням уперед з правої ноги, а потім з лівої. Таким чином, внутрішнє коло стає зовнішнім і навпаки, зовнішнє - внутрішнім (схема 17).

5-8 такти - дівчата роблять крок з переступанням назад (рух. 4) з правої ноги, а потім з лівої і повертаються у вихідне положення.

9-16 такти - повторюються рухи 1-8 тактів. На останню чверть 16 -го такту всі танцюючі роз'єднують руки, дівчата внутрішнього кола перекладають вінок у ліву руку.

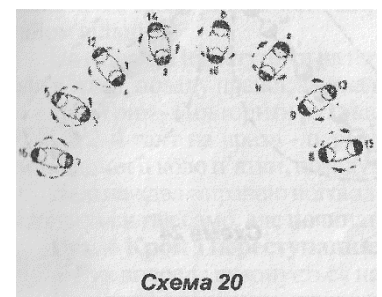


Фігура тринадцята «Колечки» (24 такти)

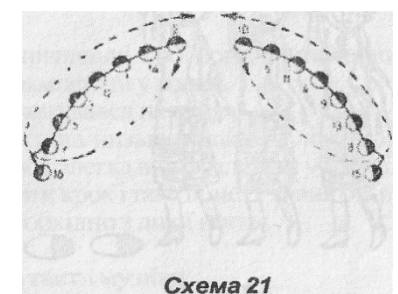
1-8 такти - виконавці попарно обличчям одна до одної: десята дівчина - з шостою, одинадцята - з четвертою, дев'ята - з тринадцятою, восьма - з п'ятнадцятою; сьома - з шістнадцятою, п'ята - з першою, дванадцята - з третьою, чотирнадцята - з другою. Танцюючі кожної пари праві руки кладуть одна одній на талію, ліву руку з вінком піднімають над головою (схема 18). Повернувши голови вліво, вони дивляться на вінки, немовби милуючись ними і, виконуючи припадання, кружляють на місці.



9-23 такти - дівчата кожної пари утворюють коло (схеми 19, 20), кружляють вправо перемінним кроком, поступово розширюючи загальне коло.



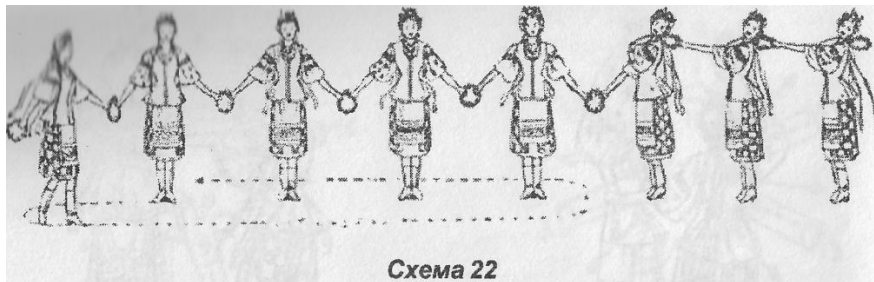
24 такт - усі танцюючі повертаються обличчям до центру сцени, утворюючи два



півкола (схема 21). Дівчата в кожній лінії тримаються за вінки.

Фігура чотирнадцята «Пліт» (24 такти)

1-24 такти - дівчата кожної лінії, ведучі - друга і десята виконавиці, рухаються перемінним кроком і «заплітають пліт»: лінія дівчат (ведуча десята дівчина) проходить у ворітця під піднесеними руками п'ятнадцятої і восьмої танцюючих, потім знову обходить всю лінію і прямує до наступних ворітець тощо (схема 22).

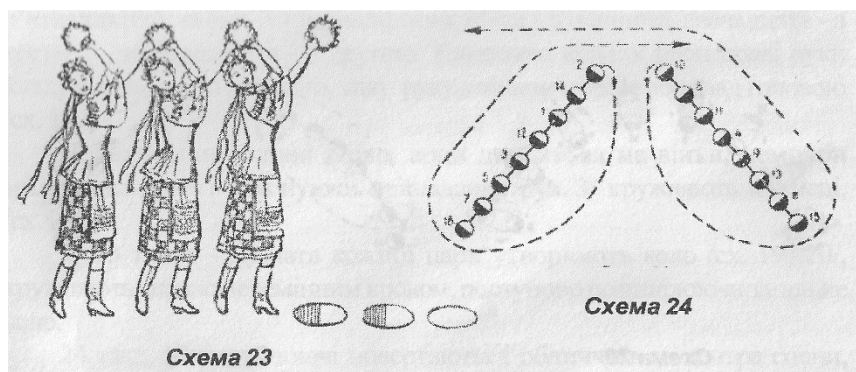


Кожна з дівчат після того, коли під її лівою рукою пройшли всі танцюючі, повертається вліво, ліву руку, не роз'єднуючи її з рукою сусідки. У кінці повороту кладе собі на праве плече (крім крайньої дівчини, яка повертається разом з передостанньою дівчиною і ліву руку тримає опущеною вниз трохи відведеною від корпусу). Дівчата, що стоять на правому боці сцени, «заплітають пліт» так само, але в другий бік: повертаються і кладуть праву руку собі на ліве плече.

Примітка: Дуже важливо в цій фігурі, щоб обидві ведучі виконували рухи водночас: разом проходили у ворітця, разом рухалися до задника сцени, потім до наступних ворітець і т. ін.

Фігура п'ятнадцята «Гірлянда» (24 такти)

1-24 такт - дівчата кожної колонки підводять з'єднані руки над головою (схема 23) і перемінним кроком прямують уперед, як зазначено пунктиром на схемі 24, потім ідуть зі сцени – одна лінія дівчат у ліві куліси, друга – у праві.



ОПИС РУХІВ

Простий крок

Виконується, як звичайний крок, але ступати треба з носка, м'яко опускаючи ногу на всю ступню.

Перемінний крок

а) Рух уперед.

Вихідне положення - третя позиція ніг, права попереду, музичний розмір - 3/4.

На «раз» - зробити широкий крок уперед правою ногою.

На «два» - переступити навшпиньки лівої ноги, приставляючи її до правої ноги.

На «три» - знову правою ногою зробити невеликий крок вперед.

На «і» - ліву ногу злегка відділити від підлоги і протягнути вперед. Потім рух виконується з початку, але з лівої ноги,

б) Рух назад.

Виконується у тій же послідовності, але всі кроки робляться назад, і при останньому кроці одної ноги, друга залишається попереду на носку.

Припадання

Вихідне положення - третя позиція ніг, права нога попереду. Музичний розмір - 3/4.

Просування в правий бік.

На затакт «і» - ледве помітно піднятися навшпиньки лівої ноги, відриваючи праву ногу від підлоги.

На «раз» - зробити крок вправо правою ногою, на всю ступню, злегка присідаючи. Ліву ногу відняти від підлоги і наблизити ступню позаду до правої ноги, трохи нижче кісточки; коліно злегка зігнуте і спрямоване вбік, підйом вільний.

На «два» - переступити на низькі навшпиньки лівої ноги, поставивши її коло п'ятки, позаду правої, злегка випрямляючи у коліні.

На «три» - повторити рух, що виконувався на «раз».

На 2-й такт на «раз» - переступити на низькі навшпиньки лівої ноги, поставивши її коло п'ятки, позаду правої, злегка випрямляючи у коліні.

Далі на «два» правою ногою зробити крок і таке інше. У лівий бік рух виконується так само, але починати необхідно з лівої ноги.

Крок з переступанням

а) Рух уперед: виконується на два такти музики.

Вихідне положення - перша позиція ніг. Музичний розмір - 3/4.

1-й такт:

На «раз» - зробити крок уперед правою ногою з носка на всю ступню.

На «два» - пауза.

На «три» - переступити на ліву ногу, ставлячи її на носок поруч з правою в шосту позицію.

2-й такт:

На «раз» - пауза.

На «два» - переступити на праву ногу (вага тіла - на правій нозі).

На «три» - пауза.

Потім рух виконується спочатку, але з лівої ноги.

б) Рух назад:

Виконується так само, як крок з переступанням уперед, але кроки роблять назад.

«ОЙ ХОДИЛА ДІВЧИНА БЕРЕЖКОМ»

Український народний дівочий танець під спів української народної пісні «Ой ходила дівчина бережком».

У танці, змагаючись, дівчата імпровізували рухи одна перед одною, показували своє вміння до танців.

У народному виконанні в танці брала участь будь-яка парна кількість дівчат, а композиція цього танцю створена на шість дівчат.

Дівчата одягнені в українські костюми: біла вишита довга сорочка, зверху запаска, підв'язана крайкою, голова пов'язана кольоровою широкою стрічкою, на ногах чобітки.

Музика української народної пісні «Ой ходила дівчина бережком», музичний розмір - 2/4.

Перед початком танцю у правій останній кулісі стоять 6 дівчат, одна за одною (у потилицю, схема 1). У правій, опущеній вниз руці, кожна дівчина тримає «батіжок» (хворостинку), а до неї прив'язана стрічка такого ж кольору, як і стрічка, якою пов'язана голова дівчини, ліва рука опущена вниз і злегка витягнута вперед.

Перша фігура (12 тактів)

1-12 такти – усі повільно співають:

Ой, ходила дівчина бережком (2 рази)

Заганяла селезня батіжком (2рази)

Дівчата перемінним кроком з присіданням на другу чверть такту виходять одна за одною з останньої правої куліси і, рухаючись по колу проти руху годинникової стрілки, вишикуються в лінію (обличчям до глядача) у центрі сцени (схема 1). Під час руху корпус у дівчат злегка нахилений уперед і вони «батіжком» підганяють «селезня», ударяючи його (під час присідання на кожну другу чверть такту то з правого, то з лівого боку).

Друга фігура (12 тактів)

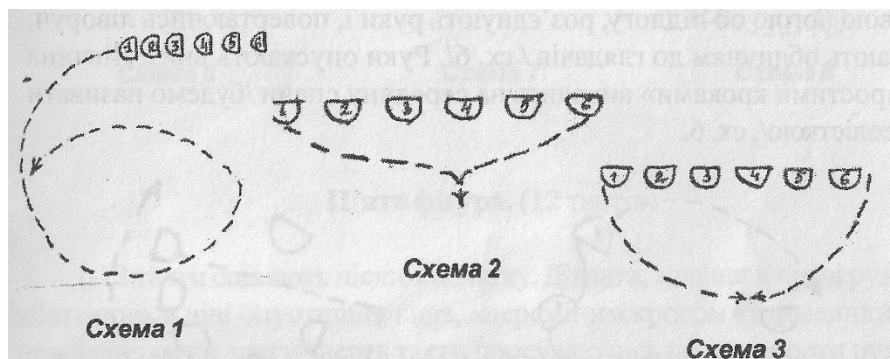
1-6 такти:

«Йди, іди, селезню, додому (рази)

Продам тебе дідові рудому. (2 рази)

Дівчата, знаходячись обличчям до глядачів, нахиливши трохи корпус уперед, рухом «тинок з притупами» просуваються рівною лінією вперед (схема 2). Одночасно вони «батіжком» б'ють праворуч (з лівого на правий бік), а коли «тинок» виконують з лівої ноги, батіжком б'ють ліворуч (з правого на лівий бік), але на «притупах» батіжком б'ють попереду себе три рази.

7-12 такти – так само виконуючи «тинок з притупами», дівчата просуваються вперед і створюють коло (схема 3). На 12-й такт під час виконання «притупу», «батіжок» вішають собі на праве плече.



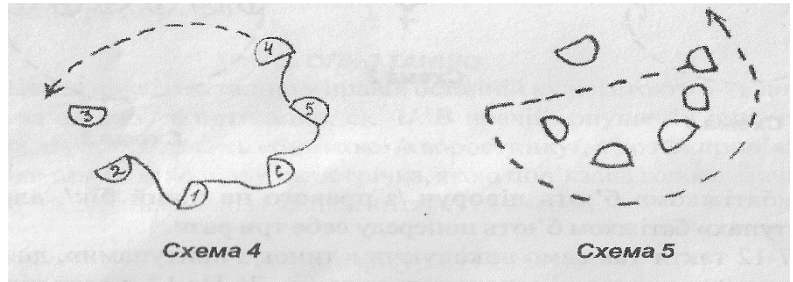
Третя фігура (12 тактів)

1-12 такти:

За три копи селезня продала (2 рази)

А за копу дударика найняла (3 рази)

Усі дівчата, з'єднавши руки ланцюжком, утворюють «ворітця» (у 3-ої та 4-ої дівчини вільні руки на талії) «бігунцем» просуваються по колу проти руху годинникової стрілки, виконують закрутку на «плетінь». Таким чином, ведуча дівчина №4, а за нею і всі дівчата, просуваючись по колу, проходять під з'єднаними руками – спершу у дівчат №2 і №3, після чого, обійшовши коло, вони знову проходять під «ворітцями» у дівчат №2 і №1 і т. д. (схема 4). Дівчина, у якої пройшли під лівою з'єднаною рукою, повертається кругом на 360° і з'єднану ліву руку кладе собі на праве плече.



Ведуча дівчина останній раз проходить під з'єднаною лівою рукою, яку кладе собі на праве плече. Зробивши «плетінь», дівчата тим же кроком просуваються у півколо (схема 5) і стають лівим плечем до глядача, руки заплетені. Без музики всі дівчата, ударяючи три рази лівою ногою об підлогу, роз'єднують руки і, повертаючись ліворуч, стають обличчям до глядачів (схема 6). Руки опускають униз. Дівчина (солістка) «простими кроками» виходить на середину сцени.

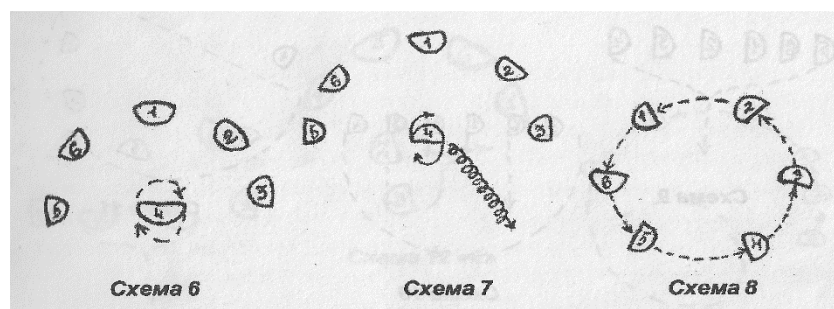
Четверта фігура (12 тактів)

Заграй, заграй, дударіку, на дуду (2 рази)

Нехай же я своє горе забуду (2 рази)

1-12 такти – дівчина №1 (солістка) на середині сцени на «припаданні» швидко кружляє праворуч (схема 6).

На 11 і 12 такти дівчина-солістка, продовжуючи кружляти, посувається і стає поряд з 6-ою дівчиною (схема 7). На другу чверть останнього, 12-го такту, усі дівчата повертаються праворуч і стають лівим плечем до центру сцени (схема 8).



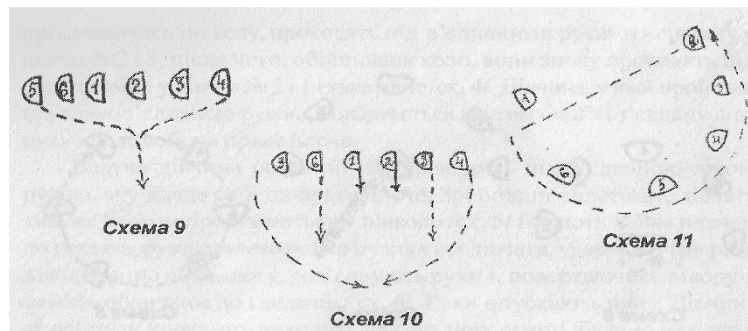
П'ята фігура (12 тактів)

1-12 такти – дівчата співають пісню спочатку і, взявши в праві руки «батіжки», а ліві опустивши вниз, «переміним кроком» з невеликим присіданням на другу чверть такту, просуваючись по колу проти руху годинникової стрілки, повторюють першу фігуру (схема 8). На останній 13-й такт, виконуючи «притуп», усі дівчата повертаються праворуч і стають лівим плечем до глядачів (схема 9), праву руку з «батіжком» опускають вниз, ліву руку кладуть собі на талію.

Шоста фігура (12 тактів)

Співають другу строфу пісні. Танцюристки, виконуючи «голубець з кроком», просуваються рівною лінією вперед до глядача (схема 9), але з 7 по 11 такти, продовжуючи пересуватися, створюють коло (схема 10). Під час просування на кожну другу чверть такту «батіжком» підганяють «селезня».

На 12-й такт виконують «притуп», стають обличчям до центру



кола, а «батіжок» вішають собі на праве плече.

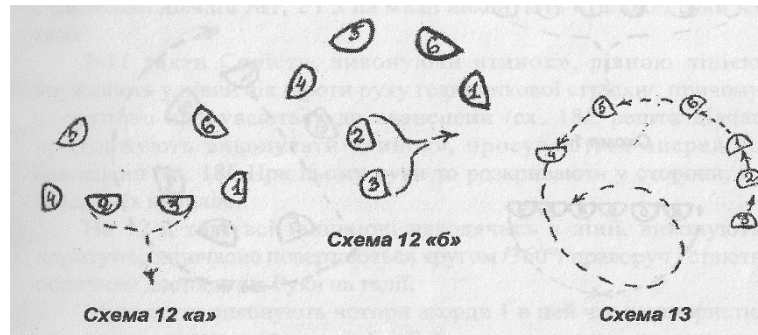
Сьома фігура (12 тактів)

Дівчата, з'єднавши руки ланцюжком, утворюють «ворітця» і повторюють другу фігуру, але тепер на «закрутку» веде дівчина № 2, спершу під «ворітця» дівчат № 1 і 6 (схема 11). Під час «притупу» лівою ногою дівчата № 2 і 3 «простими кроками» виходять на середину сцени. Руки на талії.

Восьма фігура (12 тактів)

1-6 такти – дівчата співають четверту строфу пісні. Дівчата-солістки на рухові «тинок з голубцями» просуваються вперед до глядачів (схема 12 «а»). Виконуючи «тинок» з правої ноги, руки розкривають у сторони, а коли виконують рух з лівої ноги, руки кладуть собі на талію. Під час виконання «голубців» права рука на талії, а ліва піднята вгору (трошки відхилена у бік).

7-12 такти - «вірьовочкою з притупом» відходять назад і стають поруч з дівчиною № 1 (схема 12 «б»). Виконуючи «вірьовочку», дівчата поступово розкривають руки в сторони (на рівні талії), а під час «притупу» руки кладуть собі на талію.

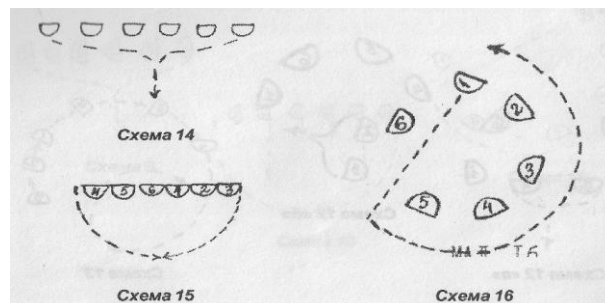


Дев'ята фігура (12 тактів)

1-12 такти - дівчата співають пісню спочатку, узявши в праві руки «батіжки», а ліві, опутивши вниз, «перемінним кроком» з невеликим присіданням на другу чверть такту, просуваючись по колу проти руху годинникової стрілки, повторюють першу фігуру (схема 13).

Десята фігура (12 тактів)

1-12 такти - дівчата співають другу строфу пісні, рухом «підбивка» просуваються вперед рівною лінією до глядачів (схема 14), але на 7-11



такти, продовжуючи просуватися, створюють коло (схема 15). Під час просування на кожен такт музики вони «батіжком» підганяють «селезня», ударяючи його з правого та лівого боку. На 12-й такт виконують «притуп» і стають обличчям до центру кола, одночасно «батіжок» вішають собі на праве плече.

Одинадцята фігура (12 тактів)

1-12 такти - дівчата співають третю строфу пісні, з'єднавши руки ланцюжком, утворюють «ворітця» і повторюють усе те, що виконували у третій фігурі, але на «закрутку» веде дівчина № 1, спершу під «ворітцями» дівчат № 5 і 6 (схема 16). Під час «притупу» лівою ногою дівчата № 5 і 6, не роз'єднуючи між собою рук, виходять простим кроком на середину кола (схема 17). Дівчата № 4 та 6 вільні руки кладуть

собі на талію.

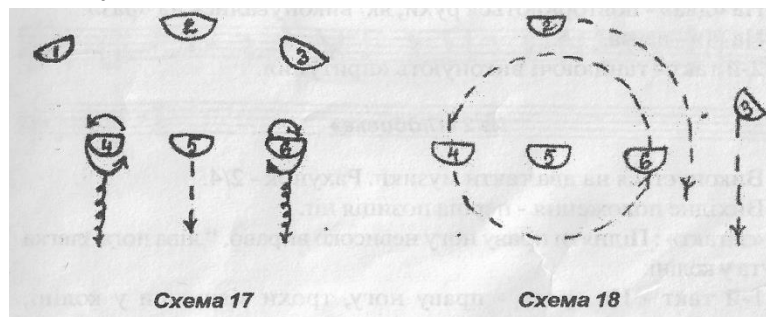
Дванадцята фігура (12 тактів)

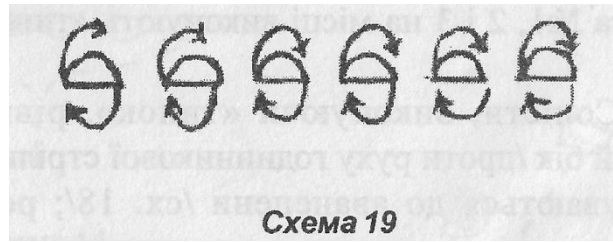
1-6 такти – дівчата співають четверту строфу пісні. Дівчата-солісти № 4 і 6 «перемінним кроком», просуваючись уперед, кружляють під з'єднаними руками, на 3 і 6-й такт обличчям до глядачів виконують «притупи» (схема 17). Одночасно дівчина № 5, піднявши з'єднані руки вгору («ворітця»), рухом «тинок» просувається вперед (схема 17). На 6-й такт, виконуючи «притуп», роз'єднують руки і, опускаючи їх, обнімають одна одну позаду за талію (схема 18). Одночасно дівчата № 1, 2 і 3 на місці виконують «тинок», руки на талії.

7-11 такти – солісти, виконуючи «тинок», рівною лінією кружляють у лівий бік (проти руху годинникової стрілки), причому поступово просуваються до авансцени (схема 18); решта дівчат продовжує виконувати «тинок», наближаючись уперед до авансцени (схема 18). При цьому руки то розкривають у сторони, то кладуть їх на талію. На 12-й такт всі танцюючі, знаходячись у лінії, виконують «притуп», одночасно повертаються на 360° праворуч і стають обличчям до глядачів. Руки на талії.

Музиканти виконують чотири акорди і в цей час танцюристи, опускаючи руки вниз, на 1-й і 2-й акорди простими кроками просуваються вперед, на 3-й акорд, низько вклоняються (праву руку кладуть на намисто), на 4-й акорд, випрямляючи корпус, ліву руку опускають вниз. У народному виконанні чотири акорди виконують на скрипці або на бубоні, а якщо немає музики, то присутні плескають у долоні.

На цьому закінчується танець.





Танцюристи на три акорди «простими кроками» ідуть до середини кола, а на четвертий акорд низенько вклоняються одна одній, дякуючи за танець. Після цього повертаються кругом і виходять із кола. На їх місце у коло входять інші дівчата, і танець починається спочатку.

ОПИС РУХІВ

«Голубець з кроком»

Музичний розмір - 2/4. Виконується на чотири такти музики. Вихідне положення: ноги в шостій позиції.

Затакт: Злегка присідаючи на правій нозі, одночасно сковзнути витягнутим носком лівої ноги по підлозі, витягнути її в ліву сторону п'яткою назад.

1 -й такт:

На «раз» - підскачівши на правій нозі, підбити каблуком правої ноги каблук лівої, коліна спрямовані уперед. Опустившись після стрибка, злегка присісти на правій нозі і витягнути ліву ногу в ліву сторону, як на затакт.

На «два» - повторюються рухи, які виконувались на «раз».

На «і» - пауза.

2-й такт: танцюючі виконують «притупи».

«Підбивка»

Виконується на два такти музики. Музичний розмір - 2/4.

Вихідне положення - перша позиція ніг.

Затакт: Підняти праву ногу невисоко вправо, ліва нога злегка зігнута у коліні.

1-й такт:

На «раз» - праву ногу, трохи зігнувши в коліні, приставити за шостою позицією до лівої ноги і перенести на неї вагу корпусу, ліву ногу злегка відділити від підлоги.

На «і» - переступити лівою ногою вліво у другу «невиворітну» позицію, ноги у колінах випрямити, вага корпусу - на лівій нозі.

На «два» - перестрибнути на праву ногу, злегка присівши на ній. Ліву ногу різко відкрити вліво, носок і коліно її витягнути, нога трохи піднята над підлогою.

На «і» - пауза.

2-й такт:

На «раз» - підставити ліву ногу в шосту позицію до правої і перенести на неї вагу корпусу. Праву ногу відняти від підлоги.

На «і»- переступити правою ногою вправо у другу «невиворітну» позицію, ноги у колінах випростані, вага корпусу залишається на правій нозі.

На «два» - перестрибнути на ліву ногу, злегка присівши на неї. Праву ногу різко відкрити вправо, носок і коліно її витягнуті, ногу злегка відділити від підлоги.

На «і» - пауза.

«ПОЛОНЯНОЧКА»

Дуже багато цікавого розповідають старі люди про веснянку «Полоняночка», яка існувала здавна. Це ігрова театралізована веснянка, що закликає якнайшвидшого приходу весни.

Основний зміст: «Весна», знаходячись у полоні у «Зими» (снігової баби), виривається з цього оточення, ясне сонечко світить і гріє, тануть сніги, зеленіють поля, а дівчата і хлопці радісно сміються, співають і танцюють.

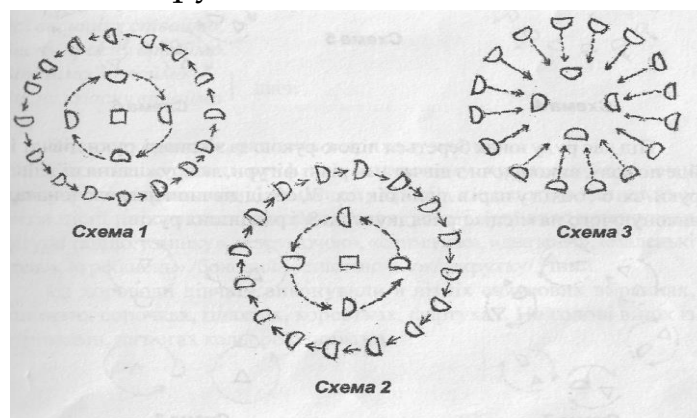
Хоровод виконується під спів:

*Весно, весно, Полоняночко,
Ой швиденько повертайся,
Гей з полону та до дому,
Не лякайтесь, хмари, грому.
Весно, весно, Полоняночко,
Кличуть шуми, та зеленії.
Гей з полону на Вкраїну –
Хоч дістанусь, хоч загину.
Весно, весно, Полоняночко.
Вкрились луги рястом-квітами.
Гей, з полону та на волю,
Доганяти щиру долю.*

Весно, весно, Полоняночко,
 Хай лютує відьма-зимонька.
 Гей, з полону та степами-
 Тяжко жити з ворогами.
 Весно, весно, Полоняночко,
 Світить, грів ясне сонечко,
 Дівчата й парубки, танцюють
 І жартують, і регочать, і співають.
 Гей, розпались ланцюги крижанії,
 Згинуть, згинуть вороги поганії,
 Завірюхи прелихі,
 І морози, і сніги,
 Згинуть, згинуть вороги.
 Гей, розпались ланцюги крижанії,
 Розлилися береги, ще й крутії.
 Нумо ж, шуму зеленого,
 Гуку, співу шаляного.
 Квітами сипле скрізь весна,
 Полоняночка ясна.

За розповідями, ця веснянка виконувалася навколо «снігової баби».

Із співом (1-го куплету) дівчата «простими кроками» прямували по колу (проти ходу годинникової стрілки), як позначено на схемі 1. Під час руху руки у дівчат були засунуті в рукави білого кожущка /свитки/. Усередині кола поблизу «снігової баби» було кілька дівчат, які дуже повільно рухалися в протилежний бік. Вони помалу руйнували «снігову бабу» і сніг розкидали навкруги.

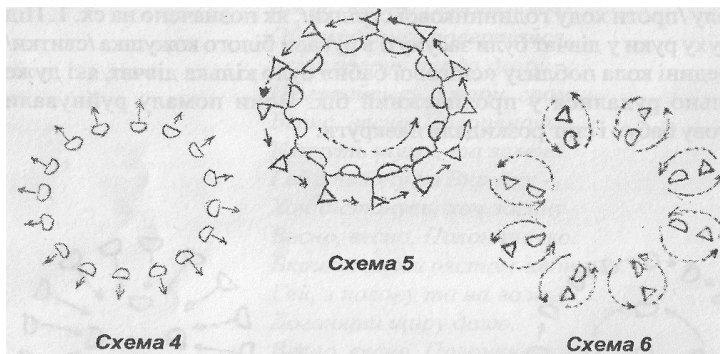


На 2-й куплет пісні дівчата з великого кола, повернувшись кругом, прямували у протилежний бік (схема 2).

На 3-й і 4-й куплети дівчата з великого кола, побравшись за руки

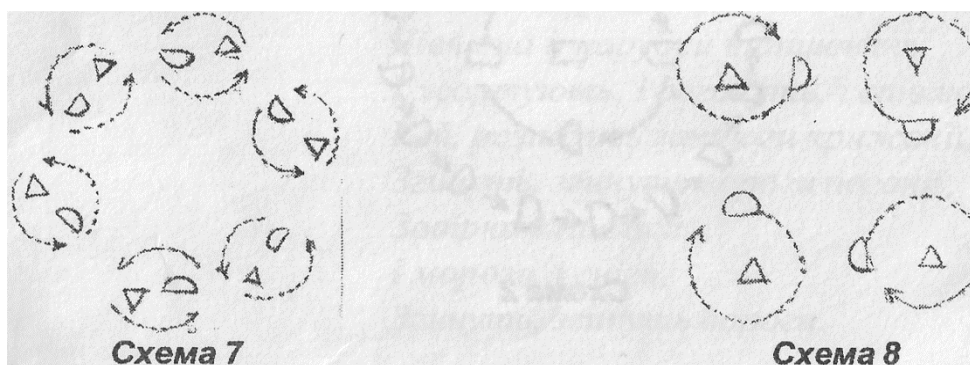
(по колу), спочатку прямують до центру кола (схема 3), дівчата, що знаходяться в колі, зовсім руйнують «снігову бабу» і розкидають сніг.

Дівчата з великого кола забирають дівчат, що стоять усередині, і відходять з ними (спиною) назад, розширюючи коло. Далі дівчата в колі рухаються проти ходу годинникової стрілки і до них приєднуються юнаки (схема 5).



Під час руху юнак береться лівою рукою за з'єднані руки дівчат і йде по колу, виконуючи з дівчатами різні фігури, як кружляння під ліві руки (схема 6), обхід у парі в лівий бік (схема 7), обхід дівчини навколо юнака, виконуючого на місці «присядку» (схема 8) і ряд інших рухів.

У цій веснянці дівчата і юнаки одягнені по-зимовому: у свитки, козушки, платки і шапки.



Значно поширені були ранні весняні, радісні веснянки: «Ой минула вже зима» і «А вже весна...». Дівчата під спів:

Ой минула вже зима,
Снігу, льоду вже нема.
Ой нема, ой, нема,
Снігу, льоду вже нема (двічі)
Прилетіли журавлі
Й, соловеєчки малі.
Ой малі, ой, малі,
Соловеєчки малі (двічі)
Лугом квіти вже цвітуть,
Вівці травку вже пасуть,
Ой пасуть, вже пасуть,

А вже весна, а вже красна,
Із стріх вода капле (тричі)
Молодому козакові
Мандрівочка пахне
(тричі)
Помандрував козаченько
У чистеє поле (тричі)
За ним іде дівчинонька –
або Вернися, соколе (тричі)

Вівці травку вже пасуть (двічі)

Всі веснянку співаймо,

Весну красну вітаймо.

Вітаймо, вітаймо і

Весну красну вітаймо (двічі)

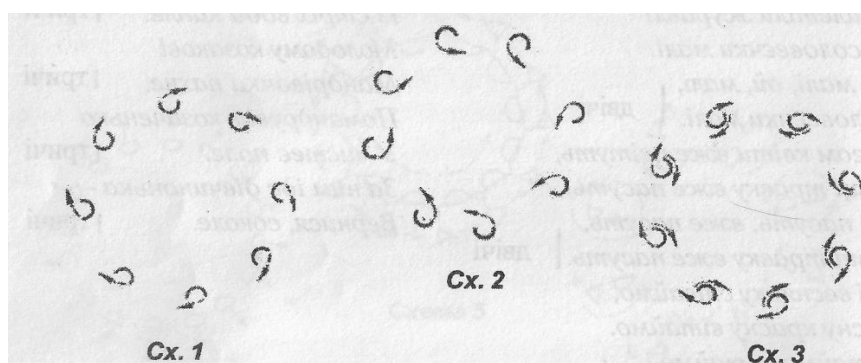
Водили хороводи, радіючи з приходу весни.

Спокійні, плавні рухи: на «простому кроці», «боковому просуванні» (припаданні), «змінному кроці», що дають можливість у ритм пісні просуватись (уперед, назад, убік) і водночас виконувати фігури танцю: «змійку», «струмочок», «слимачок», «два кола», «маленькі кола», «гребінець» (боковий), «плетіночку» (закрутку) та ін.

Ці хороводи дівчата виконували в літніх святкових вбраннях, вишитих сорочках, плахтах, корсетках, фартухах. На голові вінок із стрічками, на ногах кольорові чобітки.

«ДОЩИК»

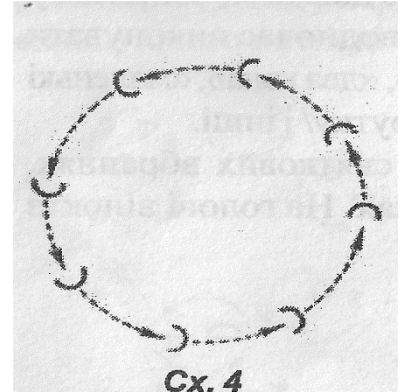
На перший такт першої строфи на слові «дощик» учасниці хороводу, ставши в коло обличчям до центру і починаючи крок з правої ноги, переступають з ноги на ногу, повертаються кругом (через праве плече) і стають обличчям назовні, а спиною до центру кола. Одночасно праву руку, якою тримають стрічку, розкривають у сторону (на рівні талії), а ліву залишають на талії, начебто засівають зерном поле (схема 1).



На другий такт на слові «дощик» учасниці хороводу, починаючи крок з лівої ноги, переступають з ноги на ногу, повертаються кругом (через ліве плече) і стають обличчям до центру кола. Під час повороту розкривають ліву руку, якою тримають стрічку, а праву, стиснуту в кулак, кладуть на талію (схема 2).

На третій такт на слові «капає» всі, виконуючи рух припадання, повертаються у правий бік і кружляють на місці. У розкритих руках (на рівні талії) тримають натягнуті за кінці стрічки. Голови повернуті в правий бік. Закінчують оберт обличчям до центру кола (схема 3).

На четвертий такт на слові «дрібненько» дівчата, притупуючи ногою (правою-лівою-правою), повертаються праворуч (стають лівим плечем до центру кола). Руки, складені в кулаки, кладуть на талію (схема 4).



З п'ятого по восьмий такти на слова:

*Я ж думала, я ж думала-
Запорожець, ненько,*

учасниці хороводу, починаючи перемінний крок з правої ноги, рухаються по колу проти годинникової стрілки. Руки, якими гримають стрічки, розкривають у сторони (під час руху правою ногою), а при русі лівою ногою - кладуть на талію. На останній (восьмий) такт виконують потрібний притуп і повертаються в лівий бік (стають обличчям до центру кола). Руки кладуть на талію (схема 1). На повторення з п'ятого по восьмий такти на слова:

*Я ж думала, я ж думала -
Запорожець, ненько,*

дівчата виконують все те, що робили з першого по четвертий такти мелодії першої строфи.

На перший і другий такти мелодії другої строфи на словах «коли б знала, коли б знала» учасниці хороводу, починаючи перемінний крок з правої ноги, рухаються вперед, до центра, звужуючи коло. Руки поступово витягують уперед.

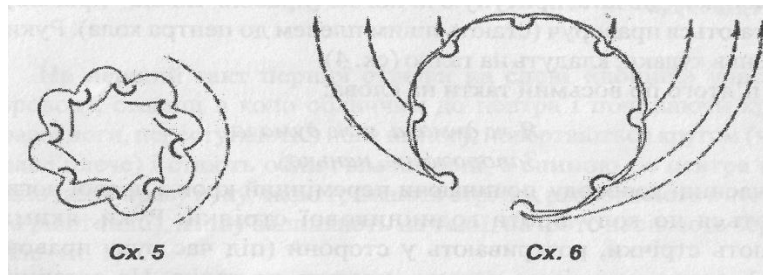
На третій і четвертий такти на словах «відкіль виглядати» дівчата стоять обличчям до центру кола. Праву руку прикладають до чола, трохи нахиливши корпус уперед, начебто вдивляються в далину, когось виглядають. Ліва рука опущена вниз.

З п'ятого по восьмий такти на слова:

*То б найняла, заставила
Стежку промітати,*

усі учасниці, знаходячись у колі обличчям до центра, лівою рукою обнімають одна одну позаду за талію, а праву витягують уперед (трохи

праворуч). Виконуючи припадання, рухаються по колу праворуч, і голову повертають за рухом (схема 5).



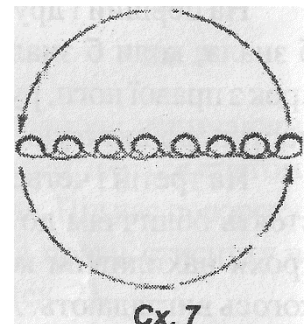
На повторення з п'ятого по восьмий такти на слова:

*То б найняла, заставила,
Стежку промітати,*

одна заздалегідь визначена пара дівчат у колі роз'єднує руки і, починаючи крок з правої ноги, йде, розширюючи коло. Далі всі вирівнюються в одну лінію. Обнімають позаду за талію дівчину, яка стоїть поряд (схема 6).

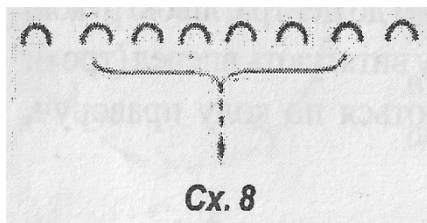
З першого по восьмий такти і на повторення мелодії третьої строфи на слова:

*Аж він іде, аж він іде,
Ступає дрібненько,
То ж то милий, то ж то любий (2 рази)
Дивіться, ненько!*



усі дівчата (руки позаду і заплетені плетіночкою) зображують млинок, просуваючись дрібними кроками: одні вперед, інші назад (схема 7). На останній такт мелодії зупиняються і виконують потрібний притул. Руки роз'єднують і кладуть собі на талію.

На перший і другий такти мелодії четвертої строфи на словах «дощик, дощик» учасники хороводу, починаючи перемінний крок з лівої ноги, рівним рядом відступають назад.



Руки на талії (схема 8). На третій такт на словах «аж із стріхи» дівчата виконують вихилясник, починаючи його з лівої ноги. Руки схрещені на грудях.

На четвертий такт на слові «капотить» виконують потрібний притуп, який починають з лівої ноги. Стиснуті в кулаки руки кладуть на талію.

На п'ятий і шостий такти на словах «розсердився мій миленький» учасники хороводу, починаючи перемінний крок з правої ноги, рівним

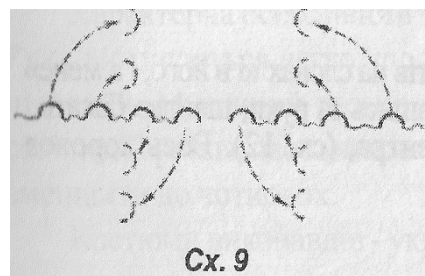
рядом знов відступають назад. Руки тримають на талії.

На сьомий і восьмий такти на словах «аж ногами тупотить» виконують усе те, що робили з 1-го по 4-й такти, але рух починають з правої ноги. На повторення з п'ятого по восьмий такти на слова:

Розсердився мій миленький,

Аж ногами тупотить,

усі учасниці хороводу, поділившись на дві рівні частини, беруться за руки (дві дівчини, що стоять у середині ряду, руки не з'єднують). Починаючи рух з правої ноги, дрібними притулами одні дівчата відходять назад, а інші рухаються вперед (як показано на схемі 9). Розділені на два гурти, стають обличчям одне до одного на відстані кількох кроків. У флангових дівчат вільні руки розкриті в сторони (схема 9).



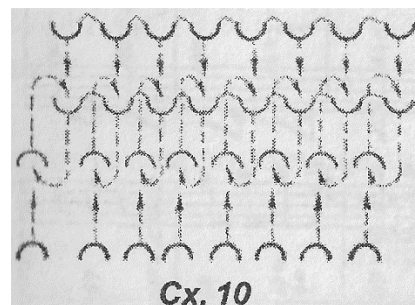
Сх. 9

З першого по четвертий такти мелодії п'ятої строфи на слова:

«Розсердився, розгнівався

Мій милий на мене»,

дівчата одного і другого гуртів, виконуючи перемінний крок (починаючи з правої ноги), рухаються вперед назустріч одна одній. Під час руху один гурт (той, що стоїть праворуч від глядачів) поступово піднімає високо вгору з'єднані руки, утворюючи начебто ворота, крізь які проходять дівчата з другого гурту (як показано на схема 10). Проходячи крізь ворота, дівчата нахиляються і, роз'єднавши руки, опускають їх униз. За «ворітьми» вони вирівнюють корпус. Гурт, що створював «ворота», опускає руки вниз.



Сх. 10

На другу чверть останнього (четвертого) такту всі дівчата повертаються праворуч на 180° і стають обличчями одна до одної на відстані двох кроків. Руки опущені вниз.

На п'ятий такт на словах «а як гляне» дівчата, що стоять напроти, з'єднують витягнуті руки і дивляться одна на одну.

На шостий такт на словах «серце в'яне» вони, не роз'єднуючи рук, роблять правою ногою крок уперед.

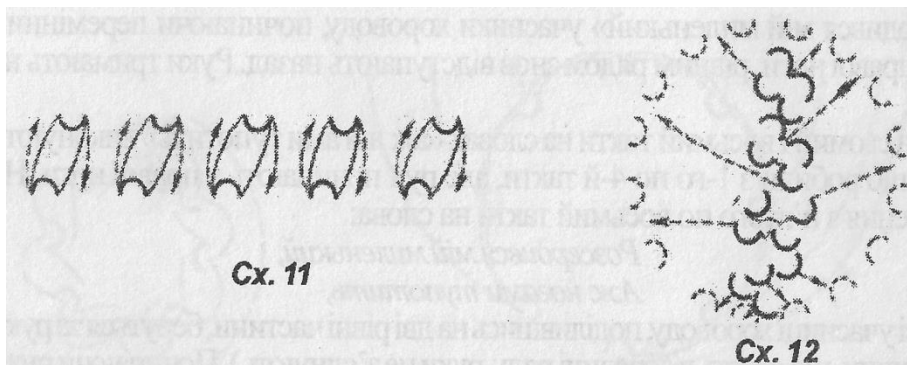
На сьомий та восьмий такти мелодії на словах «і в його, і в мене» дівчата в парах, притулившись одна до одної немов би шепочучись,

«простими кроками» (одна починає з правої ноги, інша - з лівої) рухаються по півколу за годинниковою стрілкою і міняються місцями (схема 11).

На повторення п'ятого такту на словах «а як гляне» дівчата правою ногою роблять крок назад, відходячи одна від одної. Одночасно вони сплескують в долоні (перед собою на рівні грудей) і злегка відділяють від землі ліву ногу.

На повторення шостого такту на слова «серце в'яне» лівою ногою роблять притул, а руки широко розводять у сторони.

На повторення сьомого і восьмого тактів на словах «і в його, і в мене» дівчата, що стоять напроти, парами, узявшись за руки, швидко біжать і стають у загальне коло обличчям до центру (схема 12). Весь хоровод повторюється ще раз.



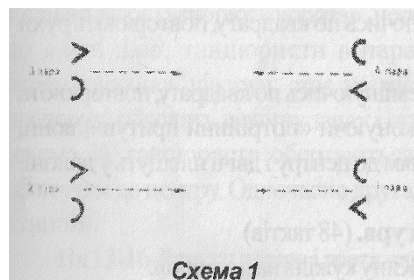
ПОБУТОВІ ТАНЦІ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ (за З. Сизоненком)

«ЛАНЦЕ» («Линець»)

За розповідями Захара Сизоненка, жителі с. Осипенко (колишньої Новоспасівки) Бердянського району вважають, що танець «Ланце» («Ленце», «Линце») існує в селі вже більше ста років, але й тепер (1953 рік) не тільки старі, але і молодь, із захопленням його танцюють.

Раніше цей танець виконувався дуже спокійно, не поспішаючи, через те його в народі прозвали «Линець», що нагадує малорухливу рибу линь. Та з часом танець набрав зовсім іншого характеру, став швидким, з різними поворотами в парах, унаслідок чого танцюючі повинні міцно триматись, щоб, як говорилося у побуті, - «не вислизнути, як линь». Тому народ до старої назви додав і нове - «Швиденець». Вийшло «Линець-швидинець».

Танець виконують чотири пари (чотири дівчини і чотири хлопці). Перед початком танцю пари без музичного супроводу попарно з опущеними вздовж корпусу руками виходять «простим танцювальним кроком» з чотирьох кутів сцени (схема 1) і прямують назустріч одна одній до середини сцени. Зустрівшись, вони на мить зупиняються та вклоняються одна одній. Потім продовжують іти до куліс, де дівчата через праве плече повертаються на 180° і стають обличчям до центру сцени. Одночасно хлопці обходять позаду дівчат і стають поряд з ними зліва.



Перша фігура (48 тактів)

Виконується на мелодію пісні «Чумарочка рябесенька».

На 1-й такт хлопці чотирма дрібними «простими танцювальними кроками» йдуть до дівчат і стають навпроти них спиною до центру (хлопець першої пари йде до дівчини четвертої пари, хлопець другої пари - до дівчини першої пари, хлопець третьої пари - до дівчини другої пари і хлопець четвертої пари - до дівчини третьої пари). Дівчата в цей час стоять на місці.

На 2-й такт, виконуючи «потрійний притуп», хлопці невеличким нахилом голови кланяються дівчатам і одночасно з'єднують праву руку

з правою рукою дівчини, піднімаючи їх над головою дівчини. Ліва рука дівчини знаходиться на талії, а в хлопця опущена вниз вздовж корпусу.

На 3-й такт хлопці, повертаючи дівчат до себе ліворуч, роблять повний оберт і пари стають у початкове вихідне положення. Під час обертів дівчина дрібно переступає, починаючи з лівої ноги.

На 4-й такт пари виконують «потрійний притуп».

На 5-7-й такти пари, роз'єднуючи руки, змінюють положення так: хлопець праву руку кладе дівчині на талію, а в лівій руці, напівзігнутій у лікті, тримає відведену в сторону праву руку дівчини. Дівчина свою ліву руку кладе на праве плече хлопця. У такому положенні пари «перемінним кроком», який починають з правої ноги, роблять коло на місці.

На 8-й такт, виконуючи «потрійний притуп», пари роз'єднують руки і кладуть їх собі на талію.

На 9-й такт дівчина «перемінним кроком», який починає з лівої ноги, робить повний оберт через ліве плече. Одночасно хлопець перед дівчиною виконує, відвівши руки в сторони, «присядку з винесенням правої ноги вперед».

На 10-й такт танцюристи в парах стають обличчям одне до одного, виконують «потрійний притуп» і, з'єднавши руки, піднімають їх над головою дівчини.

На 11-й такт хлопці знову повертають дівчат з'єднаними руками від себе праворуч на 360° і дівчата стають у початкове вихідне положення.

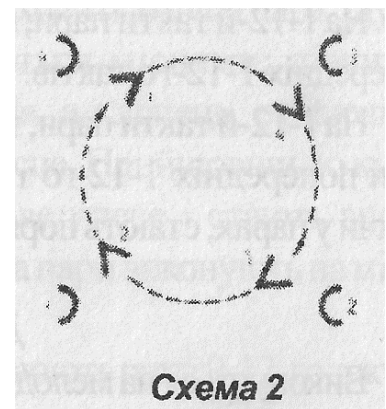
На 12-й такт пари, роз'єднуючи руки, виконують «потрійний притуп».

Музика повторюється спочатку.

На 1-12-й такти хлопці переходять по квадрату праворуч до сусідніх дівчат так, як зазначено пунктиром на схемі 2, і виконують усе те, що вони робили на початку танцю.

На 1-12-й такти пари, переміщуючись по квадрату, повторюють рухи попередніх 1-12-го тактів.

На 1-12-й такти пари, знову переміщуючись по квадрату, повторюють рухи попередніх 1-12-го тактів. Виконуючи



«потрійний притул», вони, стоячи у парах, стають поряд обличчям до центру і двічі плещуть у долоні.

Друга фігура (48 тактів)

Виконується на мелодію пісні «Кину кужіль на полицю».

На 1-2-й такти хлопець першої пари і дівчина третьої пари «перемінним кроком», який починають з правої ноги, прямують до центру сцени, піднімаючи поступово праві руки вгору. Зустрівшись, вони стають поряд правим плечем одне до одного, з'єднують праві руки, а ліві кладуть собі на талію. Одночасно решта танцюристів виконують на місці «тинок». Хлопці в цей час правою рукою обнімають дівчат за талію, а ліву кладуть собі на талію. Пара, яка стоїть у центрі сцени, також кладе собі руки на талію.

На 3-4-й такти пара, яка стоїть у центрі, «перемінним кроком», який починає з правої ноги, на місці робить коло за рухом годинникової стрілки. Інші виконавці повторюють рухи 1-2-го тактів.

На 5-6-й такти виконавці в парі, що знаходиться в центрі, роз'єднують руки, опускають їх униз і «перемінним кроком», який починають з правої ноги, повертаються на своє попереднє місце. Перед своїми партнерами, з якими вони раніше стояли в парі, роблять невеличкий уклін, одночасно виконуючи «потрійний притуп». Друга і четверта пари в цей час, виконуючи «тинок», кружляють на місці проти руху годинникової стрілки. На останній такт усі виконують «потрійний притуп». Причому перша і третя пари стають поряд обличчям до центру і хлопці правою рукою обнімають дівчат за талію, а з'єднані ліві руки відводять у сторону на рівні грудей хлопців. У дівчат права рука на талії.

На 7-й такт перша і третя пари «простим танцювальним кроком» обходять на місці коло і стають обличчям до центру. Друга та четверта пари виконують на місці «тинок».

На 8-й такт усі виконують «потрійний притуп».

На 9-12-й такти перша і третя пари, міняючись місцями, виконують «перемінний крок». Зустрівшись на середині сцени, третя пара піднімає вгору з'єднані руки й утворює «ворота», через які проходить перша пара. Ідучи по сцені

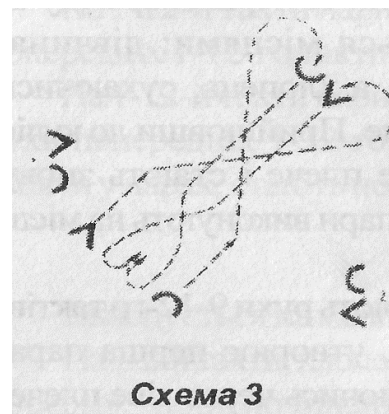


Схема 3

далі, танцюристи в парах міняються місцями: дівчина, переміщуючись ліворуч, стає на місце хлопця, а хлопець, рухаючись праворуч, обходить дівчину ззаду і стає на її місце. Прийшовши до куліс (схема 3), танцюристи обертаються через ліве плече і стають знову обличчям до центру. Одночасно друга і четверта пари виконують на місці «тинок».

На 13-16-й такти перша і третя пари повторюють рухи 9-12-го тактів, але «ворота», через які проходить третя пара, утворює перша пара. Танцюристи в парах міняються місцями, обертаючись через ліве плече. Далі те ж саме спочатку повторюють друга і четверта пари, але на кінець 16-го такту всі двічі плещуть у долоні.

Третя фігура (48 тактів)

Виконується на мелодію пісні «Ой, лопнув обруч».

На 1-й такт танцюристи в парах повертаються обличчям одне до одного (дівчата - ліворуч, а хлопці - праворуч). Вони з'єднують праві руки і піднімають їх над головою дівчини.

На 2-й такт усі дівчата обкручуються через ліве плече під з'єднаними руками.

На 3-й такт пари повторюють рухи 5-го такту першої фігури. Обійшовши коло, вони зупиняються плечем до центру сцени.

На 4-й такт пари повторюють рухи 11-го такту першої фігури.

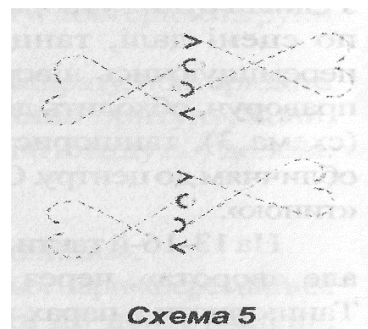
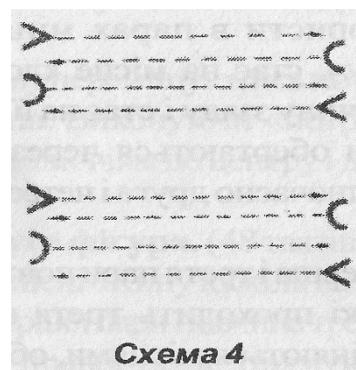
На 5-й такт пари ідуть «простим танцювальним кроком» до центру сцени (схема 4), поклавши руки на талію.

На 6-й такт, зустрівшись, хлопець першої пари і дівчина другої пари та хлопець другої пари і дівчина першої пари і т. д. беруться під праві руки і, не змінюючи кроку, роблять коло на місці, повернувшись у початкове вихідне положення.

На 7-й такт пари йдуть «простим танцювальним кроком» у напрямку, означеному на схемі 5. Виконавці обходять одне одного і міняються місцями.

На 8-й такт танцюристи виконують на місці «потрійний притуп».

На 9-16-й такти повторюються рухи 1-8-го



тактів. На кінець останнього акту, виконуючи «потрійний притуп», усі двічі плещуть у долоні.

Четверта фігура (48 тактів)

Виконується на мелодію гопака.

Танець першої пари

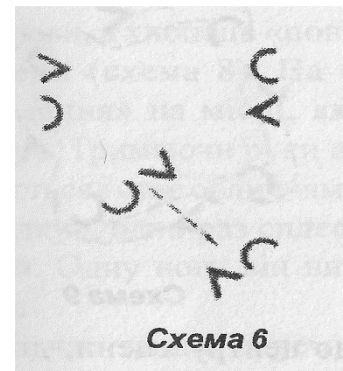
На 1-3-й такти дівчина ліву руку, зігнуту в лікті, кладе на праве плече хлопця, а хлопець праву руку - їй на талію. Вільні руки вони кладуть собі на талію. Одна з пар, виконуючи «тинок», який починає з правої ноги, іде до центру сцени.

На 4-й такт хлопець і дівчина роз'єднують руки і, виконуючи «потрійний притуп», повертаються обличчям до глядача.

На 5-8-й такти дівчина, виконуючи «голубці» в оберті, обходить навколо хлопця. Одночасно хлопець виконує на місці «присядку з винесенням ноги вперед». На кінець останнього такту дівчина і хлопець виконують «потрійний притуп» і стають обличчям одне до одного (плечем до глядачів), руки опущені.

На 9-12-й такти пара, виконуючи оплески з ударом ногою об підлогу і, кружляючи, на кінець останнього такту повертається обличчям до другої пари і вони з'єднують руки перед собою навхрест.

На 13-16-й такти пара, яка тільки що танцювала, запрошує на танець іншу пару так: виконуючи «тинок» упродовж двох тактів, вона наближається до тієї пари, що стоїть на місці (схема 6). На наступний такт хлопець, піднявши з'єднані руки над головою дівчини, повертає її до себе і ставить ліворуч. На останній такт танцюристи стають навпроти іншої пари.



На «раз» хлопець роз'єднує праві руки, опускає їх униз і робить уклін. Те ж саме виконує дівчина, яка стоїть за ним у парі, але лише ліву руку вона опускає вниз, а правою рукою підтримує намісто;

на «два» пара, випрямляючи корпус, утворює «ворота», через які має пройти пара, запрошена до танцю. Після цього танцюристи роз'єднують руки, опускають їх і стають на місце тієї пари, яка виконує соло.

Танець другої пари

На 1-4-й такти дівчина «бігунцем» йде до центру сцени. Слідом за нею, виконуючи «мітелочку», йде хлопець.

На 5-8-й такти, ставши обличчям до глядачів, дівчина виконує «вихиляс», а хлопець – «присядку з вихилясом і ударом по носку чобота». На кінець останнього такту вони стають обличчям одне до одного.

На 9-12-й такти пара, виконуючи «голубці», йде до першої пари, яка стоїть на їхньому місці, і знову повертається на середину сцени. На останній такт, виконуючи «потрійний притуп», пара повертається спиною до глядача і з'єднує руки перед собою навхрест.

На 13-14-й такти пара, виконуючи «тинок», йде в глибину сцени і стає навпроти третьої пари.

На 15-16-й такти ця пара повторює рухи попередньої пари.

Танець третьої пари

На 1-4-й такти танцюристи стають одне до одного обличчям, проходять крізь «ворота» і прямують до центру сцени; дівчина, повернувшись правим плечем до глядача, виконує «припадання», яке починає з правої ноги, а хлопець – «бокову присядку», також повернувшись лівим плечем до глядача.

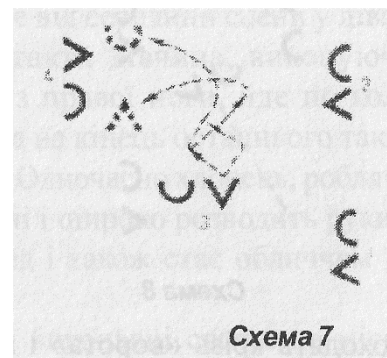
На 5-8-й такти дівчина, тримаючи руками кінці стрічок від вінка, йде «вірьовочкою» навколо хлопця проти руху годинникової стрілки. Одночасно хлопець виконує «підсічку» на місці. На кінець останнього такту вони виконують «потрійний притуп». У цей же час виконавці з'єднують праві руки і піднімають їх над головою дівчини. З'єднані ліві руки простягають ліворуч.

На 9-14-й такти танцюристи, виконуючи «голубці», відступають спиною вглиб сцени і зупиняються навпроти четвертої пари (схема 7).

На 15-16-й такти третя пара повторює те, що робила попередня.

Танець четвертої пари

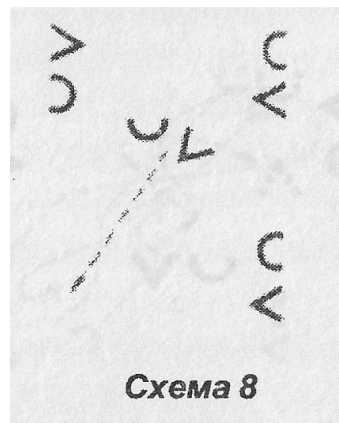
На 1-4-й такти дівчина і хлопець з'єднують ліві руки і відводять їх ліворуч. Дівчина відводить праву руку, якою тримає стрічку, праворуч, а хлопець свою праву руку кладе дівчині на талію. Вони проходять «бігунцем» крізь «ворота» і стрімко просуваються до центру сцени. На



останній такт пара роз'єднує руки і виконує «потрійний притуп».

На 5-8-й такти вони стають обличчям до глядача і виконують такі рухи: дівчина на місці - «квіточку» в оберті (варіант угинання), а хлопець - «присядку» в оберті, просуваючись до лівих куліс. Після двох «присядок» хлопець повертається на своє попереднє місце.

На 9-16-й такт дівчина, виконуючи «припадання», яке починає з лівої ноги, а хлопець - «повзунець», йде від середини сцени в її лівий кут (схема 8). На останні 2 такти дівчина, виконуючи «припадання» на місці, яке починає з правої ноги, йде по колу праворуч. Тримавши руки на талії, вона на кінець останнього такту зупиняється і стає обличчям до глядача. Одночасно хлопець, роблячи «присядку», один раз сплескує в долоні і широко розводить руки в сторони. Одну ногу він витягує вперед і також стає обличчям до глядача.

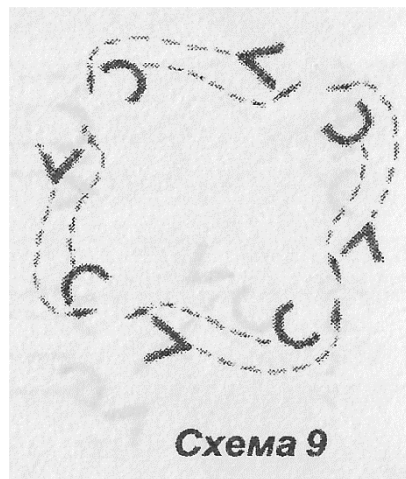


Під час танцю окремих пар інші виконавці стоять на місці, пританцьовують і плещуть у долоні.

П'ята фігура (28 тактів)

Виконується на мелодію метелиці. Танцюристи в парах вишикуються по колу одне до одного обличчям (дівчина - за, а хлопець проти руху годинникової стрілки).

На 1-12-й такти виконавці йдуть назустріч одне одному (схема 9). На перші 2 такти вони йдуть «перемінним кроком» назустріч одне одному. На кінець 2-го такту вони беруться під праві руки. На наступні 2 такти, не змінюючи кроку, пари кружляють на місці, виконавці відхиляються одне від одного в сторони; вільні



руки, зігнуті в ліктях, підняті трохи вище плеча. Далі вони повторюють усі рухи, поки не повернуться на свої попередні місця.

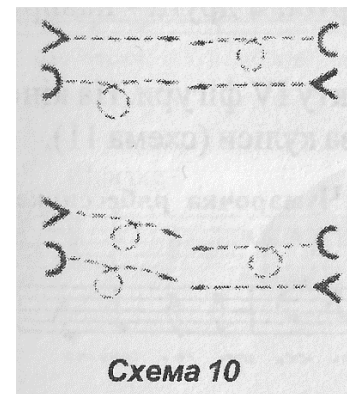
На останні 2 такти пари з'єднують руки і «простим танцювальним кроком» обходять одне коло на місці. Після цього вони стають у положення початку фігури.

На 13-24-й такти пари повторюють усе те, що робили на початку

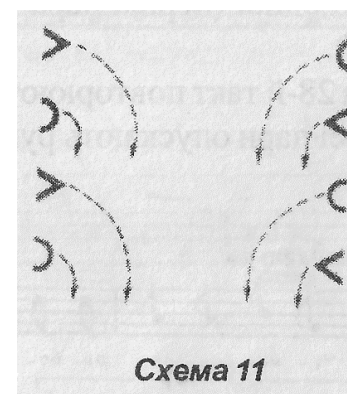
фігури, але на перші 2 такти розходяться, а на наступні 2 кружляють.

На 25-й такт танцюристи в парах прямують одне до одного.

На 26-й такт вони, з'єднавши руки, піднімають їх над головою дівчини. Хлопець, повертаючи дівчину з'єднаною рукою до себе через ліве плече, обертає її на 360°. Виконуючи ці рухи, пари проходять уперед до середини сцени (схема 10).



На 27-й такт пари беруться руками, як у польці, обходять коло на місці, роз'єднують руки, опускають їх униз і стають парами обличчям одна до одної (перша пара навпроти четвертої, а друга - навпроти третьої).



На 28-й такт повторюють рухи 16-го такту IV фігури. На кінець такту всі пари опускають руки вниз і йдуть за куліси (схема 11).

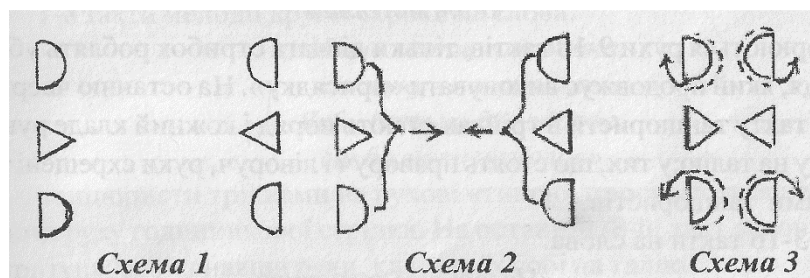
СЮЖЕТНІ ТАНЦІ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ (за З. Сизоненком)

«ГРЕЧАНИКИ» («Трійчатка»)

У танці бере участь будь-яка кількість виконавців. Усі танцюристи вишикуються по троє: посередині – хлопець, а по боках – дві дівчини (схема 1).

Під час виконання танцю всі присутні співають жартівливу народну пісню «Пішла мати на село грецької муки добувати». Музичний розмір - 2/4.

Перед початком виконання танцю всі танцюристи трійками стають у два ряди навпроти, як показано на схемі 1. У трійках з'єднуються опущені вниз руки.



Перша фігура (24 такти)

1-4 такти мелодії першого рядка на слова:

*Пішла мати на село
грецької муки добувати*

трійки «дрібним кроком» (чотири кроки на один такт), пристукуючи об землю на четвертий крок, просуваються до середини (схема 2). З'єднані руки поступово витягують уперед. Корпус тримають рівно. Хлопець дивиться то на одну, то на іншу дівчину. Вільну руку дівчата кладуть собі на талію.

5-8 такти на слова:

*Гречаники учиняти,
своїх діток годувати*

хлопець піднімає з'єднані руки угору, утворюючи «ворота». Дівчата на «дрібному кроці», пристукуючи підбором об землю, на кожен крок ідуть крізь «ворота» по колу і, коли повертаються на свої попередні місця, виконують «притуп» (схема 3). Руки роз'єднуються. Одночасно хлопець на місці виконує «тинок».

9-10 такти на слова:

Гоп, мої гречаники

дівчата роблять стрибок убік (на дві ноги по VI позиції) від хлопця. Схрещені руки кладуть на груди виконуючи «колупалочку».

Хлопець виконує «присядку з витягуванням ноги вперед». Руки покладені на талію.

11-12 такти на слова:

Гоп, мої білі!

повторюються рухи 9-10 тактів, тільки дівчата стрибок роблять убік хлопця, який продовжує виконувати «присядку». На останню чверть 12-го такту танцюристи в трійках стають поряд і кожний кладе руки позаду на талію; у тих, що стоять праворуч і ліворуч, руки схрещені за спинами танцюристів.

13-16 такти на слова:

Чогось мої гречаники

на скорині сіли

«перемінним кроком» обидві трійки, не роз'єднуючи рук і зберігаючи рівні лінії, обертаються на місці на 360° (схема 4).

17-24 такти на повторення мелодії приспіву:

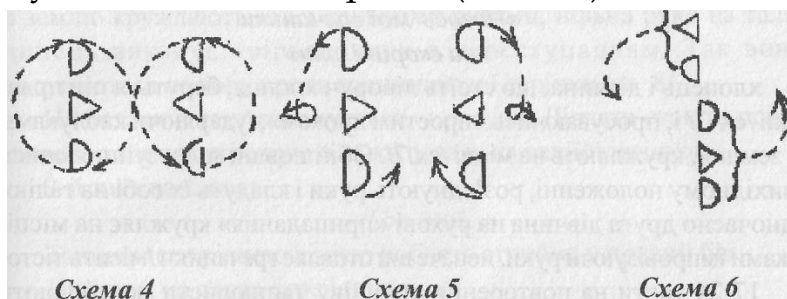
Гоп, мої гречаники,

гоп, мої білі!

Чогось мої гречаники

на скорині сіли

танцюристи трійками продовжують обертатися, але кожна з них, кружляючись, розходить у велике коло, як показано на схемі 5. На останній такт, виконуючи «притуп», танцюристи, трійками стають по колу проти руху годинникової стрілки (схема 6).



Друга фігура (24 такти)

1-8 такти мелодії другої строки на слова:

Наша мати, голубочка,

*сіє муку з полубочка.
Якби батько був здоров,
він би муки намолол*

танцюристи трійками на рухові «тинок» просуваються по колу проти руху годинникової стрілки. На останній 8-й такт виконують «притуп», роз'єднавши руки, кладуть їх собі на талію.

9-10 такти приспіву на слова:

Гон, мої гречаники!

дівчата роблять стрибок убік так, як на 9-10 тактах першої фігури, і виконують «колупалочку». Хлопець теж робить стрибок, але уперед, і одну «просту присядку з витягуванням ноги вперед на каблук», розкриваючи руки в сторони.

11-12 такти на слова:

Гон, мої білі!

дівчата роблять стрибок убік до хлопця, як на 11-12 тактах першої фігури, і виконують «колупалочку».

Хлопець робить стрибок угорі, одночасно повертаючись на 180°, і виконує «просту присядку з витягуванням ноги вперед на каблук». Руки розкриває в сторони.

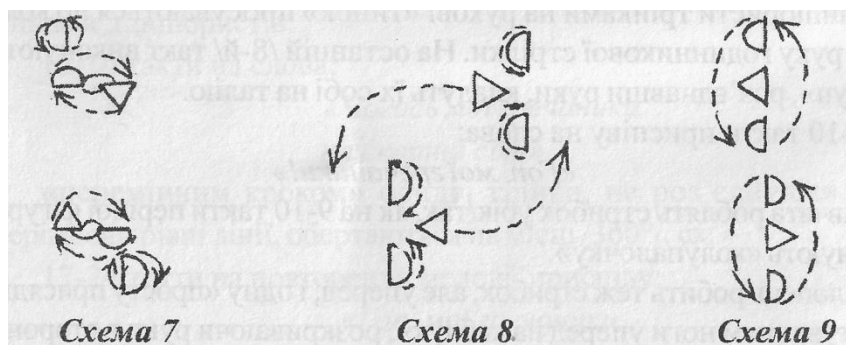
13-16 такт на слова:

*Чогось мої гречаники
на скорині сіли*

хлопець і дівчина, що стоїть ліворуч від хлопця, беруться під праві руки (схема 7) і, просуваючись «простим кроком», ударяючи каблуками об землю, кружляють на місці. Обійшовши коло, зупиняючись у вихідному положенні, роз'єднують руки і кладуть їх собі на талію. Одночасно друга дівчина на рухові «припадання» кружляє на місці, руками імпровізуючи рухи, неначе виготовляє гречаники (місить тісто).

17-24 такти на повторення приспіву танцюристи повторюють усе те, що виконували на 1-15 тактах, але хлопець під час стрибка не обертається довкола, а бере під ліву руку іншу дівчину, яка кружляє на місці «припаданням», а руками імпровізує рухи, наче ліпить гречаники. На останній такт усі виконують «притуп» і з'єднують руки, хлопець стоїть навпроти дівчат, спиною проти руху годинникової стрілки і праву руку з'єднує з лівою рукою другої дівчини, а ліву руку з правою

рукою першої дівчини (схема 8).



Третя фігура (24 такти)

1-8 такти мелодії третьої строфи на слова:

*З помийниці воду брала,
гречаники учиняла,
Гречаники учиняла,
пеленою укривала*

танцюристи, піднявши з'єднані руки й утворивши «ворота», виконують рухи: дівчата «простим кроком», вибиваючи каблуками об землю, кружляють під з'єднаними руками, вільна рука на талії, хлопець виконує «вірьовочку» з переступанням. Так вони просуваються по колу проти годинникової стрілки (схема 8).

На останній такт виконується «притуп». Дівчата стають поряд боком до хлопця і схрещують руки позаду на талії (плетінкою).

9-й такт на слова *Гоп, мої...* танцюристи рівною лінією роблять стрибок у правий бік.

10-й такт на слова *Гречаники...* виконують «притуп», корпус злегка нахилиють уперед.

11-12 такти на слова *Гоп, мої білі!* танцюристи, зберігаючи у трійках лінію, роблять стрибок у лівий бік і трійкою виконують «притуп».

13-16 такти на слова

*Чогось мої гречаники
на скорині сіли*

танцюристи зберігаючи в трійках рівні лінії, на «перемінному кроці» обертаються на місці два рази, причому дівчина, що стоїть праворуч, прямує правим плечем уперед, друга дівчина – лівим плечем назад. На останній такт вони виконують «притуп» (схема 9).

17-20 такти на повторення приспіву на слова:

*Гоп, мої гречаники,
гоп, мої білі!*

танцюристи повторюють стрибок у правий і лівий бік і виконують «притупи».

21-23 такти на слова

*Чогось мої гречаники
на скорині...*

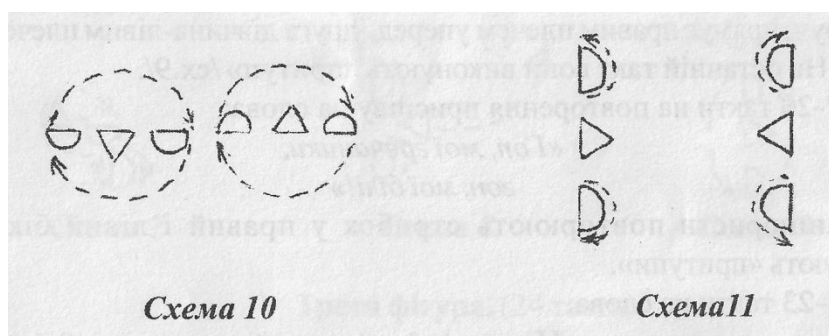
танцюристи, зберігаючи в трійку лінію, «на перемінному кроці» обертаються на місці, але в іншу сторону, і тепер дівчина, що стоїть ліворуч, прямує лівим плечем уперед, інша дівчина - правим плечем назад (схема 10).

24-й такт на слова ... *сіли* танцюристи зупиняються обличчям до середини кола. Хлопець виконує «притуп», а дівчата, не роз'єднуючи з ним руки, на «дрібному кроці», кружляючи, відходять від хлопця на витягнуті з'єднані руки (схема 11).

Потім танець починають спочатку, але слова пісні продовжують:

Молов батько, не віявши,
пекла мати, не сіявши,
Наїхали паничі-
Гречаники у печі.
Приспів:
Ой, гоп, не помалу,
як пошила штани з валу,
І пошила, і наділа,
кажуть люди, що я біла.
Приспів.
Іди, старий, до криниці,
іди за водою,

А ми зварим обідати
удвох із кумою.
Приспів.
Зараз кашу без пшона,
без солі зварили,
І без хліба татусенька
їсти посадили.
Приспів.
Сидить тато в кінці столу,
опустивши вуха,
усякому так буває,
а хто жінок слуха.



«ЧУМАНДРИХА»

З давніх-давен існує розповідь про те, що молода вдовиця на прізвище Чумандриха з дитинства була охоча до танців і вважалася кращою танцюристкою села, адже вона без втоми і відпочинку перетанцьовувала десятків і більше хлопців чи козаків. Змагаючись, танцювали довго, без зупинки і відпочинку, поки хлопці, не повтомлюючись, виходять з танцю, тоді вона зупинялась. Біда була тим, хто брався з нею змагатися і не зумів її перетанцювати, тоді вона з них, під сміх присутніх, знімала шапки і вони повинні були давати їй викуп.

Викуп, за власним бажанням, назначала сама Чумандриха: півнем кричати, цукерками дівчат пригощати, собакою гавкати, а може жабою лазити, а бувало і таке, що невдах-танцюристів вона забиравала і в себе в городі чи дворі прибирати заставляла.

Народ склав про неї пісню, у якій розповідав про те, як Чумандриха, тільки почувши музику, кидала все, щоб не робила, чи печене, чи варене, і бігла танцювати.

Цей танець був одним з улюблених на Придніпров'ї не тільки молодих, але й літніх чоловіків і жінок. Його охоче танцювали у святкові дні на гулянці, так як у ньому багато веселоців, жартів, вигадок у виконанні рухів і він був розвагою не тільки танцюючим, але й присутнім.

Танець виконує велика група хлопців (близько тридцяти танцюристів) і одна дівчина, яку називають «Чумандрихою». Перед початком танцю вони стають у коло (спиною до центру) і кладуть руки на талію. Стоять у колі вільно, так, щоб можна було виконувати будь-які танцювальні рухи.

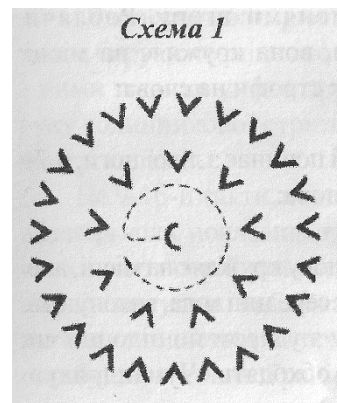
Музика народна, розмір 2/4.

Перша фігура (8 тактів)

З 1-го по 8-й такти мелодії першої строфи хлопці, не змінюючи положення, стоять на місці і співають:

*Стривай, зась! Не змагайсь,
Чумандрихо, не жахайсь,
Вари страву з буряка,
А ми вдарим гопака.*

Після цього баяніст грає вступ (16 тактів), а хлопці, стоячи в колі і не змінюючи положення,



виконують різноманітні танцювальні рухи: «присядку», «тинок», «голубці» тощо. На останній такт усі хлопці виконують «потрійний притуп» і стають обличчям до центру сцени. Руки кладуть на талію. У цей час «Чумандриха» поспішає до кола. Танцюючи «тинок», вона виходить на середину кола, а до неї, виконуючи різні танцювальні рухи, з кола прямують хлопці так, як зазначено на схемі 1.

Друга фігура (8 тактів)

З 1-го по 8-й такти мелодії другої строфи на слова:

*Нащо мені женитися,
І що мені з того!..
Не хватас десять грошей
До півзолотого, -*

хлопці, які вийшли на середину кола, продовжують виконувати різноманітні рухи: «малий тинок», «низькі голубці», «вихиляс» тощо. Одночасно «Чумандриха» «перемінним кроком» обходить повне коло в напрямку, зазначеному пунктиром на схемі 1. Хлопці, які стоять у великому колі, притуплюють на місці правою ногою.

Третя фігура (8 тактів)

З 1 -го по 2-й такти мелодії третьої строфи на слова:

- Чук, чук, Чумандра, -

«Чумандриха» в середині кола виконує «чобіток», який починає з правої ноги.

З 3-го по 4-й такти мелодії тієї ж строфи на слова:

Ля-ля-ля-ля-ля, -

«Чумандриха» розводить руки в сторони трохи вище рівня талії, кисті рук заокруглює і направляє долонями вгору. Роблячи «припадання», яке починає з правої ноги, вона кружляє на місці праворуч. З 5-го по 6-й такти мелодії цієї ж строфи на слова:

Чумандрихо молода, -

«Чумандриха» виконує «чобіток», який починає з лівої ноги. З 7- го по 8-й такти мелодії третьої строфи на слова:

Ля-ля-ля-ля-ля, -

«Чумандриха» робить «припадання», знову кружляє на місці, але ліворуч. Одночасно хлопці, що знаходяться в середині кола, виконують «присядку з розтяжкою вниз», «присядку з ударом по підшві чи халяві», «повзунець» тощо. Вони грайливо обходять «Чумандриху» то з

одного, то з іншого боку. Хлопці, які стоять у великому колі, продовжують на місці притупувати ногами і приплескувати долонями.

Четверта фігура (8 тактів)

З 1-го по 8-й такти мелодії четвертої строфи на слова:

*Сип, сип цибулі,
Все те, що добули:
І квасолі, й бараболі,
Щоб всього було доволі,*

«Чумандриха», виконуючи «вірьовочку», йде спиною по колу проти руху годинникової стрілки. Руки вона то розводить у сторони, то кладе кулачками собі на талію. Одночасно хлопці, які стоять у колі, виконують «бокову присядку», «бігунець на присядці», «просту присядку», «мітелочку» тощо і йдуть по колу за рухом годинникової стрілки так, як зазначено

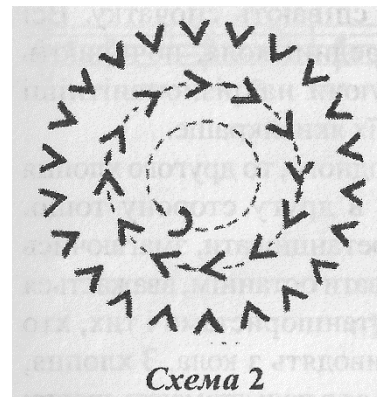


Схема 2

пунктиром на схемі 2. Решта хлопців, які знаходяться у великому зовнішньому колі, стоячи на місці, виконують те ж саме, що вони робили в попередній фігурі.

П'ята фігура (24 такти)

Повністю повторюється перша фігура, але «Чумандриха» на 1-8-й такти, беручи позмінно то одного, то іншого хлопця під руки, кружляє з ними то в одну, то в іншу сторони, просуваючись по колу проти руху годинникової стрілки. На кінець останнього такту вона стає в центрі кола.

На 9-16-й такти, повторюючи другу строфу пісні, «Чумандриха» в центрі кола, поклавши руки зі згорнутими кистями на талію, виконує «вихиляс з потрійним притупом». Одночасно хлопці, які знаходяться в колі, поступово наближаються до «Чумандрихи», виконуючи рухи, які кому заманеться: «присядку», «повзунець», «мітьолочку», «тинок», «дрібушку» тощо. Граціозним виконанням рухів кожен з хлопців намагається привернути увагу «Чумандрихи».

На 17-24-й такти «Чумандриха» виконує різноманітні «дрібушки», змагаючись з кожним танцюристом. Хлопці, не змінюючи вибраного ними танцювального руху, продовжують танцювати з «Чумандрихою», просуваючись за нею у довільному напрямку.

Далі баяніст, увесь час прискорюючи темп, виконує свою партію. Коли ж танцюють у супроводі пісні, її співають спочатку. Усі виконавці, особливо ті, які стоять у середині кола, починають змагатися в танці з дівчиною, імпровізуючи найрізноманітніші танцювальні рухи і намагаючись виконати їх якнайкраще.

«Чумандриха», наприклад, беручи то одного, то іншого хлопця під руки, кружляє з ними то в одну, то в іншу сторону тощо. Танцюристи намагаються один одного перетанцювати, змагаючись у танці з дівчиною. Хто залишається танцювати останнім, вважається переможцем. Присутні уважно стежать за танцюристами і тих, хто під час танцю зупиняється хоч на мить, виводять з кола. З хлопця, який не може далі танцювати, але залишається в колі, знімають шапку і віддають «Чумандрисі». Перетанцювавши останнього хлопця і знявши з нього шапку, «Чумандриха» призначає «викуп», який хлопці негайно «виплачують». Лише після цього вона повертає шапку. Коли ж «Чумандриха» не може перетанцювати хлопців, вона зупиняється і всім тим, хто з нею змагався в танці, низько вклоняється, потім кожного цілує.

Після цього танець починають спочатку, але «Чумандрихою» вибирають іншу дівчину.

МУЗИЧНИЙ СУПРОВІД (нотний матеріал)

Традиція святкування зустрічі весни поширена в різних народів. Стародавні українці обрядам і весняним співам надавали магічного значення. Вони вірили, що заговірні формули і ритуальні дії сприяють швидкому пробудженню природи. Важливою датою-орієнтиром для зустрічі весни був день весняного рівнодення (20 березня), з якого починали «весну закликати». Але не менш важливими були й інші природні фактори: танення снігу, спів перших пташок, «вісників весни», тощо. У сучасній українській традиції можна простежити два різновиди весняних ігор і пісень: веснянки (уся територія країни) і гаївки (Галичина, Волинь, Поділля). Веснянки значно вирізняються від інших жанрів календарно-обрядового циклу саме тісним зв'язком з рухом, танцем. Велике значення рух відіграє і в інших діях (русальних, петрівчаних, купальських), але найбільшого розвитку він набуває саме у весняних танцях і хороводах, що символізує рух у природі, воскресіння, пробудження. Фольклорному мистецтву прадавніх українців був властивий особливий синкретизм, що у веснянках зберігся до наших часів. Нерозривна єдність наспіву, тексту, руху змушує досліджувати цей жанр у своїй цілісності і не меншій уваги приділити музичній і словесній складовій.

Спів веснянок відбувається в унісонно-гетерофонній манері, хором. За обсягом вони не великі, з повторно-варіантною структурою. Для відтворення інтонацій «кличу-гукання» мелодія виконується рельєфно, експресивно, імітуючи крик, заклик.

Зміст весняних танців і пісень відображує нашарування рідних періодів в історії народу. Найдавнішими вважаються ті зразки, де відображено ставлення до природи як до живої істоти: «Благослови, мати, весну закликати. Весну закликати, зиму проводити». Культ природи відображується і в назвах танців: «Мак», «Зайчик», «Козлик», «Дощик», «Жучок» тощо. Окреме нашарування становлять веснянки, у яких поєднано тему пробудження природи і звільнення з неволі, це твори козацько-лицарської доби («Весно, весно, Полоняночка»). Але найбільш розповсюдженою є група веснянок, що містить любовні мотиви (залицання, вибір пари, жартування молоді, важка дівоча доля).

Тема кохання влітається в традиційні антропоморфні веснянки «Ой ходила дівчина бережком», «Дощик», «Ой зав'ю вінки» тощо.

Форма і ритмомелодика веснянок обумовлена особливостями танцю і руху, тому широко зустрічаються типи «заспів-приспів» («Женчик», «Жучок», «Ой зав'ю вінки»). У веснянках, що побудовані на колі, поширена форма «розгорнутий приспів» («Подольночка», «Благослови, мати», Вийди, вийди козлику»), де заспів займає незначну частину твору, а все інше – приспів, під час якого «герой» (дівчина, козлик, хлопчик тощо) відтворює зміст приспіву певними рухами. Зустрічається й інший тип веснянок, що не має приспіву («Не стій, вербо»), він малий за обсягом, одно-, дворядковий, з численними розспівами. Поширені індивідуальні форми наскрізної будови, що обумовлено ігровим або танцювальним сюжетом веснянки («Зайчик», «Вербовая дощечка» тощо).

За складом форми веснянки мають різну структуру: 4+3 «Вийди, вийди, козлику», 4+4 (з переходом на 5+5) «Ой зав'ю вінки», 5+5 «Весно, весно», 4+3+3 «Ой ходила дівчина бережком», 4+4+6 (у варіюванні) «Дощик» та ін.

Ладова система веснянок характеризується кількома різновидами: трихорди («Не стій, вербо»), тетрахорди («Весно, весно», «Благослови, мати», «Жучок»), пентахорди («Вийди, вийди, козлику», «Вербовая дощечка», «Подольночка»), пента-гексахорди («Ой зав'ю вінки»), комбіновані системи («Ой ходила дівчина бережком», «Дощик»).

Нотний матеріал до хороводу «Весну закликати»

Благослови, мати, весну закликати

The musical score is written for piano and voice. It consists of three systems of music. The first system is in 4/4 time with a tempo of 50 (♩ = 50). The second system starts at measure 5 with a tempo of 100 (♩ = 100) and includes the lyrics 'вийди, вийди, козлику'. The third system starts at measure 9. The music is in a key with one flat (B-flat major or D minor) and features a mix of eighth and sixteenth notes, with some chords in the piano part.

Благослови Мати Весну
закликати
Весну закликати Зиму
проводжати
Весну закликати Зиму
проводжати
Зимонька в Возочку
Літечко в Човночку
Вийди, вийди козлику,
Вийди, вийди рано,
Вийди, вийди рано,

Вийди погуляєм.
Та скажи нам, козлику,
Як дівочки скачуть,
Ой, так хорошенько,
Ой, так приязненько.
Козлику, обернися
З панною обнімися,
Хоч з старою, хоч з малою,
Хоч з дівчиною молодю
(двічі).

Нотний матеріал до хороводу «Ой зав'ю вінки»
(перший і другий варіанти)

«Ой зав'ю вінки»



Ой, зав'ю вінки на всії святки.
На всії святки, на празднички.
На всії святки, на празднички

Ой, леле, рано, та й ранесенько,
Щоб сонце глянуло веселесенько
(двічі).

В бору сосна колихалась,
Дочка батька дожидалась.
Дочка батька дожидалась.

Ой, прилинь, прилинь, та, мій
батечко
Мій голубчику, хоч на літечко
(двічі)

Синєє море розливається,
Пани, гетьмани з'їжджаються.

Ой, леле, рано, та й ранесенько,
Щоб сонце глянуло веселесенько
(двічі).

Ой ходила дівчина бережком



Ой ходила дівчина бережком,
Заганяла селезня батіжком:
«Іди, іди, селезню, додому.
Продам тебе дідові старому».
За три копи селезня продала,
А за копу дударика найняла:
«Заграй мені, дударика, на дуду,
Нехай же я своє горе забуду».
«Коли б тобі горенько да печаль.
То б ти вийшов на вулицю та й
кричав;

А то ж тобі горенька немає,
Ой хто ж тобі сі кучері звиває?» -
«Була в мене дівчина Уляна,
Вона ж мені сі кучері звивала;
Була в мене дівчина Оріся,
Тоді в мене сі кучері вилися;
Була в мене дівчина Варвара,
Вона ж мені сі кучері порвала.
Була в мене дівчина паскуда,
Вона ж мені сі куречі поскубла».

Весно, весно, Полоняночка



Весно, весно, Полоняночко,
Ой швиденько повертайся,
Гей з полону та до дому,
Не лякайтесь, хмари, грому.
Весно, Весно, Полоняночко,
Кличуть шуми, та зеленії.
Гей з полону на Україну –
Хоч дістанусь, хоч загину.
Весно, Весно, Полоняночко,
Вкрились луки рястом-квітами.
Гей з полону та на волю,
Доганяти щирю долю
Весно, Весно, Полоняночко,
Хай лютує відьма-зимонька.
Гей, з полону та степами –
Тяжко жити з ворогами.
Весно, Весно, Полоняночко,

Світить, гріє ясне сонечко,
Дівчата й парубки танцюють
І жартують, і регочуть, і співають.
Гей, розпались ланцюги
крижанії,
Згинуть, згинуть вороги поганії,
Завірюхи пре лихі,
І морози і сніги,
Згинуть, згинуть вороги.
Гей, розпались ланцюги
крижанії,
Розлилися береги, ще й крутії.
Нумо ж, шуму зеленого,
Гуку, співу шаляного.
Квітами сипле скрізь весна
Полоняночка ясна.

Нотний матеріал до хороводу «Дощик»

Дощик



Дощик, дощик
Капає дрібненько:
Я ж думала, я ж думала,
Запорожець, ненько.

Коли б знала, коли б знала,
Відкіль виглядати,
То б наняла, заставила
Стежку промітати.

Аж він іде, аж він іде,
Ступає дрібненько, -

То ж то милий, то ж то любий,
Дивіться, ненько!

Дощик, дощик
Аж із стріхи капотить, -
Розсердився мій миленький,
Аж ногами тупотить;

Розсердився, розгнівився
Мій милий на мене,
А як гляне, серце в'яне,
І в нього, і в мене.

Історико-побутові народні танці

Формування групи історико-побутових, сюжетних танців дослідники (за А. Іваницьким) відносять до більш сучасного періоду українського фольклорного мистецтва, встановлюючи їх на наступний хронологічний щабель після хороводів. Їх музична складова більш розвинута і відповідає мажорно-мінорній ладовій системі XVIII-XX століть. Саме тоді вперше з'являються виконавці-інструменталісти як окрема група учасників дійства. Це вимагає специфічної майстерності суто музичної спрямованості, наявності інструментів.

У загальній характеристиці музичної складової історико-побутових танців немає чіткої жанрової системи. Сюди входить як суто інструментальні фрагменти (гопак, метелиця, козачок тощо), так і пісенні добірки з супроводом («Чумандриха», «Ой, лопнув обруч», «Скину кужіль на полицю» тощо).

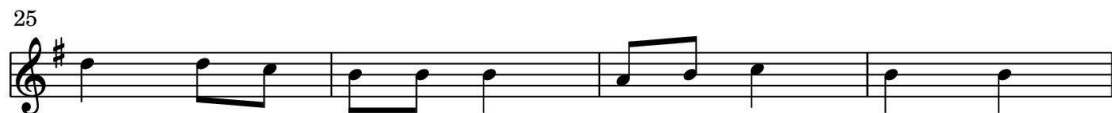
За тематичним принципом сюжетні народні танці поділяються на такі групи: трудові – з атрибутикою та без неї; танці, у яких відтворено явища природи, характер людей, поведки звірів, трудові процеси з зображенням засобів виробництва; танці, у яких відображено сімейний побут, соціальне життя, чітко окреслено характер людини у взаєминах, стосунках з довкіллям (ліричні, жартівливі, героїчні). Наприклад, танець «Чумандриха» змальовує картину парубочих залищань. Музичний супровід чітко підпорядкований сюжетній лінії та образному настрою твору. У фрагментах, де хлопці починають вихвалитися своєю танцювальною вправністю (після слів «а ми вдарим гопака»), звучить інструментальний програш, що дозволяє кожному учаснику «не словом, а ділом» показати свою майстерність. Не поступається в танці їм і головна героїня (сама Чумандриха), у якої хоч і немає власного пісенного або інструментального супроводу, але можна зрозуміти, що це має бути вправна молода господиня (описується технологія приготування борщу, окреслено проблему нестачі грошей і економності як важливої якості). Значна частина сюжету залишається поза текстом пісні і залежить від імпровізаційної гри всіх учасників.

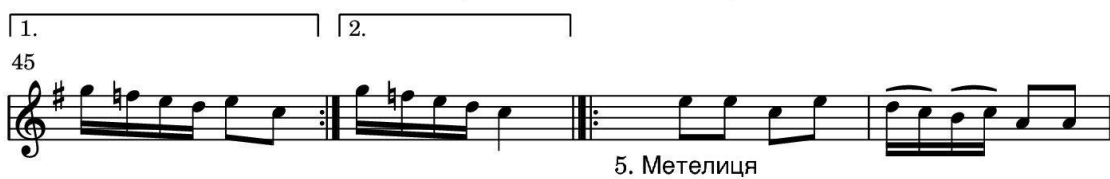
Інші танці – «Ланець» і «Новосільковська трійка» – спираються на теми загальноновживаних українських народних мелодій (у суто інструментальній інтерпретації). Такий природний відбір відомого

музичного матеріалу свідчить про зосередження саме на танцювальній майстерності, тому відходить потреба у співі, а ритмічні теми пісень, яскраві мелодії народних танців легко запам'ятовуються і слугують зручним супроводом рухам.

Нотний матеріал до побутового танцю «Ланце» (Линець)

Ланець





Новосільковська трійка

Ф-но (баян)

$\text{♩} = 80$

Рухливо

5

9

Помірно

13

Нотний матеріал до сюжетного танцю «Чумандриха»

Чумандриха

$\text{♩} = 110$

Стривай, зась! Не змагайсь.

5

9

Інструментальний програш.

13

17

Нащо мені женитися.

21

25

29

Сип, сип цибулі.

33



37



Інструментальний програш.

41



Стривай, зась! Не змагайсь,
 Чумандрихо, не жахайсь,
 Вари страву з буряка,
 А ми вдарим гопака.
 Нащо мені женитися
 І що мені з того!
 Не хватає десять грошей

До півзолотого.
 Гук, гук, Чумандра,
 Чумандриха, молода
 Сип, сип цибулі,
 Все те, що добули:
 І квасолі, й бараболі,
 Щоб всього було доволі.

ЗРАЗКИ КОСТЮМІВ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ

Костюми за традиційним описом З. Сизоненка

Костюм дівчини. Біла довга сорочка з широкими рукавами і українською вишивкою на комірці, рукавах і подолі. Може бути біла блуза, відрізна в талії, і нижня біла спідниця, вишита внизу на подолі. Поверх сорочки надівається картата (різнокольорова) клітчата плахта чи запаска, підперезана вузьким, частіше червоним пояском (крайкою) з китицями, кольоровий фартух, розшитий українським орнаментом.

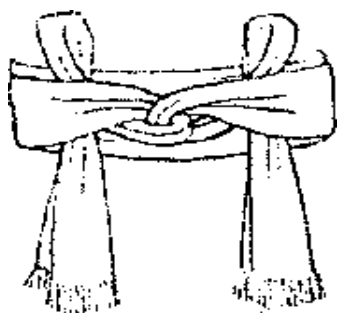
Як варіант: спідниця, на якій внизу пришиті дві чи три різнокольорові стрічки; білий вишитий фартух, корсетка відповідного кольору. На голові пов'язана кольорова стрічка, частіше – віночок з різнокольоровими стрічками. На шії багато намиста, на ногах – червоні чобітки.

При необхідності одягається свитка та зав'язується хустина.

Костюм юнака. Біла сорочка, вишита вузькою смужкою на комірці та манжетах, груди широко розшиті, шаровари (різних кольорів), різнокольоровий широкий смугастий пояс (кушак) з золотою бахромою на кінцях, який зав'язується на дві сторони. На голові шапка з сірого каракуля, може бути й солом'яний бриль.

У танцях козацького характеру частіше одягається свитка, кунтуш або ж чумарка.

Способи підперізуватися поясом



«По-селянськи»



«По-козацьки»



1
Запорізькі козаки 17-18 ст.:
1-простий козак, 2-полковник

Традиційний одяг мешканців
Нижнього Подніпров'я кінця
19-початку 20 ст.

Сценічні танцювальні костюми





*І. Репін. Начерк до картини
Гопак*



«Козачок»



«Запорожець з бандурою»





«Козацький танок» (По Ригельману)

«ЗАПОРОЖЦІ»

Постановка П. Вірського

Виконавці – Державний заслужений академічний ансамбль танцю України

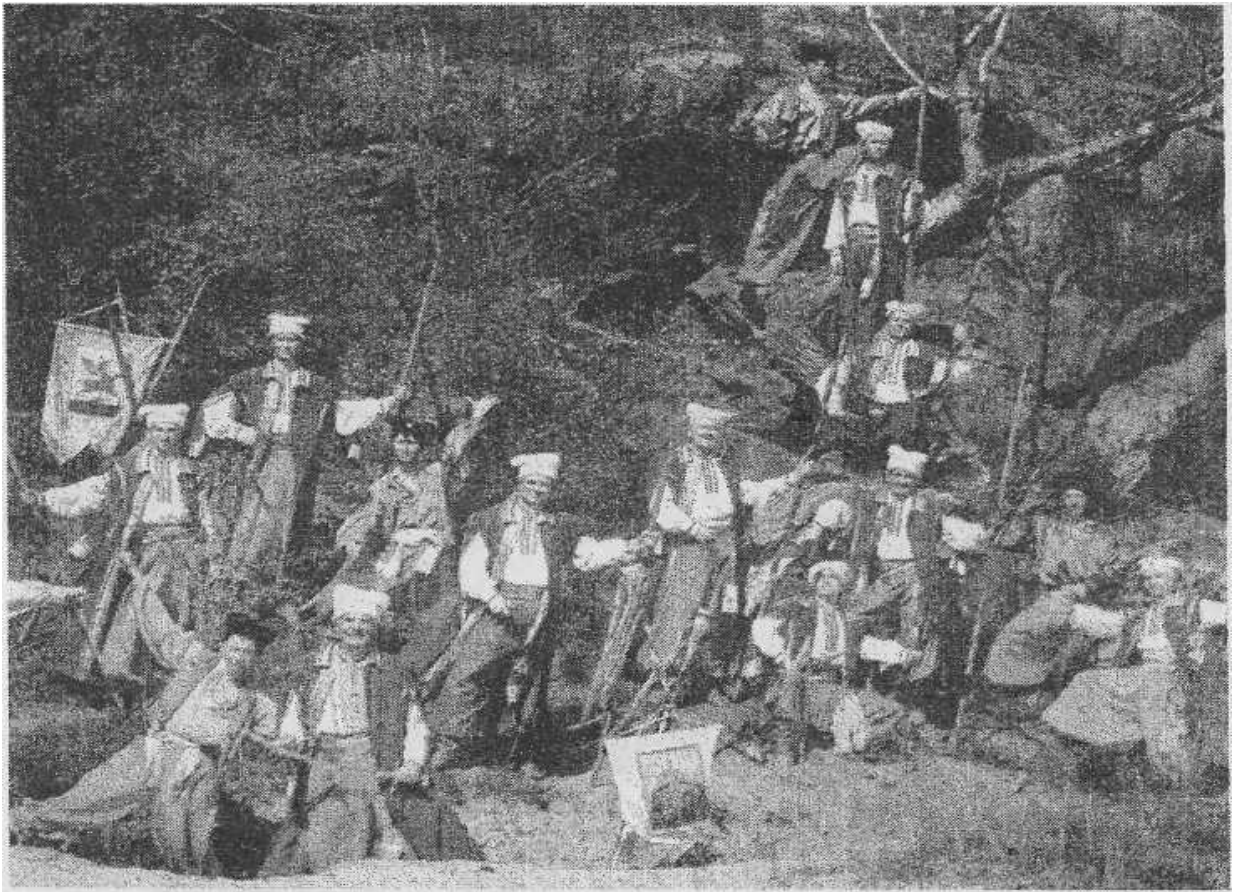
Директор, художній керівник – народний артист України М. Вантух



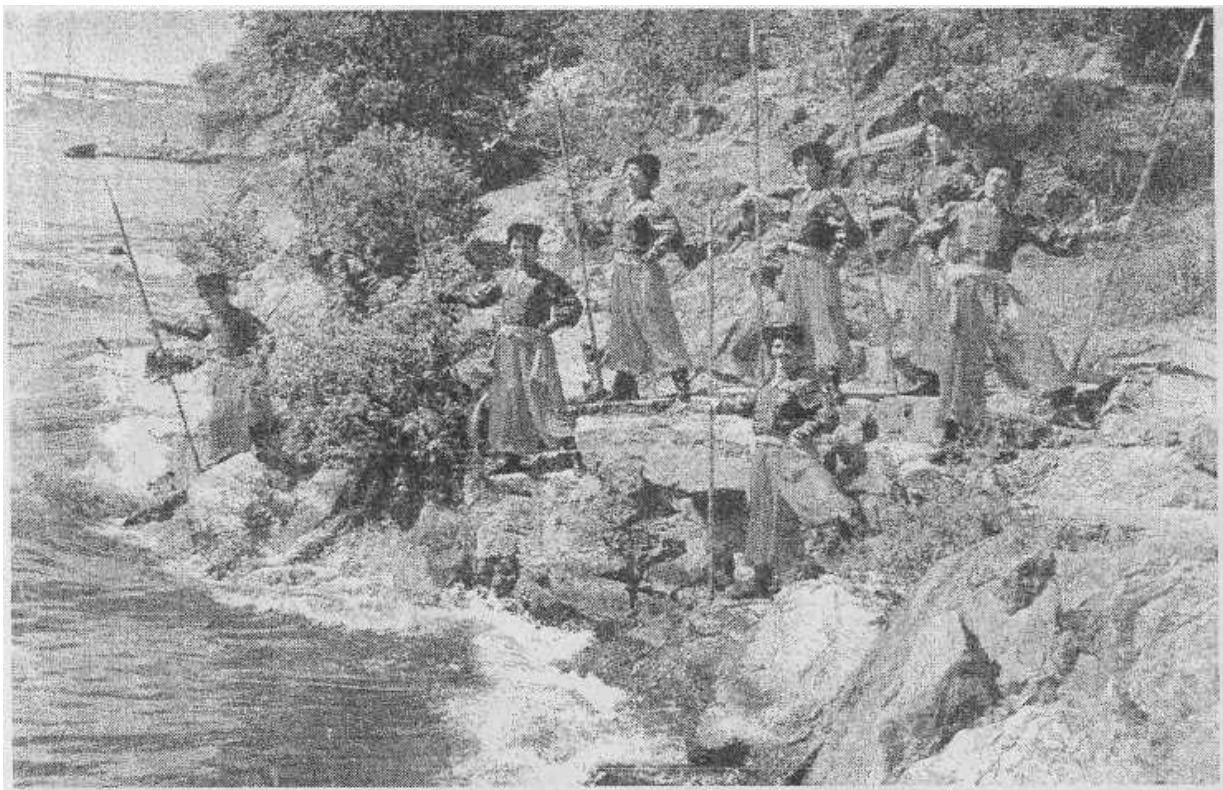
«ВСТАНЬ, КОЗАЦЬКА СЛАВО!»

*Козацький ансамбль пісні і танцю «Запорожці»
(Запорізька обласна філармонія)*



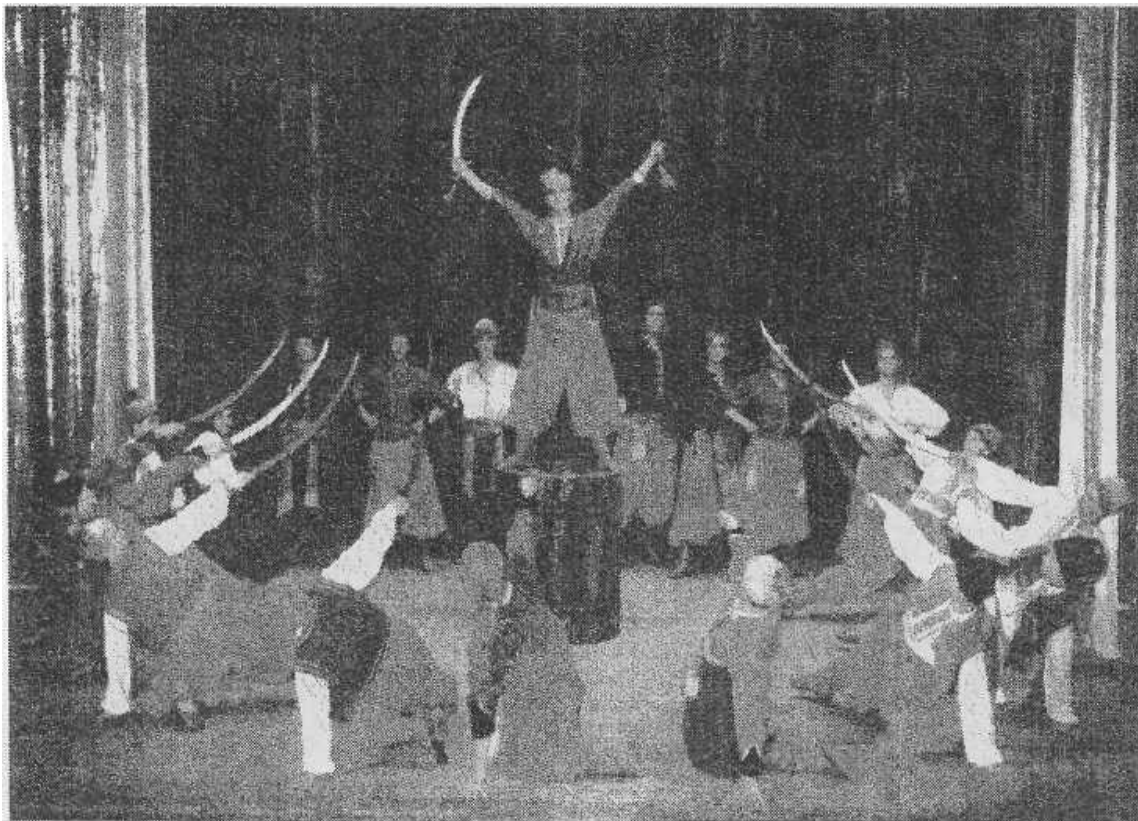


«Над широким Дніпром»

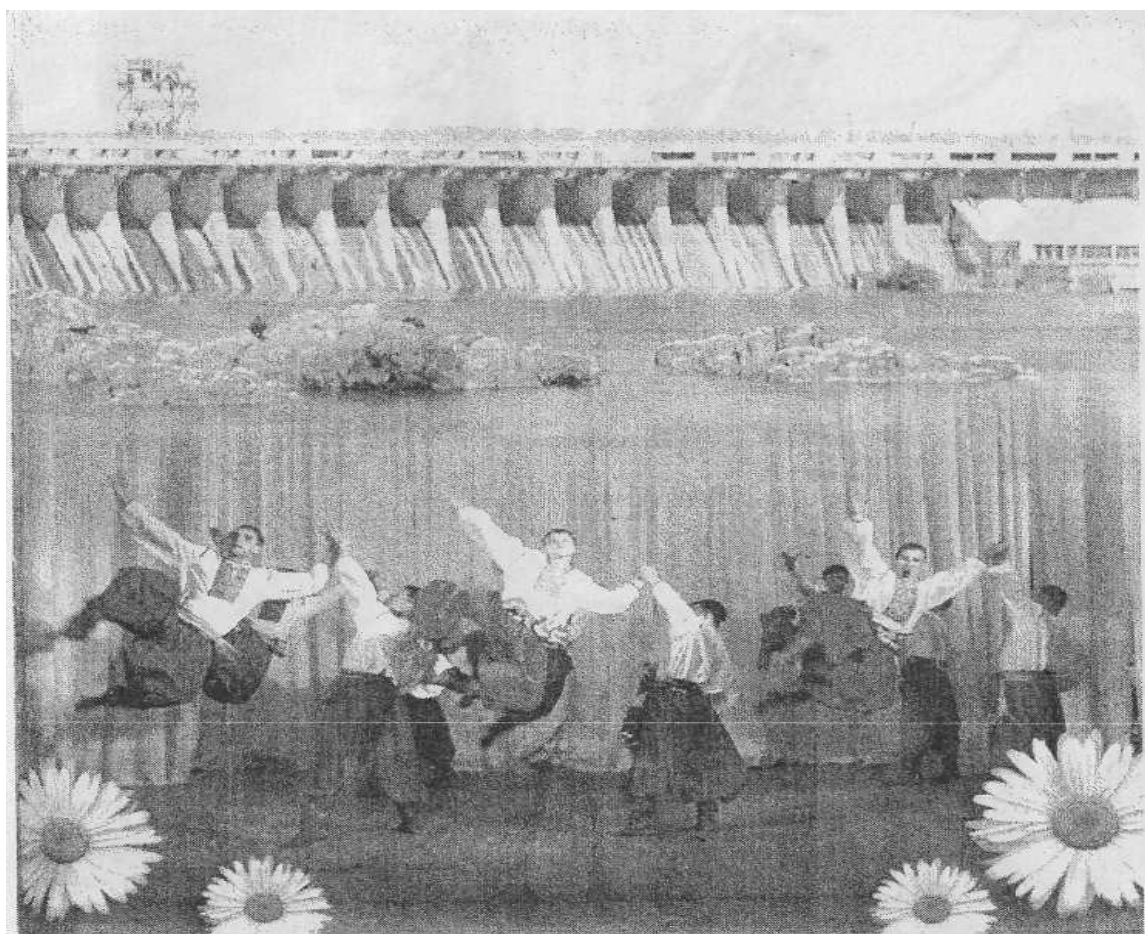


«ЗАПОРОЖЦІ»

*Заслужений самодіяльний ансамбль танцю України «Запорожець»
Художній керівник – заслужений працівник культури України А. Кошель*

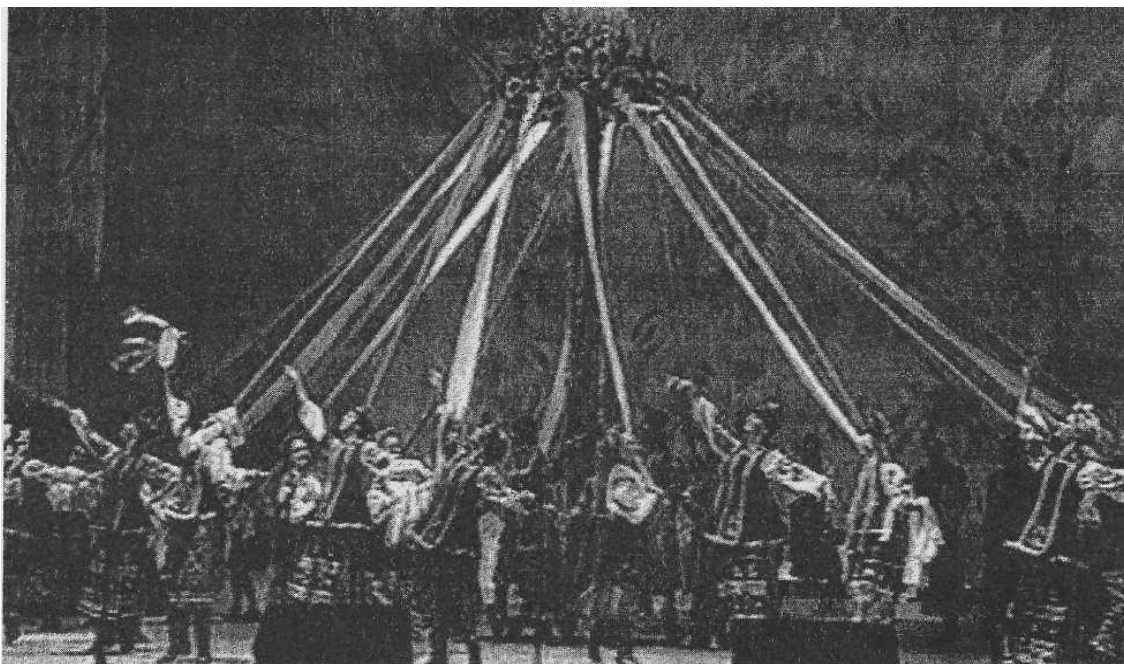


«ГОПАК»





*Ансамбль пісні і танцю
Вознесенського сільського будинку культури Мелітопольського району
Художній керівник і балетмейстер – В. Чміль
Перший Всесоюзний фестиваль самодіяльної художньої творчості трудящих
(1975-1977)
Диплом першого ступеню. Серед членів журі були З. Сизоненко
і народний артист України М. Апухтін (голова журі)*



«Запорізькі молодички»

Національний Палац «Україна» (м. Київ)

Народний ансамбль танцю «Запорізькі обереги»

Мелітопольського училища культури. Керівник В. Чміль



«Козацьке весілля»

Народний ансамбль пісні і танцю «Запорізькі обереги»

Мелітопольського училища культури

Хормейстер Л. Крузман, художній керівник і балетмейстер В. Чміль

**Опис костюму до українського народного танцю
«Балабинська полька» (Запорізька обл.) за Н. Поляковою**

Дівчата одягнені у вишиті сорочки, керсетки; спідниця знизу розшита трьома стрічками червоного кольору; з-під спідниці на 3 см виступає сорочка з білою смужкою мережива («прошвою»). Головний убір – блакитна широка стрічка. Взуття – чорні або червоні чобітки.

Хлопці одягнені у вишиту сорочку зі стоячим вишитим комірцем. Візерунок на сорочці виконаний нитками червоного, синього, жовтого, зеленого та іншого кольорів (окрім чорного). Шаровари широкі, сині або червоні. Пояс зав'язано з обох боків. На голові сива смушкова шапка; на ногах – чорні чоботи («повстяки»).



Костюми півдня України

(за матеріалами книги Т. Ніколаєнка «Український костюм»)

Костюм населення південної частини України — наслідок спільного проживання українського, російського, молдавського та інших народів, що заселяли цей край. На ньому відчутно позначився вплив міста. Поряд із традиційним убранням чоловіки тут досить рано почали носити верхні сорочки, косоворотки, пальта, картузи, черевики; жінки — фабричні спідниці, кофточки, блузки, шалі, капелюшки. Дівчата зачісували волосся переважно по-міському.

Виходячи з місцевих особливостей традиційного вбрання, у цьому регіоні можна виділити декілька зон, основні з яких ми й розглянемо.

По-перше, це Донбас із суміжними територіями Запоріжжя та Приазов'я. Назвемо цей регіон Донецчиною. По-друге, це місцевості обабіч середньої та нижньої течії Дніпра (нинішні Дніпропетровщина й частина Кіровоградщини) — типовий український Степ. По-третє, це такий своєрідний регіон, як Крим.

Традиційні жіночі сорочки для Донецчини — із прямими вставками, пришитими по основі (з лиштовочками), з підтичкою або додільні. Низи рукавів збиралися на нитку, іноді пришивали оборки — чохла. Вишивка сорочок — біла або червоно-чорна. Вишивалися рукави, вставки, іноді поділ і комір. Наприкінці XIX ст. поширюються сорочки до гестки, талійки (на кокетці) — переважно з фабричного полотна.

Поясним одягом слугували обгортка і дерга чорного кольору з вузькою кольоровою смужкою. Плаhti носили лише в деяких селах. Згодом на зміну цим видам убрання приходять вовняні (кашемірові) або





з кубового ситцю рясні спідниці (кількість пілок сягала дев'яти), а також спідниці з оборкою, пришитою до подолу. Фартухи, які називалися тут попередницями чи запонами, були двох видів: із грудинкою та на паску. Перший здебільшого одягали на роботу, другий був святковим. Фартухи з грудинкою шили з темної дешевої фабричної тканини, іноді зі скромною обшивкою — тасьмою. Фартухи на паску шили з білого полотна й обов'язково прикрашали вишивкою, мережкою або мереживом.

Нагрудним жіночим одягом були короткі безрукавки з фабричної тканини, прямого крою або в талію. Носили й корсетки до вусів із невідрізною спинкою та карасики, за кроєм подібні корсеткам, але значно коротші. Їхні поли не заходили одна за одну.

На початку XX ст. з'являються короткі кофти-бебешки, подібні до

харківських матросок чи полтавських підроманців.

Утепленим нагрудним одягом вважалися сачки в талію, прямоспинні баски, козаки на ваті — прямоспинні або до вусів. У XX ст. поширюються короткі москвички на ваті, пошиті в талію.

Верхнім жіночим вбранням були білі, а з часом — сірі свити з саморобного сукна до вусів. Коротка свита називалася куциною. Носили і юпки в талію з фабричної тканини, на ваті, з розширеним клинами подолом. На початку XX ст. набули поширення довгі широкополі холодайки на ваті та аналогічні за кроєм прикорочені ватянки. Узимку одягали кожухи з фандами або до вусів. Згодом почали носити короткі полушубки прямого крою. Функцію плаща виконував бурнус — довгий широкополий одяг із грубої фабричної тканини.

Очіпка на Донеччині повсюдно одягали під намітку. Наприкінці XIX ст. замість неї голову почали пов'язувати хусткою. У холодну пору року носили вовняні або напіввовняні хустки, у теплу погоду — з легких фабричних матеріалів, барвисті або білі. Очіпки шили переважно з парчі у вигляді круглої шапочки з вушками (схожі на харківські). Пізніше поширюються очіпки з ситцю — на мотузках. Носили також капери, схожі на харківські.

Дівчата заплітали волосся в одну, іноді у дві коси зі стрічками. На свята одягали вінки з живих або штучних квітів, вив'язувались яскравими хустками. Носили чоботи (переважно чорні, у деяких районах — кольорові), постолы-чарухи, черевики, а також високі гетри та черевики на резинках.

Штани у XIX ст. шили широкі, з вибіячаного полотна, з ромбовидною вставкою між холошами. З часом їх починають шити з фабричних тканин (сукна, пестряді) - і значно вузкими.

Обов'язковою в чоловічому костюмі Донеччини була жилетка, що одягалася на сорочку. У XX ст. у деяких селах з'являються костюми-трійки.

Традиційний верхній чоловічий одяг — свита до вусів (до фандів). Побутувала на Донеччині чинарка з фабричної тканини, відрізна по лінії талії, з густими зборами й стоячим коміром. Носили й куцини, покроєні як чинарки, але значно коротші, а також венгерки довжиною до колін.



Чоловічі козухи були здебільшого відрізними по лінії талії, зі зборами. У сильний холод одягали довгі широкі тулупи з великим коміром, що закривав плечі. У негоду напинали сіряка із кобкою чи кобеняка-кирею з відлогою.

Головними чоловічими уборами були хутряні шапки конусоподібної заокругленої форми, улітку — брилі. У XX ст. з'являються шапки-вушанки, картузи. Стриглися чоловіки не традиційно — під бобика, під

польку.

Носили тут чоботи-витяжки, постоли-чарухи, подекуди — личаки прямого плетіння, дерев'яники (підощва дерев'яна, верх шкіряний). На початку ХХ ст. поширюються чоботи-бутилки та галоші.

За характером убрання центральні степові райони виділяються в окремий комплекс, який не був однорідний. Скажімо, костюм території сучасної Дніпропетровщини тяжіє до Донеччини, Полтавщини, Харківщини, а сучасної Кіровоградщини — до Черкащини та Поділля.

Комплекс жіночого одягу передбачав сорочку зі вставками або до талійки (до рестки, до плечок) — додільну або до підтички. На сорочках зі вставками у місці зшиву вставки зі станом та коміром, а в сорочках до талійки в місці пришиву стану до кокетки робилися численні дрібні складки (пухлики, занизки). Сорочки до талійки мали квадратний, рідше — овальний виріз горловини. Пазуху прорізували посередині чи збоку. Якщо каре було великим, застібки не робили. Під рукавами вставлялися ластки. Призбирані низи рукавів називалися чохлами (рясна оборка) або манкетами (вузька обшивка). Вишивалися вставки, комір, кокетка, рукави, поділ. Колорит вишивки — червоно-чорний, а з початку ХХ ст. — переважно поліхромний. Носили сорочку з напуском, підперезуючи поясом-окравкою — червоним у дівчат та зеленим у жінок.



Традиційний жіночий поясний одяг — дергу, плахту, запаску — наприкінці ХІХ ст.

поступово витісняють широкі спідниці з фабричних тканин. Шили їх у складку або призбирувалися біля поясу, застібалися на гудзик або зав'язувалися поворозками. Довжина





спідниць — до кісточок. У західніших районах (колишня Єлисаветградщина) на поділ спідниць нашивали смуги іншої тканини (найчастіше плису) — бійо або прострочували складочки (залужки). Низ подолу підшивали (підбійкою, лиштвою). Іноді вздовж нього нашивали так звану щіточку. Подекуди жінки для розкішності вдягали декілька спідниць. Фартухи шили переважно з білого полотна, особливо святкові. Вони були коротші за спідницю на 20—30 см. Знизу робилася оборка (шлярка). Оздоблювалися фартухи вишивкою, мережкою, мереживом. Особливістю цього

виду вбрання у степових районах були вишиті різнокольоровими нитками китиці, які пришивалися до поворозок.

Нагрудним жіночим одягом вважалися корсетки, безрукавки карась, різні кофти. Корсетки шили з атласу, парчі, ситцю, до вусів, із чотирикутним викотом. Карась — це корсетка з дуже широкими полами. На Донеччині карасик, навпаки, був досить коротким. Подекуди траплялися сарафани. На початку ХХ ст. поширюються безрукавки з прямою або приталеною спинкою, а також безрукавки-ванники, що виконували роль білизни (ліфа). Починають тут носити і кофти-бебешки, оздоблені оборочками, особливо на грудях. Кофту типу підмостону шили зі складками в талії, на кокетці. На відміну від інших кофт вона була з глибоким заходом. Такі види одягу, як бурмоси, сачки, баски, шили також переважно з фабричних тканин. Бурмоси шили прямоспинні, з маленьким стоячим комірцем, по лінії талії робилося декілька поперечних рядків вишивки. Розширений донизу сачок мав виложистого коміра та косі кишені. У баски на спині від лінії талії робилися три складки. У 20-х роках ХХ ст. з'являються парочки (кофта і спідниця). Утепленим нагрудним одягом на ваті, який шили з купованих тканин, були юпки (юпанки, юпаночки). Усі вони мали однаковий крій, але відрізнялися довжиною. Найкоротшими були юпаночки — трохи нижче стегон,



подібні до куцин Донеччини. Носили і прямоспинні короткі ватянки, що нагадують сучасні куфайки.



Верхнім жіночим одягом були свити та юпки з домашнього сукна темного кольору, з невідрізною спинкою і кількома зустрічними складками, що спадали від талії у вигляді фалд. Ззаду на талії подекуди нашивали кольорові трикутники — червоні очі. Поли, комір, низи рукавів обшивали тасьмою. Свита-полька була розкльошеною донизу за рахунок клинів, зі стоячим коміром і накладними кишнями. Так звану

пальтисанку шили з фабричної тканини, на ваті, з розширеними полами. Узимку носили кожушанки з ватяним станом, криті фабричною тканиною, відрізнi по лінії талії та з рясними зборами. Вище від них пришивали пасок та обтягнуті червоною шкірою гудзики. Комір був стоячий, із хутра. Поли й рукави обшивали смушком — обложкою.

Жіночі головні убори цього регіону нам уже відомі. Це, насамперед, ситцевий очіпок-збірник, що вдягався під хустку. Літні жінки носили ватяний очіпок з одним рогом — горботку. Хустки були вовняними або напіввовняними, барвистими, з бахромою, улітку з легких і світлих тканин. Характерним для колишньої Катеринославщини був звужений з боків капор червоного кольору, оздоблений темним плісом й квіткою. Під капором жінки закручували волосся в коронку. Згодом жінки й дівчата починають носити куповані шарфи.

Комплекс чоловічого вбрання центрального степу в цілому збігається з одягом Донеччини, відрізняючись лише деякими деталями. Серед них зазначимо так звану підоплічку, що вшивалася на спині сорочки, верхній одяг подібний до пальта — дежурку (як і на Слобожанщині), чоловічі юпки на ваті. Побутували й своєрідні зачіски — під гребінець, з чубом та бриликом.

Одяг більшості сільського населення Криму створювався на основі народного вбрання переселенців — переважно з України та Росії, частково з Білорусі.

Спочатку частина переселенців, переважно жінки, носили здебільшого традиційний костюм або окремі його частини. Поступово цей одяг зношувався. У деяких родин традиційне вбрання ховали у скриню для урочистих випадків або «на смерть», іноді його зберігали просто на згадку про рідні місця. Подекуди дівчата, виходячи заміж, одягали це вбрання на



весіллі.



У Криму ніколи не вирощували таких традиційних для України культур, як льон та коноплі, котрі були сировиною для виготовлення саморобного полотна. Це значною мірою сприяло тому, що кримчаки шили одяг із фабричних тканин. Такий одяг значно відрізняється від традиційного, хоча жіноче вбрання, зокрема в українок, майже втративши традиційний декор, за кроєм та силуетом має з ним багато спільного.

Українки, як правило, носили кофти по фігурі (у талію). Комір — вузький; іноді, як у традиційній сорочці, у місці вшивання станка в комір робили дрібні збори. Подекуди кофти шили зі зборами від лінії талії. За кроєм вони нагадували корсетку, але з рукавами.

Спідниці зазвичай побутували широкі (раніше шили у сім пілок, тепер переважно у три), на шворочках (шнурках). Тканина для кофт і спідниць використовувалася здебільшого яскрава, квітчаста. Спідниця спереду обов'язково прикривалася фартухом зі шляркою (оборкою), інколи з нагрудником. У деяких випадках сорочки й кофти вишивали

на рукавах поліхромною вишивкою (копійками). Комір і пазушка, як правило, не вишивалися.

Головний жіночий убір — здебільшого хустка, улітку біла, узимку вовняна або напіввовняні темних тонів. Святкові хустки переважно барвисті. Способи пов'язування хусток різноманітні, але чоло обов'язково запнуте.

Взуттям були чуреки, схожі на капці або постолі. Їх шили з тканини, з шкіряною чи гумовою підошвою. Носили також різноманітні туфлі. Чоботи, як правило, не носилися через теплий клімат.

Дівчата й молодиці у кримських селах одягалися по-міському: короткі спідниці, різноманітні кофти, жакети, блузки, сукні, шапочки, берети тощо. Подекуди в селах жінки шили самі або купували у магазинах, а потім підганяли на свій смак ватяні безрукавки, різноманітні кофти. Узимку й восени жінки, переважно старшого покоління, носили довгі пальта. Збереглися навіть бурнуси на ваті, з облямованими тасьмою полами, коміром та кишеньками. У північній частині Криму старші жінки інколи носили взимку кожушанки, покриті тканиною, а також нагольні або криті сукном кожухи.

Щодо чоловічого одягу, то в ньому майже немає традиційних рис, але й тут помітні деякі особливості вбрання і манери його носіння. Старше покоління надає перевагу широким штанам типу галіфе, які носять, заправляючи у чоботи. Колір сорочок білий, іноді з вишитими грудьми та коміром. Хутряна шапка зі смушку також характерна для українців, так само, як і звичка виставляти з-під шапки чуба. Восени та взимку чоловіки носять короткі напівпальта з косими кишеньками.



Цікаво, що, незважаючи на спільне проживання у кримських селах українців і росіян, їхній одяг багато в чому різнився. Росіянки старшого покоління полюбили вузькі спідниці, сукні, сарафани. На відміну від українок, які шили нижні сорочки за традицією з рукавами, росіянки робили їх на бретельках. Тканини для верхнього одягу російські жінки використовували здебільшого однотонні, темних кольорів, українки ж надавали перевагу яскравим.

Окрім того, якщо українки носили кофти й безрукавки, то часто шили їх самі, а росіянки вибирали переважно куповані.

Слід зазначити, що межі побутування цих комплексів, як і історико-етнографічні, умовні. Виходячи з цього, реконструювати той чи інший комплекс убрання у «чистому» вигляді можна хіба що теоретично. І це цілком природно, оскільки в реальному житті існувало багато чинників, котрі сприяли взаємо переплетенню традицій



виготовлення, оформлення та носіння одягу і на територіях, перехідних від одного регіону до іншого, і в районах етнічно мішаного порубіжжя. А головне те, що все багатобарв'я локальних комплексів репрезентує різні грані одного визначного феномена — українського народного вбрання, невідривного від нації, котра його витворила.

МАЙСТЕРНЯ НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

У цьому розділі пропонуються зразки хореографічних занять для здобувачів освіти 1-3 років основного рівня навчання в закладах позашкільної освіти. Матеріал може бути адаптований до проведення уроків хореографії в початковій ланці шкільної освіти.

Представлені тематичні заняття мають на меті ознайомлення дітей з українським народним танцем (з урахуванням регіонального компонента), з образним характером української народної музики та символікою танцювальних рухів, українським костюмом, символами та оберегами, особливостями дівочого, чоловічого і парного танцю. Зміст занять передбачає вирішення завдань національно-патріотичного виховання, які є актуальними в змісті сучасної освіти.

Для посилення в освітньо-виховному процесі регіонального компонента хореографи (керівники танцювальних колективів та гуртків), учителі хореографії можуть застосовувати й інтерпретувати рекомендований матеріал, додавати в зміст занять танці Запорізького регіону за записом З. Сизоненка. Головне – знати, любити і поважати українську народну культуру і власним прикладом заряджати дітей бажанням виконувати національні танці. **Пам'ятаймо**, «З втратою національної культури ми втратимо національне коріння. Без ТРАДИЦІЇ немає КУЛЬТУРИ, а без культури немає НАЦІЇ!»

Тематичне заняття «Стежками Запорізького краю»

(3-й рік основного рівня навчання)

Розробники: О. Мартиненко та О. Данилова

Мета: *закріпити і збагатити* знання дітей про особливості Запорізького краю, назви рухів українського танцю та їх регіональні особливості; *закріпити навички* виконання танцювальних комбінацій і вправ, заснованих на лексиці українського народного танцю, *вивчити* новий український рух – «широка підбивка»; *ознайомити* з особливостями виконання танцю Запорізького краю «Балабинська полька» та *вивчити* його окремі фігури; *розвивати* навички творчої імпровізації і вміння поєднувати танцювальні рухи в невеличкі

комбінації; *виховувати* інтерес до національної культури свого регіону.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Вхід дітей до зали під музику «Козацького маршу» (композитор О. Морозов). Виконання українського привітання.

Хореограф. Діти, я хочу розпочати наш урок з уривку вірша письменника Миколи Нагнибіди, який дуже любить Запорізький край, з ніжністю та повагою характеризує мальовничі краєвиди місцевості, у якій ми з вами проживаємо. Ось послухайте:

Далеко був від України, і снилася вона мені
Руським чубчиком дитини, вогнями домен вдалині,
Азовським морем пропливала, у груди хлюпала Дніпром,
Варила сталь, плуги кувала, сади садила за селом.
Я був далеко, та раділи вітри, співаючи мені,
Що вже черешні забілили у Запорізькій стороні.

Хореограф. Хто з вас ще може розповісти або назвати влучні епітети про Запорізький край? *Відповіді дітей.*

Отже, з ваших слів я можу зробити висновок, що ми живемо у найбільш дивовижному куточку України, який славиться широкими полями, могутньою річкою Дніпро, теплим і лагідним Азовським морем, бравими та відважними козаками, привітними і статними дівчатами. Ще у нас є острів Хортиця, який з давніх часів славиться казковою природою та героїчними подвигами козаків. А в заповідних зонах Асканії-Нова і Кам'яній Могилі можна помилуватися та познайомитися з чудовими й рідкісними представниками рослинного та тваринного світу, доторкнутися до незайманої природи.

Напевне, ви вже зрозуміли, що сьогодні заняття буде присвячене нашому рідному Запорізькому краю, стежками якого ми спробуємо з вами пройти.

Розігрів по колу.

За вказівкою педагога під музичний супровід різних українських мелодій діти виконують наступні рухи: кроки («па марше» із застосуванням різних положень та позицій рук, кроки навшпиньках та з високим підніманням стегна), біг з виведенням ніг уперед та назад (амбуате), «зальотний крок», «бігунець», «па польки».

Основна частина

Хореограф. Ви добре впорались із завданням і поводитись, як справжні козаки: намагались чітко виконувати рухи, тримати спину, злагоджено та музикально розпочинали та закінчували виконання танцювальних елементів, уважно слухали і виконували мої вказівки. А тепер продемонструймо одну з особливостей мешканців нашого регіону – привітність, щедрість і доброзичливість.

Розігрів на середині. Діти виконують вправи, повторюючи за педагогом.

Вправа 1. (32 такти, музичний розмір - 4/4).

Вихідне положення – перша невиворітна позиція ніг, руки опущені вздовж тулуба, голова прямо.

1-й такт. Праву руку з підготовчого положення через першу позицію відкрити у другу, голову повернути за напрямком руки.

2-й такт. Руку закрити на пояс, голову повернути у вихідне положення.

3-4-ті такти. Повторити рухи попередніх тактів з лівої руки.

5-8-мі такти. Обидві руки через першу позицію відкрити у другу й опустити у вихідне положення.

9-й такт. Руки через першу позицію вивести в третю.

10-й такт. Руки зігнути в ліктях і завести за голову, тулуб розвернути у правий бік і наприкінці такту прийняти вихідне положення.

11-12-ті такти. Руки зігнути в ліктях, завести за голову, тулуб розвернути у лівий бік і наприкінці такту прийняти вихідне положення, руки опустити вниз.

13-16-ті такти. Повторити рухи 9-12 тактів у лівий бік.

17-й такт. Зробити «випад» правою ногою вбік, праву руку з підготовчого положення через першу-другу позиції підняти у третю, кисть – allenge, ліва рука – на поясі.

18-й такт. Праву ногу підтягнути до лівої у першу позицію, праву руку з третьої позиції опустити у підготовче положення.

19-20-ті такти. Повторити рухи 17-18-х тактів, розпочинаючи лівою рукою.

21-й такт. Зробити крок правою ногою у бік, ліву ногу залишити на місці, стопу натягнути, праву руку відкрити у третю позицію, ліву

руку закрити на пояс.

22-й такт. Два *passhene* у лівий бік.

23-й такт. Зробити крок лівою ногою у бік, праву ногу залишити в попередньому положенні, стопа натягнута, ліву руку відкрити в третю позицію, праву руку тримати на поясі.

24 такт. Два *pas shene* у правий бік.

25-26-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів, наприкінці вийти у вихідне положення.

27-й такт. Зробити крок правою ногою уперед, праву руку через першу позицію вивести в третю, ліва рука – на поясі.

28-й такт. Ліву ногу приставити до правої в третю позицію.

29-30-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів з лівої ноги.

31-й такт. На «раз-два» – виконати крок лівою ногою назад, руки відкрити в другу позицію. На «три-чотири» – праву ногу приставити попереду лівої у п'яту позицію, руки опустити у підготовче положення;

32-й такт. Виконати український уклін: дівчата – жіночий, а хлопці – чоловічий.

Педагог. Наш народ відрізняється неповторною красою, дівочою вродою, чоловічою привабливістю та мужністю. Ми вміємо добре танцювати. І танці в нас бувають різного характеру: повільними й ліричними, стрімкими й темпераментними, веселими й жартівливими, урочистими й героїчними.

Вправа 2. (16 тактів, музичний розмір - 4/4).

Вихідне положення – перша позиція ніг, руки опущені вздовж тулуба. На музичний супровід (4 т.) руки відкрити в другу позицію і закрити на пояс.

1-2-й такти. На «раз-два» – виконати *demi plie*. На «три-чотири» – виконати *demi plie* і відкрити руки в другу позицію. На «п'ять-вісім» – виконати *grand plie*, руки з другої позиції через підготовче положення вивести в третю позицію.

3-4-ті такти. На «раз-два» – руки зігнуті в ліктях завести за голову, при цьому тулуб повернути в правий бік. На «три-чотири» – прийняти вихідне положення (тулуб – прямо, руки – у третій позиції). На «п'ять-шість» – руки зігнуті в ліктях завести за голову, тулуб повернути у лівий бік. На «сім-вісім» – тулуб повернути в попереднє положення і виконати *battement tendu* правою ногою у бік, руки розкрити в другу позицію.

5-6-ті такти. На «раз-два» – виконати *demi plie* і закрити руки на пояс. На «три-чотири» – виконати *demi plie*, руки відкрити в другу позицію. На «п'ять-вісім» – виконати *grand plie*, руки через третю-першу позиції розкрити у другу.

7-8-мі такти. На «раз-шість» – виконати три «тинка» навшпиньках, дівчата руки схрещують на грудях, а хлопці закривають на пояс. На «сім» – зробити крок лівою ногою у бік, розкриваючи руки в другу позицію. На «вісім» – закрити праву ногу вперед у п'яту позицію.

9-10-ті такти – повторити рухи 5 і 6-го тактів.

11-12-ті такти. На «раз-два» – правою ногою зробити *battement tendu* вперед, руки тримати в другій позиції. На «три-чотири» – зробити *demi plie* по четвертій позиції. На «п'ять-шість» – перейти на праву ногу, ліву залишити позаду на носку. На «сім-вісім» – виконати оберт на правій нозі на 90°, одночасно ліву приставити до правої вперед у п'яту позицію, руки закрити на пояс.

13-14-ті такти. Повторити рухи 11-12-го тактів, починаючи з лівої ноги.

15-й такт. Руки відкрити в другу позицію.

16-й такт. Виконати український уклін: дівчата – жіночий, а хлопці – чоловічий.

Вправа 3. (16 тактів, музичний розмір - 4/4).

Вихідне положення – третя позиція ніг (права нога попереду), руки опущені вздовж тулуба. На музичний супровід (4 т.) руки відкрити в другу позицію і закрити на пояс.

1-й такт. Виконати два *battment tendu* вперед.

2-й такт. Виконати два «тинка» з правої та лівої ноги.

3-й такт. Виконати два *battment tendu* в сторону.

4-й такт. На «раз-три» – зробити «вихилясник», ногу залишити на *cou-de-pied* попереду. На «чотири» – ногу через положення *passé* закрити назад у третю позицію.

5-8-мі такти. Повторити рухи попередніх тактів з лівої ноги.

9-й такт. Виконати лівою ногою два *battment tendu* назад;

10-й такт. На «раз» – виконати *battment tendu* назад. На «два» – виконати *demi plie* по другій позиції і одночасно повернутись на 45°. На «три» – зробити оберт на 45°, вийти на ліву ногу, праву залишити позаду витягнутою. На «вісім» – праву ногу приставити назад до лівої в

третю позицію.

11-12-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів з лівої ноги.

13-14-й такти. На «раз» – удар п'яткою лівої ноги. На «два» – вивести праву ногу, зігнуту в коліні на носок. На «три» – зробити крок лівою ногою навхрест правої. На «чотири» – крок правою ногою в бік з каблука. На «п'ять» – крок лівою ногою навхрест правої. На «шість» – вивести праву ногу зігнуту в коліні на носок. На «сім» – приставити ліву ногу до правої. На «вісім» – зробити притуп правою ногою.

15-16-й такти. Повторити рухи попередніх двох тактів у лівий бік.

Хореограф. Наступне завдання допоможе нам виявити, чи добре ви знаєте рухи українського танцю. Зараз я виконаю рухи танців різних національностей, а ви уважно стежите за моїм виконанням, і якщо побачите рух українського танцю, допомагайте мені оплесками, а якщо якийсь інший рух – ставте руки на пояс і виконуйте нахили голови в такт музики, начебто показуючи: «Це не наш рух, не український». Намагайтесь самостійно виконувати завдання, не повторюйте помилок інших.

Творче завдання «Вгадай рух українського танцю».

Хореограф. Молодці, ви добре знаєте рухи українського танцю, а ще, мабуть, вам допомагав музичний супровід. Скажіть, а як ви можете охарактеризувати українську музику? Що можете про неї сказати? Відповіді дітей.

Діти, пам'ятаєте, ми з вами на попередніх заняттях казали, що справжні козаки у вільний від боїв та походів час полюбляли змагатися та хизуватися один перед одним у своїй спритності? Зараз я буду виконувати роль отамана і показувати рухи українського танцю, а ви спочатку уважно дивіться за мною, а потім за моєю вказівкою повторюйте їх.

Повторення рухів українського танцю.

Хореограф виконує невеличкі танцювальні комбінації, побудовані на раніше вивчених дітьми рухах українського народного танцю.

Танцювальна комбінація 1 (16 тактів, музичний розмір - 4/4).

Вихідне положення – перша невиворітна позиція ніг, руки вздовж тулуба. На музичний супровід руки відкриваються в другу позицію і закриваються на пояс.

1-й такт. Виконати чотири releve: на «раз-два» – праву руку

відкрити в другу позицію; на «три-чотири» – ліву.

2-й такт. Виконати чотири *releve*, руки закрити на пояс.

3-й такт. На «раз-два» – зробити крок правою ногою вперед, ліву ногу підняти на *cou-de-pied* і виконати оберт на 90°, руки відкрити в другу позицію. На «три-чотири» – зробити притуп лівою та правою ногою, руки закрити на пояс.

4-й такт. Повторити рухи 3-го такту.

5-6-ті такти. Виконати чотири «тинка», відкриваючи руки в другу позицію і закриваючи на пояс.

7-8-мі такти. Виконати «колупалочку з вихилясником» з правої та лівої ноги, руки утримувати на поясі.

9-й такт: На «раз» – зробити лівою ногою крок навхрест правої. На «два» – виконати «голубець». На «три» – зробити правою ногою крок навхрест лівої. На «чотири» – виконати «голубець».

10-й такт. Виконати *pas shene* уперед, вийти на праву ногу, ліву залишити позаду на носку, руки розкрити в другу позицію.

11-12-ті такти. Дрібні кроки навшпиньках з поперемінним виведенням ніг уперед, руки між підготовчою та другою позицією, кисті відкриті.

13-й такт. На «раз-два» – праву ногу через *passé* закрити позаду лівої в п'яту позицію, руки на поясі. На «три-чотири» – ліву ногу через *passé* закрити позаду лівої в п'яту позицію, руки на поясі.

14-й такт. Виконати чотири «вірьовочки».

15-й такт. На «раз-два» – зробити крок правою ногою вперед, виконати «голубець» і одночасно повернутися на 45°, ліву руку тримати на поясі, праву – у третій позиції. На «три-чотири» – зробити крок лівою ногою в бік, виконати «голубець» і одночасно повернутися на 90°, ліву руку тримати в третій позиції, праву – на поясі.

16-й такт. На «п'ять-шість» – виконати два *pas shene*, руки на поясі. На «сім-вісім» – вийти на праву ногу, ліву залишити позаду на носку, руки розкрити в другу позицію.

Танцювальна комбінація 2 (12 тактів, музичний розмір - 4/4).

Вихідне положення – третя позиція ніг (права нога попереду), руки вздовж тулуба. На музичний супровід руки відкрити в другу позицію і закрити на пояс.

1-й такт. На «раз-два» – зробити «перемінний крок» уперед, руки

відкрити в другу позицію. На «три-чотири» – зробити «перемінний крок» назад, руки закрити на пояс.

2-й такт. На «раз-два» – виконати «тинок» високо навшпиньках у правий бік. На «три» – зробити невеликий крок лівою ногою в бік. На «і» – приставити праву ногу до лівої. На «чотири» – ліву ногу розкрити в сторону на 45°.

3-й такт. Виконати «упадання», на останній рахунок праву ногу винести в бік на 45°, руки відкрити в другу позицію.

4-й такт. Повторити рухи попереднього такту в протилежний бік, руки закрити на пояс.

5-й такт. На «раз-два» – поставити через *passé* ліву ногу позаду правої. На «три-чотири» – поставити через *passé* праву ногу позаду лівої.

6-й такт. Виконати чотири «вірьовочки».

7-8-й такти. Виконати танцювальний біг навколо себе.

9-10-й такт. Зробити чотири «балянсе».

11-й такт. Виконати чотири «припадання» навколо себе через праве плече.

12-й такт. Виконати *pas shene* уперед, вийти на праву ногу, ліву залишити витягнутою позаду, праву руку відкрити в третю позицію, ліву – закрити на пояс.

Хореограф. Ви добре потанцювали і водночас пригадали рухи українського народного танцю. Назвемо рухи, які ми виконували. Вірно, це «голубець», «вихилясник», «вірьовочка», різновиди «тинка», «припадання», «перемінний крок» і «бігунець». А які рухи українського танцю я не застосовувала під час виконання, але ви їх добре знаєте і вмієте виконувати? *Відповіді дітей.*

Так, це «упадання», «присядки», «розніжки», «боковий буковинський крок», «біг з підскоком», «стрибунець». Зараз ми спробуємо самотійно скласти невеличкі танцювальні комбінації з використанням цих рухів. Для цього розподілимося на дві команди і позмагаємось у танцювальності, вигадливості та спритності.

А хто в якій команді буде змагатися, ми дізнаємося за допомогою козацької лічилочки, яку зараз вивчимо з вами. Я йтиму по колу і промовлятиму слова. Той, кого запрошу в коло, буде в першій команді, а хто залишиться на місці, буде в команді суперників.

Я козак і ти козак,
Я вояк і ти вояк,
Щоб в бою стояти мужньо
Ми повинні бути дружні.
Ми хоробрі вояки –
Побратими-козаки!

Творче завдання-змагання. Діти об'єднуються у дві команди і змагаються. Перша команда показує рухи, друга повторює їх. Після виконання завдання педагог аналізує та оцінює діяльність обох команд і окремих дітей, які були найактивнішими або краще за всіх впоралися із завданням.

Хореограф. Ми продовжуємо з вами мандрувати стежками Запорізького краю і наступне завдання допоможе нам закріпити танцювальні комбінації на переміщення. Скажіть, а як називається головне місто нашої області? Вірно, це Запоріжжя. З нього ми і розпочнемо.

Танцювальні комбінації по діагоналі. Педагог пропонує дітям стати у 6-ту точку класу, сам займає положення на протилежному боці (2-га точка класу) і пропонує пройти діагональ до острова Хортиця, виконуючи комбінації окремо для хлопчиків і дівчаток.

Комбінації для хлопчиків: «присядка» з виведенням ноги в бік на 90°; «тинок» - «голубці» - «pas shene»; «перекидні»; підготовка до «кабріоля».

Комбінації для дівчаток: «квіточка»; «паде баск» - «голубці» - «pas shene»; два «en dedan» - «абартас» - «sutenu»; два «бігунця» - «колупалочка» в повороті.

Хореограф. З острова Хортиця ми вирушаємо до природного заповідника Асканія-Нова.

Діти рухаються з 4-ої точки класу, виконуючи наступні танцювальні комбінації: підготовка до «голубців» у повороті; «тинок» - «підбивка» - «голубці» - pas shene.

Хореограф. Тепер ми з вами попливемо по широкій і могутній річці Дніпро. Для цього нам необхідно вивчити новий рух українського танцю, який називається «широка підбивка».

Показ і вивчення нового руху.

Вихідне положення – третя позиція ніг (музичний розмір 2/4 або

4/4).

На затакт «і» – праву ногу винести в бік на 45°, на лівій нозі зробити невеличкий підскок.

На «раз» – зробити крок правою ногою в бік, ліву ногу поставити навхрест правої.

На затакт «і» – праву ногу винести у бік на 45°, на лівій нозі зробити невеличкий підскок.

На «два» – повторити рухи, які виконувалися на «раз».

Після цього діти декілька разів виконують цей рух, переміщуючись з 8-ої до 2-ої точки класу.

Хореограф. А в якому місті ми з вами живемо? Вірно, наше курортне місто має назву Бердянськ. Звідки походить ця назва? Що вам подобається в нашому місті більш за все? *Відповіді дітей.* Тепер давайте з вами пофантазуємо на тему: «Бердянськ – найкраще місто на Землі!».

Творче завдання-імпровізація на основі пісні «Бердянські зорі» (муз. О. Ляльковської; вірші Г. Бідняка).

Хореограф (опитування): Діти, а які українські танці вам знайомі? Якщо дітям складно відповісти, педагог пропонує допоміжні запитання:

– У яких танцях руки тримають на кептарику, а основним малюнком є коло? (Гуцульський танець).

– Який український танець бере свій початок на Запорізькій Січі? (Гопак).

– З яким танцем зустрічають весну? (Веснянки).

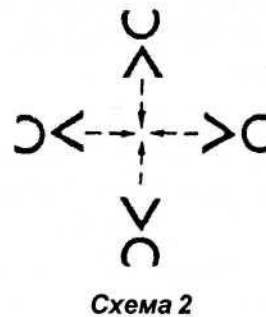
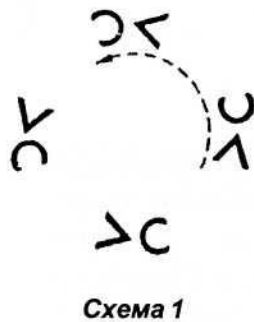
– Чи по всій Україні виконують однакові танці й рухи?

Кожному регіону притаманні свої танці, які характеризують географічні особливості цього краю, побут народу, характерні риси мешканців тієї чи іншої частини України.

Хто з вас може назвати танці Запорізького краю? Деякі з них ми вивчали на попередніх заняттях, а деякі дивилися у відеозапису. *Відповіді дітей.* Вірно, це «Дощик», «Горлиця», «Ходить гарбуз по городу», «Козак», «Хортичанка», «Ой зів'ю вінки».

Хореограф. Сьогодні ми з вами вивчимо ще один популярний у Запорізькому районі танець – «Балабинська полька». Це швидкий, жвавий і запальний парний танець. Його основними рухами є «перемінний крок» і «потрійний притуп». Назву кожного руху педагог супроводжує власним показом.

Опис танцю запозичено з книги В. Чміля «Танці Запорізького краю» в обробці З. Сизоненка. Це танець, у якому може брати участь необмежена кількість виконавців. Пари до початку танцю стають у коло. У кожній парі виконавці (дівчина і хлопець) стають обличчям одне до одного і боком до центра кола: дівчина - правим, а хлопці - лівим. Обоє кладуть праві руки одне одному на талію, а лівою рукою підтримують правий лікоть партнера (схема 1).



Перша фігура (16 тактів)

1-7-й такти. Пари перемінним кроком ідуть по колу проти руху годинникової стрілки. При цьому дівчина починає з лівої ноги і робить крок назад, а хлопець - з правої і робить крок уперед.

8-й такт. Пари виконують потрійний притуп: дівчата починають з правої ноги, а хлопці - з лівої.

9-16-й такти. Пари, не змінюючи положення і кроку, кружляють праворуч, просуваючись по колу проти руху годинникової стрілки. На кінець останнього такту вони зупиняються так, щоб хлопці стояли спиною до центра кола (схема 2).

Друга фігура (16 тактів)

1-3-й такти. Пари, не змінюючи положення, перемінним кроком йдуть до центра кола: при цьому дівчата починають з правої ноги і роблять крок уперед, а хлопці - з лівої і роблять крок назад.

4-й такт. Усі пари виконують потрійний притуп: дівчата - з лівої ноги, а хлопці - з правої.

5-8-й такти. Пари кружляють на перескоках праворуч і одночасно рухаються від центра кола на попередні місця.

9-11-ті такти. Пари перемінним кроком ідуть від центра кола, розширюючи його: при цьому дівчата починають з лівої ноги і роблять крок назад, а хлопці - з правої і роблять крок уперед.

12-й такт. Дівчата на місці виконують потрійний притуп, починаючи його з правої ноги, а хлопці - два притупи лівою ногою.

13-16-ті такти. Пари, кружляючи на перескоках ліворуч, рухаються до центра кола. На кінець останнього такту пари повертаються у вихідне положення танцю.

Третя фігура (16 тактів)

1-3-й такти. Пари, виконуючи «плетінку» (дівчата назад, а хлопці вперед), ідуть по колу проти руху годинникової стрілки.

4-й такт. Усі одночасно виконують потрійний притуп, починаючи з лівої ноги.

5-8-й такти. Повторюються рухи 1-4-го тактів, тільки пари йдуть по колу за рухом годинникової стрілки.

9-16-ті такти. Пари, обертаючись, ідуть по колу в протилежному напрямку. На кінець шістнадцятого такту пари приходять у вихідне положення танцю і змінюють положення рук: хлопець лівою рукою бере праву руку дівчини і легко відводить її ліворуч. Обое трохи повертають корпус: дівчина праворуч, а хлопець ліворуч (схема 3).

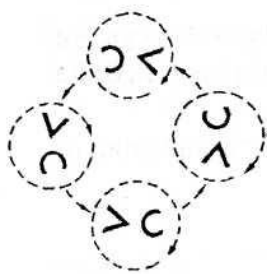


Схема 3

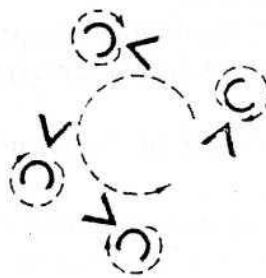


Схема 4

Четверта фігура (16 тактів)

1-2-й такти. Пари перемінним кроком, який дівчина починає з правої ноги, а хлопець - з лівої, ідуть до центра кола. На кінець 2-го такту пари роз'єднують руки: дівчина - праву, а хлопець - ліву. Вільну руку дівчина кладе на талію, а хлопець опускає.

3-4-й такти. Пари піднімають з'єднані руки вгору, утворюючи «ворота», і простими танцювальними кроками обертаються: дівчина - праворуч, а хлопець - ліворуч. На кінець 4-го такту пари зупиняються і виконавці стають обличчям одне до одного. Дівчина кладе свою праву руку на талію хлопця, а ліву м'яко витягує ліворуч. Хлопець лівою рукою легенько підтримує правий лікоть дівчини, а правою бере її ліву руку.

5-6-й такти. Пари перемінним кроком ідуть від центра кола, розширюючи його.

7-8-й такти. Дівчата опускають праву руку, хлопці - ліву, а з'єднані руки піднімають угору, знову утворюючи «ворота». Простими танцювальними кроками дівчина обертається ліворуч, а хлопець - праворуч. На кінець 8-го такту виконавці кожної пари приходять у вихідне положення танцю і з'єднують праві руки, а ліві кладуть собі на талію (дівчина може підтримувати лівою рукою спідницю).

9-15-й такти. Пари просуваються по колу проти руху годинникової стрілки. Дівчина легенькими невеличкими кроками на низьких навшпиньках кружляє праворуч під піднятими вгору і з'єднаними руками. Хлопець іде слідом за дівчиною, чітко карбуючи перемінний крок (схема 4).

16-й такт. Пари, повертаючись у вихідне положення танцю, виконують потрійний притуп.

Потім танець виконується спочатку.



Заклучна (підсумкова) частина

Хореограф. Діти, який танок ми щойно вивчили? А хто з вас знає, який костюм (жіночий і чоловічий) характерний для нашого регіону? Бачу, що майже всі знають і зараз ви це покажете, виконуючи нове завдання. Для початку знову розділіться на дві команди. Я вам запропоную картки з національними костюмами різних регіонів України. Ви повинні обрати картку, на якій зображено одяг нашого регіону, покласти її на середину зали й утворити коло. Переможе та команда, яка швидше впорається із завданням.

Гра-змагання. Педагог оцінює результативність виконання завдання і характеризує разом з дітьми елементи сценічного одягу

Запорізького краю.

Хореограф. Діти, чи сподобалось вам заняття? Що нового ви дізналися?

Я думаю, що ви із зацікавленням розповісте батькам про нашу танцювальну подорож. У мене буде до вас прохання намалювати свої враження про заняття або скласти невеличкий віршик на тему: «Танцювальне мистецтво Запорізького краю». З кращих робіт ми організуємо виставку.

Ви були дуже уважними і старанними. Мені сподобалося, що ви багато знаєте про свій рідний край і танцювальну українську культуру. На цьому наше заняття завершено.

Діти виконують уклін і під супровід «Козацького маршу» виходять із зали.

Тематичне заняття «Ми діти твої, Україно!» (перша частина)

(1-й рік основного рівня навчання)

Розробник: О. Мартиненко

Мета: *збагатити* знання дітей про український народний танок та його особливості; *учити* виконувати українське привітання-уклін (для дівчаток і хлопчиків), *формувати* базові навички виконання «зальотного бігу» та «вихилясника», *ознайомити* з різними положеннями рук в українському танці; розширювати уявлення про образний характер танцювальних рухів; *поглиблювати* знання про хороводи, *учити* виконувати хоровод «Кривульки» та характерні для нього танцювальні малюнки («ланцюжок», «равлик»); *розвивати* музично-ритмічну координацію, вміння виразно рухатися відповідно до характеру музики, сприймати музичний твір та розповідати про його образне бачення; *виховувати* патріотизм, любов та інтерес до танцювальної культури України.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Діти входять до зали, вітаються (виконують танцювальний уклін).

Хореограф. Ми живемо з вами у великій, могутній державі з

героїчною історією. Наша Україна має чарівну природу, співучу мову, неповторну музику, пісні та танці. Наші пращури шанували й цінували свою культуру. Сьогодні ми з вами ознайомимося з **танцювальною культурою** нашого народу.

Усе, чим живе душа, чим серце володіє:

Ясну блакить небес, і зелень ранніх трав,
Калинові гаї та пісні солов'їні –
Український танок усе в собі зібрав.
Зібрав і сплів, мов у яскравому вінку,
Дівочу лагідність, чаруючу красу
І силу козаків, що ім'я Батьківщини,
Наче святу корогву, в правий бій несуть!

Хореограф. Спершу ми з вами вивчимо українське **привітання-уклін**, яким радо зустрічають у нас гостей. З вірша зрозуміло, що в українському танку втілено такі риси нашого народу, як врода, ніжність і гостинність, а також сила, міць і непоборність. Усе це ми з вами зараз передамо у привітанні.

Педагог показує спочатку особливості жіночого уклону, а потім чоловічого. Після цього діти повторюють рухи за педагогом. Спочатку уклін виконують дівчата, а потім – хлопчики.

Уклін дівчинки

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду, руки вздовж тулуба.

На затакт «і» – трохи підняти руки в сторони, кисті вільні.

1-й такт: На «раз-і» – через низ підняти обидві руки до грудей (до наміста). На «два-і» – нахилитися трохи вперед, тримаючи руки в попередньому положенні.

2-й такт: На «раз-і» – підняти тулуб. На «два-і» – опустити руки, тобто прийняти вихідне положення.

Уклін для хлопчика

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду, руки уздовж тулуба.

На затакт «і» – ледь піднятися навшпиньки.

1-й такт: На «раз-і» – крок правою ногою вправо, праву руку відвести у сторону, голову підняти. На «два-і» – праву руку підвести до лівого плеча, голову ледь опустити.

2-й такт: На «раз-і» – підняти голову. На «два-і» – опустити руку вниз.

Хореограф. Ось і добре. Як чудово ви впоралися! Ми з вами радо можемо зустріти гостей, як справжні діти України.

А тепер вирушаємо в путь по нові знання та враження. Готові? Тоді пригадайте, як треба тримати тулуб під час руху, де повинні бути ваші руки. Молодці, станьте рівненько, покладіть руки на пояс і рухайтесь танцювальним кроком по колу.



Розігрів по колу може включати в себе різні види кроку (навшпиньках, з високим підніманням стегна, дрібний, бокові кроки за шостою та першою невиворітною позиціями), бігу (дрібний, з високим підніманням стегна, із закиданням гомілки назад), танцювальних рухів (па польки, па галопу, підскоки).

Основна частина

Після розігріву по колу педагог показує дітям два основних українських рухи на переміщення в просторі («зальотний біг» і «бігунець»).

Хореограф. Діти, що спільного в цих двох рухах? Так, вони стрімкі і, виконуючи їх, ви наче перестрибуєте через невеличкі ямки.

А чим відрізняються ці рухи один від одного? Вірно, виконуючи зальотний біг, ви весь час стрибаєте і начебто пролітаєте над землею. Звідси, мабуть, і назва – «зальотний біг». А в «бігунці» ви ще робите притуп.

Спробуємо виконати «зальотний біг» (цей рух вивчається з дітьми першим, тому що він служить основою для «бігунця»).

Зальотний біг

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки на поясі.

На затакт «і» – трохи підняти праву ногу.

На «раз-і» – невеликий крок – біг уперед навшпиньках з правої ноги, ліву відірвати від підлоги, зігнувши в коліні.

На «два-і» – невеликий крок – біг уперед навшпиньках з лівої ноги.

Хореограф. В українському танку рухи бувають повільними, а бувають дуже стрімкими. Їх виконання залежить від характеру музики. Зараз ми з вами пограємо в танцювальну гру «У ритмі музики». Ви маєте уважно слухати музичний супровід і добирати відповідні рухи. Коли буде звучати спокійна мелодія, ви будете вільно, простим танцювальним кроком з носка рухатися залом, а коли заграє швидка мелодія – рухатиметеся «зальотним бігом».

Танцювальна гра «У ритмі музики». Після гри педагог запрошує дітей встати на лінії.

Хореограф. Діти, у танці дуже велике значення мають положення рук. Деякі народи з їх допомогою можуть розповідати цілі історії. Наприклад, індіанці, у яких кожен рух має якесь значення.

Бажано, щоб педагог навів приклади кількох положень рук і пояснив, що вони означають (сплетені мізинці – символ дружби; схрещені вказівні пальці – символ ворожнечі; руки, стиснуті в замок, крім великих пальців лівої та правої рук, – посудина з водою).

В українському танцювальному мистецтві руки підкреслюють особливості характеру нашого народу. Подивіться, що може виражати ось таке положення рук (руки зігнуті в ліктях, долоні прикладені до грудей, немов підтримуючи намисто)? А таке (одну руку на талії, а друга відведена в сторону долонею догори, або ж обидві руки розведені в сторони)?

Хореограф. Тепер давайте під спокійну ліричну мелодію виконаємо **танок рук**, який характерний для нашої нації. Я буду показувати, а ви уважно дивіться й повторюйте за мною.

Вправи для рук (16 тактів, музичний розмір - 4/4).

Вихідне положення – перша невиворітна позиція ніг, руки на поясі.

1-й такт. Права рука відводиться в сторону долонею догори, голова повертається за рукою.

2-й такт. Рука і голова повертаються у вихідне положення.

3-4-ті такти. Повторити ті самі рухи лівою рукою.

5-й такт. Розвести обидві руки в сторони, голову тримати прямо, підборіддя трохи підняти.

6-й такт. Ліву руку зігнути в лікті, покласти до грудей, не притискаючи його до тулуба.

7-й такт. Підвести праву руку до грудей і покласти зверху на ліву.

8-й такт. Руки через сторони опустити вниз.

9-й такт. Праву руку через сторону підняти до рівня третьої позиції (рук підняті вгору), долоні розгорнуті вниз, голова повертається за рукою.

10-й такт. Так само підняти вгору ліву руку.

11-й такт. Руки зігнути в ліктях і покласти долоні за голову.

12-й такт. Утримати попереднє положення.

13-й такт. Поставити руки в третю позицію, долонями назустріч.

14-й такт. Опустити руки до рівня другої позиції.

15-й такт. Покласти праву руку на пояс.

16-й такт. Покласти ліву руку на пояс.

Хореограф. Наші руки так мелодійно та виразно, ніби розповідали про широкі лани, високі гори, щедрий, привітний та гордий характер українського народу.



Ще українці – дуже працьовитий народ. І це також виражається в рухах. Виконаємо відомий вам рух «колупалочку». Який вид праці він нагадує? Правильно, діти, ми ніби копаємо, колупаємо землю то носком, то п'яткою.

В українському танці є ще один рух, схожий на процес копання. Називається він «вихилясник». Перша частина руху така сама, як і в «колупалочки» (носок-каблук), а друга відрізняється. Дивіться, ми ніби беремо землю (робоча нога наближається спереду до рівня гомілки опорної ноги), а потім відкидаємо її від себе (нога у повітря виводиться в сторону).

Вихилясник (музичний розмір 2/4.).

Вихідне положення – перша позиція ніг, руки на талії.

На «раз» – злегка підскочити на лівій нозі; водночас праву ногу відвести вбік і поставити на носок.

На «і» – пауза.

На «два» – знову підскочити на лівій нозі, а праву ногу, вирівнявши в коліні, поставити на каблук.

На «і» – пауза.

На «три»– знову підскочити на лівій нозі, зігнувши праву ногу в коліні й підвести до гомілки лівої ноги, коліно розгорнувши в сторону.

На «і» – пауза.

На «чотири»– підскочити на лівій нозі й відвести праву ногу в сторону, вирівнявши її в коліні.

На «і» – пауза.

У тій самій послідовності рухи виконуються з лівої ноги.

Хореограф. Отже, діти, кожен танцювальний рух обов'язково про щось розповідає. Як називається рух, який ми щойно вивчили? А з яким трудовим процесом він асоціюється?

Музика також розповідає багато цікавого. У ній можна почути про красу нашої країни, її могутність, непоборність народу, його побут, взаємовідносини між людьми та багато іншого.

Прийміть зручні пози – можете сісти або лягти на підлогу, заплющити очі і уявити, що ми разом із музикою вирушаємо у фантастичну подорож. Слухайте мелодію уважно, не відволікайтеся. А по її закінченню розкажете, що ви бачили, які образи виникали у вашій уяві.

«Хвилинка фантазії» (образне сприймання українських музичних творів). Діти слухають українську мелодію, а потім розповідають педагогу про свої враження. Можна використовувати дві контрасти мелодії. Наприклад, ліричну та героїчну або жартівливу пісні. Крім словесної образної характеристики музичного матеріалу, можна запропонувати деяким дітям зімпровізувати свої уявлення.

Хореограф. Діти, а ще в українському танці трапляється багато різних **малюнків**. Як називається танок, у якому використовується багато перешикувань? Вірно, хоровод. А які хороводи ми виконували? А які фігури ми з вами робили?

У давнину хоровод був улюбленим танцем українського народу. У ньому брали участь усі: дорослі й малята, бабусі й дідусі. Цей танок об'єднував людей і вважався танцем дружби, тому що найчастіше під час його виконання учасники трималися за руки або за хустинки чи

віночки, з якими водили хоровод. Людину, яка вміла заводити хоровод, дуже поважали, її називали **хороводницею** або **хороводником**. З цією справою не кожен міг впоратися. А секрети такої майстерності передавалися від покоління до покоління.

В Україні є дуже багато різновидів хороводу. Усі вони цікаві і мають різні назви. Сьогодні ми з вами познайомимося з простим хороводом під назвою «Кривульки». Він так називається тому, що в ньому немає чітких малюнків і велика роль відводиться хороводнику, який виводить різнобарвні криві лінії. Станьмо одне за одним, візьмімося за руки та спробуймо завести цей хоровод.

Хоровод «Кривульки». Педагог стає попереду, тобто виконує роль хороводника. З початком звучання мелодії він розпочинає рухатися по залі, застосовуючи такі малюнки, як «ланцюжок» і «равлик». Під час руху педагог може називати малюнки, які виконує: *«Зараз ми з вами рухаємося «ланцюжком». А тепер заводимо «равлика».*

Якщо дозволяє час і діти не втомилися можна запропонувати дітям спробувати себе в ролі хороводника.

Заключна (підсумкова) частина

Хореограф (опитування дітей):

- Діти, чи сподобалося вам заняття?
- Що нового ми з вами сьогодні дізналися?
- Що ви можете сказати про український танок?
- Які нові рухи ми з вами виконували?
- У якому танці використовується багато перебудов?
- Діти, а як називають людину, яка є ведучою в хороводі?
- Який хоровод ми з вами сьогодні виконували?

Отже, український танок дуже різнобарвний. Він підкреслює характерні риси, притаманні українському народу. Вивчаючи культуру України, ви будете гідними громадянами своєї держави.

Батьківщина, земле рідна,
Земле сонячна і хлібна,
Ти на вік у нас одна.
Ти як мати найрідніша,
Ти з дитинства наймиліша,
Найгарніша й красивіша –
Наша отча сторона.

На подальших заняттях ми з вами дізнаємося дуже багато нового й цікавого: чим відрізняється танок дівчат від чоловічого танцю; які танці виконували козаки; якими танцями на Україні зустрічали весну та багато іншого. Ще спитайте своїх батьків, чи знають вони, як українці вітають гостей і чи вміють виконувати уклін-привітання. Якщо ні, то покажіть і розкажіть їм про особливості українського привітання. А в кого буде натхнення, то обов'язково складіть маленький віршик про український танок.

Діти виконують український уклін і маршем виходять із зали.

Тематичне заняття «Ми діти твої, Україно!»

(друга частина)

(1-й рік основного рівня навчання)

Розробник: О. Мартиненко

Мета: удосконалювати вивчені танцювальні техніки, *формувати* базові навички виконання «колупалочки в повороті»; *вчити* дітей виконувати український фольклорний хоровод «Кривий танок»; *розвивати* музично-ритмічну координацію, творчу ініціативу, емоційно-ціннісне ставлення до національних танцювальних традицій, *виховувати* почуття приналежності до свого народу, його духовної культури.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Діти входять до зали під козацький марш, виконують українське привітання (спершу його виконують хлопчики, а потім – дівчатка).

Хореограф. Діти, сьогодні ми продовжимо з вами ознайомлюватися з особливостями **українського народного танцю**.

– Скажіть, а які слова ми можемо з вами підібрати, щоб влучно сказати про танцювальне мистецтво нашого народу?

– А може, хтось із вас склав віршик про український танок? Тоді просимо в коло.

– Пригадаємо, які рухи ми вивчали на попередньому занятті?

– Чим відрізняється жіночий уклін від чоловічого?

– З яким хороводом ми ознайомилися?

– Які малюнки в ньому були основними?

Молодці, ви добре засвоїли матеріал минулого заняття. Деякі навіть навчили батьків і знайомих виконувати українське привітання. Сьогодні в нас теж буде цікаве заняття. Щоб не гаяти час, ми вирушаємо в дорогу. Станьте рівненько, покладіть руки на пояс і рухайтесь танцювальним кроком по колу.



Розігрів по колу включає в себе різні види кроку (навшпиньках, з високим підніманням стегна, дрібний, бокові кроки за шостою та першою напіввиворітною позиціями), бігу (дрібний, з високим підніманням стегна, із закиданням гомілки назад), танцювальних рухів (па польки, па галопу, підскоки). Бажано дібрати українські мелодії, які б підкреслювали характер рухів.

Хореограф. Діти, а як ми можемо з вами пересуватися в українському танці? Нагадаю, цей рух ми вивчали на попередньому занятті. Звісно, це «зальотний біг». Я вам ще раз поясню, як його виконувати.

Педагог показує рух, супроводжуючи його словесними поясненнями. Після цього діти виконують його разом з педагогом, а потім самостійно. Можна використати прийом змагання. Для цього слід розділити дітей на дві групи: перша – це хлопці, які входять у центр і створюють маленьке коло, а друга – дівчатка, які розширюють звичайне коло. Таким чином, утворюється два концентричні кола. Першими рухаються хлопці, а дівчатка тим часом плескають у такт музики та дивляться на правильність виконання руху хлопчиками. Після виконання обирають кращого (за оплесками, більшістю піднятих рук). Педагог запитує в дітей, чому їм сподобалось, як виконувала цей рух та чи інша дитина. Потім по колу рухаються дівчатка, а хлопчики обирають кращу танцівницю. Діти, які були визначені кращими виконавцями, стають у центр кола й під оплески інших ще раз виконують «зальотний біг».

Хореограф. А може, хтось із вас пригадає, який іще рух я показувала? Він схожий на «зальотний біг», однак ми його ще не вивчали. Це – «**бігунець**», що від слова бігти. І виконується він ось так.

Педагог під музичний супровід показує «бігунець».

Скажіть, будь ласка, з яких рухів складається «бігунець»? Вірно, це «зальотний біг» і притуп. Якщо ці два рухи послідовно виконувати, то вийде «бігунець». А щоб не забувати послідовність виконання, можна підспівувати під музику пісеньку: «біг-притуп, біг-притуп» (це асоціюється з рахунком «раз-два-три»).

Після вивчення руху педагог-хореограф запрошує дітей стати на лінії.

Основна частина

Діти за показом педагогом роблять вправи для голови та ніг. Під час виконання педагог дає вказівки та стежить за правильним положенням тулуба.

Вправа для голови та ніг (16 тактів, музичний розмір - 4/4).

Вихідне положення – ноги в першій невиворітній позиції, голова анфас, руки на поясі.

1-й такт. Голову повернути праворуч, але так, щоб не порушувалася пряма лінія шийних хребців.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення.

3-й такт. Голову повернути ліворуч.

4-й такт. Повернутися у вихідне положення.

5-8-мі такти. Повторити теж саме, тільки під час повороту голови додати невеличке напівприсідання.

9-й такт. Нахилити голову праворуч (плечі вгору не піднімати) і одночасно виконати невеличке напівприсідання.

10-й такт. Повернутися у вихідне положення, добре витягуючи коліна.

11-12-ті такти. Повторити попередні рухи, нахилиючи голову ліворуч.

13-й такт. На перший півтакт нахилити голову вправо, на другий півтакт – уліво.

14-й такт. На перший півтакт знов нахилити голову вправо, на другий півтакт – повернутися у вихідне положення.

15-й такт. Встати навшпиньки, не згинаючи коліна, маківкою

тягнутися вгору, плечі розкрити та опустити вниз.

16-й такт. На перший півтакт утримувати попереднє положення, на другий півтакт – повернутися у вихідне положення.

Вправу можна повторити кілька разів.

Хореограф. Діти, давайте пригадаємо, яке значення мають руки в українському танці. Хто з вас може показати характерні для українського танцю положення рук?

Під час показу педагог питає в дітей, що означає те чи інше положення рук.

Після бесіди діти разом з педагогом виконують вправу для рук, яку вивчали на минулому занятті. Після повтору вправу можна ускладнити маленькими присіданнями та підйомами навшпиньки.

Вправа для рук (16 тактів, музичний розмір - 4/4).

Вихідне положення – перша невиворітна позиція ніг, руки на поясі.

1-й такт. Права рука відводиться в сторону долонею догори, голова повертається за рукою, одночасно виконується маленьке присідання.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення.

3-4-й такти. Повторити те ж саме, але ліворуч.

5-й такт. Розвести обидві руки в сторони, одночасно піднімаючись навшпиньки, голову тримати прямо, підборіддя трохи підняти.

6-й такт. Стоячи навшпиньках, ліву руку зігнути в лікті, підвести до грудей, не притискаючи лікоть до тулуба.

7-й такт. Підвести праву руку до грудей і покласти поверх лівої.

8-й такт. Руки через сторони опустити вниз, встати на всю стопу.

9-й такт. Праву руку через сторону підняти до рівня третьої позиції (руки підняті вгору), долонями донизу, голову повертати за рукою і одночасно виконати маленьке присідання.

10-й такт. Так само підняти вгору ліву руку, утримуючи положення навіприсядки.

11-й такт. Руки зігнути в ліктях і покласти долоні за голову, ноги в колінах не згинати.

12-й такт. Утримати попереднє положення.

13-й такт. Розкрити руки в третю позицію долонями назустріч і піднятися навшпиньки.

14-й такт. Опустити руки до рівня другої позиції, ноги прямі.

15-й такт. Покласти праву руку на пояс.

16-й такт. Покласти ліву руку на пояс.

Хореограф. Діти, ви помітили, що коли ми з вами додали незначні рухи ногами, у нас вийшов маленький танок на місці. Який він був за характером? Вірно, повільний, ніжний. А під яку музику ще можуть виконуватися українські рухи? (Діти відповідають, що музика може бути швидкою, запальною, гучною, піднесеною). Пригадаємо, які рухи під жваву музику ми повторювали та вивчали на минулому занятті? (Діти відповідають, що «колупалочку», «вихилясник»). А з яким трудовим процесом асоціюються ці рухи?

Діти, хто красиво, під музику може показати «колупалочку»?

Усіх охочих запрошують стати біля педагога обличчям до дітей. Вони **виконують «колупалочку»**, а потім педагог запитує в інших, чи правильно діти виконували цей рух, тримали руки і тулуб, чи слухали вони музику. Після аналізу руху діти виконують «колупалочку» всі разом.

Хореограф. Діти, чим відрізняється «вихилясник» від «колупалочки»? Так, у першому русі немає притупу. Педагог нагадує правила **виконання «вихилясника»** і виконує його разом із дітьми.

Нумо з вами позмагаємося, хто краще може «копати», а разом із цим і танцювати – дівчатка чи хлопчики. Для цього спочатку будуть виконувати «колупалочку» хлопчики, а дівчатка їх підтримуватимуть оплесками, а потім навпаки. Після «колупалочки» хлопці покажуть нам «вихилясник», а за ними – дівчатка. Маємо танок-змагання. Будьте уважними, слухайте музику, намагайтеся вчасно розпочати рух, щоб не підвести свою команду. Кожен рух ми будемо виконувати по чотири рази.

Танцювальна вправа-змагання. Педагог обирає когось із дітей і показує зразок виконання цієї вправи. Після цього всі діти разом із педагогом за його вказівками виконують це завдання кілька разів.

Хореограф. Молодці, діти! Усі намагалися виконувати рух старанно. Із завданням ми впорались і можемо сказати, що перемогла дружба!

А тепер я вам покажу ще один рух, який схожий на попередні. Подивіться! (Педагог виконує «колупалочку з поворотом»). Діти, цей рух також називається «колупалочка», однак ми його будемо

виконувати, повертаючись то спиною, то обличчям до глядачів.

Після цього педагог детально показує рух.

«Колупалочка з поворотом».

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки на талії.

1-й такт: На «раз-і» – зробити підскік на місці на лівій нозі, перенести на неї вагу тіла і трохи зігнути в коліні; водночас праву ногу витягнути назад і поставити на підлогу на носок (п'яткою догори), тулуб злегка нахилити вперед. На «два-і» – зробити другий підскік на лівій нозі, повернутися через праве плече на 180°, тобто стати спиною до глядачів; одночасно праву ногу поставити на п'ятку (носком догори) у ту саму точку, коліно правої ноги випрямити, коліно лівої ноги вільне.

2-й такт: На «раз-і-два» – зробити потрійний притуп по шостій позиції. На «і» – пауза. Потім повторити ті самі рухи, починаючи з іншої ноги, повертаючись ліворуч на 180° обличчям до глядачів.

Хореограф. Діти, як називається цей рух? На який рух він схожий? Який трудовий процес він нагадує? Пам'ятаєте, на минулому занятті ми з вами казали, що кожен танцювальний рух обов'язково щось означає. Тільки треба його виконувати виразно, щоб було зрозуміло, про що ви хочете розповісти. У народі кажуть, що танок – це німа мова, і кожен з них розповідає якусь історію. А якщо танцювальний рух невиразний і нічого не передає, він не буде танцювальним, це стане лише фізичною вправою. Давайте ми з вами спробуємо підібрати та виразно показати рухи, які б означали різні трудові процеси.

Творча гра «Відгадай за рухами». Педагог пропонує дітям стати у півколо. Усередину стає одна дитина, яка і буде відгадувати імітаційні рухи інших. Педагог стає останнім і виконує роль ведучого. Він показує різні рухи, імітуючи робочі процеси (шити, вишивати, косити сіно, поливати грядку, рубати дрова, місити тісто тощо), а всі учасники повторюють за ним. Якщо дитина, яка стоїть у центрі, відгадає робочий процес, то обирає собі наступника, коли ж ні, то гра триває далі.

Хореограф. Який же працелюбний наш український народ! Усе ми вміємо робити: і шити, і косити, і тісто місити. А чого не вміємо, того обов'язково навчимося. Отже, ми, українці, – привітна, життєрадісна, дружна і працелюбна нація. Усе це відображено в танцювальній культурі нашого народу. А ще ми дуже кмітливі. Ось послухайте, яку історію я вам розповім.

Дуже давно, коли на нашу Україну нападали татари, батьки привчали своїх дітей остерігатися ворога і заплутувати свої сліди, щоб чужинці не потрапили в село. Діти добре справлялися з цим завданням, бо були дуже кмітливі. Пізніше з'явився хорова́д – танок, який передавав цю давню історію та підкреслював кмітливість дітей. За кривий малюнок його почали називати «**Кривим танцем**». А хто з вас пам'ятає, який хорова́д ми заводили минулого разу? Так, «Кривульку». А які малюнки в ньому були провідними?

Зараз ми з вами, як у давнину, петляючи, заведемо «Кривий танець». Щоб ви не загубилися в лісі, орієнтуйтеся за моєю червоною хусточкою (стрічкою). А ще нам треба обрати дітей, які будуть виконувати роль дерев.

Ознайомлення з хором «Кривий танець». Педагог-хореограф обирає трьох дітей і розташовує їх трикутником. Інші діти шикуються одне за одним, руки з'єднують униз (права – уперед, ліва – назад). Педагог співає гаївку і заохочує дітей до повторного підспівування двох останніх рядочків.

На **перший куплет** педагог танцювальною ходою веде ланцюжок дітей навколо першої дитини. На слова другого і третього рядків за показом педагога діти піднімають з'єднані руки, на повторення слів – опускають.

Ми кривого танцю
Не знайдемо кінця,
Треба його вести,
Як віночок плести (два рази)

На **другий куплет** педагог продовжує вести ланцюжок, прискорюючи розвиток малюнку, тобто вільно рухається повз другу та третю дитину. На останні рядки діти знову піднімають та опускають руки.

А кривого танцю
Та не вивести кінця,
Вести-вести та не вивести,
Плести-плести та не виплести (двічі)

На **третій куплет** педагог водить ланцюжок між трьома дітьми і на останній рядок виводить дітей з малюнку, утворюючи одне велике коло або півколо.

А кривого танцю
Та не вивести кінця,
Треба його виводити.
Кінця йому та знаходити (двічі).

Якщо є час і діти з інтересом виконують це завдання, можна спробувати більш складний вид цього хороводу. Крім трьох дітей, які виконують роль дерев, педагог обирає ще двох, які разом з ним будуть заводити «Кривий танець».

Поділивши всю групу дітей на три команди, він ставить провідників першими і дає їм у руки червоні хусточки. Потім, як і в попередньому варіанті, усі діти стають одне за одним (першим стає педагог зі своєю командою, до останньої дитини приєднується провідник другої команди і т. д.). На першому куплеті всі рухаються одне за одним великим ланцюжком. З початком другого куплету провідники розривають руки з попередньою дитиною й розпочинають водити хоровод навколо однієї дівчини зі своєю групою. На третій куплет ланцюжок знову з'єднується і педагог «виводить дітей з лісу».

Заклучна частина

Хореограф (*опитування дітей*):

- Діти, чи сподобалося вам заняття?
- Що нового ми з вами сьогодні дізналися? Які нові рухи навчилися виконувати?
- Який хоровод ми з вами сьогодні водили?

Отже, сьогодні ми знову мали змогу долучитися до прекрасного мистецтва танцю, ознайомитися з чудовими рухами, послухати неповторну та чарівну українську музику, дізнатися більше про традиції нашого народу. І це для нас дуже важливо, бо ми – УКРАЇНЦІ!

Діти виконують український уклін і маршем виходять із зали.

Тематичне заняття «Посиденьки»

(для дівчаток)

(2-й рік основного рівня навчання)

Розробник: О. Мартиненко

Мета: збагачувати знання дітей про український народний танок, характерні особливості жіночого танцю та національного одягу, вінок та

символічне значення квітів і стрічок; *закріплювати* навички виконання українських рухів (привітання, «зальотний біг», «бігунець», хороводний крок, «вихилясник», «колупалочка в повороті»); *ознайомлювати* дітей з українською традицією зустрічі гостей хлібом-сіллю на вишитому рушнику; *розучити* етюдну форму привітального танцю; *розвивати* музично-ритмічну координацію, творчу імпровізацію під час виконання танцю з квіткою, емоційно-ціннісне ставлення до національних танцювальних традицій, *виховувати* національну гордість та інтерес до історичного минулого українського народу.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Діти входять до зали і виконують українське привітання.

Хореограф. Дівчатка, сьогодні в нас із вами буде незвичайне заняття – справжні дівочі посиденьки. А на посиденьках дівчата розповідають цікаві історії, діляться таємницями, переймають досвід старшого покоління, співають, танцюють, грають в ігри. А щоб їм ніхто не заважав, хлопців на посиденьки не запрошували. Так і ми будемо знайомитися з дівочим українським танцем без наших козаків.

А розпочиналися посиденьки так... Дівчата наряджалися в найкращий одяг, щоб покрасуватися одна перед одною, адже дівчатка в усі часи є модницями.

Опитування дітей:

- Які ви знаєте елементи національного жіночого одягу? (*Сорочка-вишиванка, плахта, спідниця, фартух, віночок або хустинка*).
- Що взувають дівчата? (*Чобітки*).
- Які прикраси характерні для українок? (*Намисто*).
- Якого воно кольору? (*Червоного*).

Так, і нагадує червоні плоди калини, які символізують красу і вроду українських дівчат, здоров'я і силу. Ось послухайте, які є в народі висловлювання: «Пишна та красива, мов червона калина», «Щоки червоні, як кетяги калинові», «Молода дівчина така гарна, як калина», «Стоїть на дворі дівонька, як над ставом калинонька».

Ну ось, будемо вважати, що ми з вами причепурилися. А тепер, як у давні часи, вирушаймо до хати, у якій відбуватимуться посиденьки. Раніше дівчатка, йдучи вулицею, співали пісень і заходили одна за

одною. Ця традиція мала назву «**набірний хоровод**».

Станьмо в різні місця зали, тобто оберімо собі хатинки й чекаймо подруг. А можна я теж буду вашою подругою? Тоді моя хатка буде стояти якнайдалі, і я перша буду заводити хоровод. Добре? Поки ви будете чекати, коли до вас завітають, можете виглядати подруг та причепуритися.



Хороводна хода. Звучить лірична українська мелодія, і педагог звичайним хороводним кроком рухається по залі. Підходить до першої дівчинки і бере її за руку, потім та бере за руку наступну і так далі. Таким чином утворюється великий ланцюжок. Коли всі діти приєдналися до нього, педагог утворює велике коло. Тримаячись за руки, діти рухаються по колу.

Хореограф. Дівчатка, погляньмо, чи нікого ми з вами не забули?

Діти повертаються обличчям у коло і, продовжуючи триматися за руки, рухаються приставним кроком. Педагог у цей час називає по черзі ім'я дівчаток (Оленка – є, Тетяна теж...).

Хореограф. Щось не бачу я нашої хатинки. Давайте піднімемось навшпиньки і подивимось, чи далеко нам ще йти.

Діти рухаються колом кроком навшпиньках (коліна витягнуті, спина рівна).

Хореограф. Бачу попереду місток. Треба нам по ньому пройти. Він вузенький, тому будемо швиденько бігти, щоб не гаяти часу. Ось погляньте, як я це роблю.

Вправи по діагоналі. Педагог розриває коло й веде ланцюжок до дальнього правого кута зали. Кладе руки на пояс і «зальотним бігом» рухається по діагоналі в протилежний кут. Пропонує дітям показати рух, яким треба пересуватися, і пригадати правила його виконання. Знаком про початок руху кожній дитині може бути оплеск, який педагог виконує разом з іншими дітьми. Наприклад, на «раз» (два, три, чотири).

Так педагог стежить за правилом виконання руху кожною дитиною, дає вказівки та оцінює виконання.

Хореограф. По місточку ми з вами пробігли. А попереду ще перешкоди – ями та канави. Яким рухом ми з вами можемо перестрибувати через ямки? Так, «бігунцем». Погляньте, як я це зроблю.

Педагог стає в лівий дальній кут зали і рухається «бігунцем» по діагоналі до протилежного кута. Потім по черзі цей рух виконують діти.

Хореограф. Дивіться, яка чудова галявинка! Давайте назбираємо квітів, а потім будемо плести віночки. Згодні? Які квіти тут ростуть?

Педагог розкладає по залі штучні квіти двох видів (волошки та маки або інші).

Кожна з вас має взяти лише одну квіточку і станцювати з нею невеличкий танок-імпровізацію.



Танцювальна імпровізація. Звучить лірична хороводна мелодія, під яку дівчатка вільно рухаються залом і шукають свою квіточку, а потім виконують з нею невеличкий імпровізований танок. Педагог також бере участь і власним прикладом показує, як треба обережно брати квітку, милуватися нею та показувати іншим її неповторність і красу.

Основна частина

Хореограф. Як усі добре танцювали і які чудові квіти назбирали. А тепер уявімо, що ми зайшли до хати і нам треба привітатися з господинею.

Педагог разом із дітьми звертаються до акомпаніатора: «Добрий вечір, господине. Чи дозволите завітати до вашої хати?» Потім педагог виконує український уклін, діти повторюють за ним.

Господиня. Я вже вас давно чекаю. І щиро запрошую вас до себе (відповідає гостям уклоном). Бачу, квіти у вас чудові. Може, сплетемо спільний віночок?

Хореограф. Дівчатка, щоб віночок вийшов гарний, треба розподілитись на два півкола: з правого боку стануть дівчатка з волошками, а з лівого – з маками.

Композиційне перешикуння. З початком музики педагог підходить до одного півкола і бере за руку крайню дівчинку, яка стоїть скраю. Потім хороводним кроком веде її до протилежного півкола і пропонує стати на місце іншої, яку забирає і веде у перше півколо. Потім через одну він міняє місцями інших дівчаток. Врешті-решт два півкола зливаються в одне, утворивши своєрідний «віночок» із волошок та маків.

Гарний у нас віночок. Але в ньому лише два види квіточок. А у справжньому українському віночку їх більше. Ось, подивіться, який віночок нам у подарунок сплела господиня.



Ознайомлення з українським вінком. Педагог показує дітям вінок зі стрічками і пропонує їм сісти навколо себе.

Розповідають, що раніше дівчатка одягали вінок тільки на свята. Усі квіти в ньому мають своє значення. Усього у віночку 12 квіточок, трав і листя дерев. Які ви тут впізнаєте? (*Барвінок, ромашка, безсмертник, калина, мак, деревій, біла лілія, волошка, мальва, тюльпан, півонія, троянда*). Деревій – це символ нескореності, а це листя дуба – символ сили. Троянда символізує кохання, біла лілія – чистоту і цнотливість. Тобто кожна квітка у віночку має певне значення, до того ж ці рослини лікувальні. Тому вінок на Україні називають національним оберегом.

У народі є багато висловлювань про вінок: «Хто вмів віночок вити, той вмів життя любити», «Який вінок – такий і голосок» та багато інших.

А чим ще прикрашений наш віночок? Так, різнокольоровими стрічками. Кожна стрічка, як і квітка, щось означає. Наприклад, коричнева – символ землі, жовта – усмішка сонця, колосок з поля,

червона – символ любові, зелена – життя, синя – вода і небо.

Ой, щось ми з вами засиділись. А чи не станцювати нам **запальний танок**? Ставайте дружно в коло. Зараз господиня нам заграє веселий танець «Гопак», а ми покажемо, які рухи українського танцю знаємо. Пригадайте та назвіть ці рухи («вихилясник», «колупалочка в повороті», «бігунець», «зальотний біг»). Я як найстарша першою буду розпочинати танок. Спочатку покажу рух, а потім ви його повторите. Чие виконання руху мені сподобається найбільше, той стане на моє місце і покаже наступний рух. Таким чином ми оберемо найкращих танцівниць на наших посиденьках.

Дівчатка, ми щойно виконали з вами запальний, веселий танок-змагання. Загалом жінки в Україні танцюють більш м'яко, стримано. Багато танців пов'язані з трудовими процесами, отож вони імітують дії вишивальниць, ткаль, збиральниць врожаю та інших. У деяких танцях вони передають красу української природи, своєрідність тваринного й рослинного світів, обрядові дії, стосунки між членами родини.

Одним із головних українських дівочих танців є **танок-привітання**. Цим танцем вони зустрічали коханих з воєнних походів, виражали повагу до батьків та інших людей, яких щиро вітали хлібом-сіллю.

Давайте ми сьогодні з вами приготуємо сюрприз для наших хлопців – вивчимо привітальний танок. А на наступному занятті покажемо його.

Ліричний етюд для дівчаток «Привітання» (40 тактів, музичний розмір – 4/4).

Вихідне положення – дівчатка стоять по обидва боки задньої частини зали, ноги у третій позиції, руки вільно опущені вниз.

1-8-мі такти. З правого боку виходить перша лінія дівчаток, рухаючись одна за одною простим кроком з носка.



9-16-ті такти. Тим самим кроком з лівого боку виходить друга лінія дівчаток і зупиняється позаду першої в шаховому порядку.

17-18-ті такти. Друга лінія виходить уперед, проходячи у проміжки й стає попереду першої, яка залишається стояти на місці.

19-20-ті такти. Перша лінія виходить уперед і стає перед другою.

21-22-ті такти. Обидві лінії рухаються вперед простим кроком з носка.

23-24-ті такти. Виконують привітання (український уклін).

25-32-ті такти. Дівчатка першої лінії одна за одною рухаються праворуч, утворюючи там маленьке коло, дівчата другої лінії рухаються ліворуч і також утворюють своє коло.

33-36-ті такти. Дівчатка продовжують рухатися колом і утворюють «маленькі зірочки» (з'єднують праві руки в центрі, а ліві піднімають угору та опускають униз на кожен такт).

37-40-ві такти. Дівчатка розкривають коло та, рухаючись по задньому плану, утворюють півколо.

Хореограф. Після цього, за традицією, на вишитому рушнику виносять хліб-сіль, адже це найвища ознака гостинності в українського народу.

Заклучна частина

Хореограф. Ну що ж, мої любі дівчатка, час уже нам і додому вирушати.

Опитування дітей:

- Чи сподобались вам наші посиденьки?
- Що нового ми з вами дізналися?
- Чим відрізняється танок дівчат від чоловічого танцю?
- А якого танцю ми навчилися? Чому він називається «привітальним»?

Діти виконують український уклін (дякуючи педагогу та акомпаніатору за заняття) і ланцюжком під хороводну мелодію виходять із зали.

Тематичне заняття
«Козацькому роду нема переводу»
(для хлопчиків)
(2-й рік основного рівня навчання)

Розробник: О. Мартиненко

Мета: *збагачувати* знання дітей про український народний танок та *ознайомити* з особливостями чоловічого танцю та костюма; давати уявлення про танці козаків («Гопак», «Козак», «Повзунець») і про їхні характерні особливості; *закріплювати* навички виконання вже вивчених рухів української хореографії та *розучити* нові рухи чоловічого танцю («присядка», «м'ячик»); *розвивати* музично-ритмічну координацію, увагу, орієнтацію у просторі, творчу ініціативу, емоційно-ціннісне ставлення до національних танцювальних традицій; *виховувати* інтерес до історичного минулого українського народу, почуття приналежності до козацького роду, його духовної культури.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Діти входять до зали під козацький марш. Педагог, одягнений в український чоловічий костюм або має в одязі його елементи, виходить на середину зали та промовляє:

Гей, я козак з України,
Козак з роду, козак з мини!
Нізащо я не заплачу
Гучу, кричу, граю, скачу!

Хореограф. А ви, діти, якого роду? Думаю, якщо ви живете на запорізькій землі, то, мабуть, теж козацького роду. Чи не так? Ну тоді я вас вітаю по-козацькому.

Педагог виконує чоловічий уклін і запрошує дітей відповісти на його привітання.



Хореограф. Хлопці, а хто такі козаки? Чому їх так називають? Так, козаки – це сильні й мужні чоловіки, які люблять волю й незалежність. Ще вони добрі воїни й вірні сини своєї Батьківщини.

І сьогодні ми як справжні козаки вирушимо в похід. Готові? Тоді я як отаман наказую сідати на коней (педагог імітує ніби бере повіддя, тобто тримає руки, зігнуті в ліктях попереду себе), спину тримати рівно, рухи виконувати чітко, бути уважними і старанними.

Розігрів по колу. Звучить музика, і діти разом з педагогом виконують по колу крок з високим підніманням стегна, руки тримають попереду, трохи згинаючи їх у такт музиці (ніби їдуть на конях).

Чи взяли ви, хлопці, шаблі? Давайте дружно дістанемо їх і візьмемо у праву руку. *Повторюючи рух педагога, діти піднімають праву руку вгору, а ліва залишається в попередньому положенні.*

Чи спритні під вами коні, козаки? Давайте перевіримо. Педагог дає вказівку класти руки на пояс і виконує біг з високим підніманням стегна.

Тепер пустимо коней у галоп. Діти повертаються обличчям у коло і виконують на галопу вправо та вліво (по 16 разів).

Погляньте, попереду хащі. Нам на конях через них не продертися. Залишимо коней тут, а самі «гусачком» проберемося через хащі. Діти виконують глибоке присідання (п'ятки обов'язково відривати від підлоги, спину тримати рівно). Таким чином рухаються по колу (руки або тримають на поясі, або згинають у ліктях).

А тепер треба швидко пробігти через поле, щоб ворог нас не помітив. Який український біг ви знаєте? Так, «зальотний біг». Тільки вам мій наказ – бігти поодиноці і виконувати рух старанно. Дивіться, як я вам покажу.

Діагональні вправи. Педагог розриває коло й веде хлопців до дальнього правого кута зали. Кладає руки на пояс і «зальотним бігом» рухається по діагоналі в протилежний кут. Після показу пригадує разом

з дітьми правила його виконання. Знаком для початку руху кожній дитині може бути оплеск або вигук «Гей!», який педагог виконує разом з іншими дітьми. Так педагог стежить за правилом виконання руху кожною дитиною, дає вказівки та оцінює правильність виконання.

Молодці, козачата! А тепер нове випробування – пробігти через ями та канави. Який же рух нам допоможе подолати ці перешкоди? Вірно, «бігунець». Погляньте, як я це зроблю. Педагог стає в лівий дальній кут зали і рухається «бігунцем» по діагоналі до протилежного кута. Потім по черзі цей рух виконують діти.

Добре впоралися з завданням. А тепер знову сідаємо на коней і будемо виконувати воєнний марш.

Діти за вказівкою педагога стають у коло і виконують **фігурне марширування**. Спершу рухаються колом кроком з високим підніманням стегна. Потім розривають коло і тим самим кроком ідуть за педагогом через центр, утворюючи одну колону. Руки, зігнуті в ліктях, тримають попереду (це допомагає дотримуватися дистанції). Педагог повертається обличчям до дітей, крокуючи на місці, дає команду розходитися через одного у правий і лівий бік. Далі хлопці йдуть назустріч один одному і, утворивши пари, рухаються парною колоною через центр. Дійшовши до педагога, знову розходяться в різні боки (пара – ліворуч, пара – праворуч). Зустрівшись парами, утворюють четвірки і, розводячи руки в сторони, ідуть лініями вперед. По закінченні музики педагог вигукує: «Козаки, стій! Рівняйсь, струнко!»

Основна частина

Хореограф. Ми прибули до військового табору і зараз будемо тренуватись і відпрацьовувати окремі вправи. Ви показали, що добре вмієте їхати верхи та виконувати різноманітні шиккування. А ще справжні козаки обов'язково повинні мати гарну поставу, міцні м'язи, сильні руки. Спочатку попрацюємо над спиною.



Педагог показує **основне позування** чоловіків в українському танці. Вихідне положення – ноги розставлені трохи ширше другої напіввиворітної позиції, коліна рівні; руки на поясі, кисті затиснуті в кулак, лікті чітко розведені; спина рівна, грудна клітина розгорнута, шия витягнута, підборіддя трохи припідняте.

Вправа 1 (16 тактів, музичний розмір – 2/4).

1-й-4-ті такти. Утримувати вихідне положення.

5-8-мі такти. Утримуючи вихідне положення тулуба, виконувати підйом навшпиньки (на один такт, не згинаючи колін, піднятися навшпиньки, на наступний такт повернутися у вихідне положення).

9-12-ті такти. Утримуючи вихідне положення тулуба, виконувати повороти голови (на один такт повернути голову праворуч, на наступний – повернути у вихідне положення, потім те ж саме повторити ліворуч).

13-16-ті такти. Повторити підйоми навшпиньки.

Вправа 2 (16 тактів, музичний розмір – 4/4).

1-й такт. Утримуючи вихідне положення тулуба, розкрити праву руку в другу позицію (відвести вбік долонею вгору), голова рухається за рукою (повертається праворуч).

2-й такт. Повернутися у вихідне положення.



3-4-ті такти. Повторити те ж саме, розкриваючи ліву руку.

5-й такт. На півтакту розкрити праву руку в другу позицію, на наступні півтакту – ліву руку; голова повертається в напрямку руху руки.

6-й такт. На півтакту плеснути в долоні, на наступні півтакту розкрити обидві руки в другу позицію.

7-й такт. На півтакту покласти праву руку на пояс, а потім ліву.

8-й такт. На півтакту, утримуючи руки на поясі, піднятися навшпиньки, на другі півтакту повернутися у вихідне положення.

9-16-й такти. Повторити вправу спочатку.

Педагог. Молодці. Гарну поставу маєте! І пам'ятайте, що справжні українські хлопці завжди повинні бути стрункими, стежити, щоб спина була рівною. А тепер хочу перевірити, які у вас міцні ноги. Зараз я буду вам показувати рухи, а ви дивіться уважно і після мого показу спробуйте повторити самостійно.

Тренувальні вправи «Повтори рух за показом» (40 тактів, музичний розмір – 4/4).

Вихідне положення – ноги в шостій позиції, руки на поясі.

1-4-ті такти. Педагог виконує чотири рази вправу зі стрибком (на «раз-три» – тричі піднятися навшпиньки, на «чотири» – стрибнути вгору із зігнутими колінами, намагаючись торкнутися п'ятками сідниць).

5-8-мі такти. Діти повторюють попередній рух, показаний педагогом.

9-12-ті такти. Педагог чотири рази виконує вправу з оплесками (на «раз» – глибоке присідання вниз за першою напіввиворотною позицією (спина рівна, п'ятки відірвати від підлоги), на «два» – повернутися у вихідне положення, на «три-чотири» – два рази плеснути в долоні).

13-16-ті такти. Діти повторюють цю вправу.

17-20-ті такти. Педагог виконує вправу «м'ячик з притупом» (на «раз-три» – робить м'ячик (сідає в глибоке присідання і, тримаючи прямий тулуб та руки на поясі, тричі підстрибує навшпиньках), на «чотири» – повертається у вихідне положення, на «п'ять-вісім» – чотири рази виконує притуп (поперемінно правою та лівою ногами).

21-24-ті такти. Діти повторюють вправу.

25-28-мі такти. Педагог чотири рази виконує вправу «присядка з оплеском» (на «раз» – сісти у глибоке присідання (спина рівна, руки на поясі), на «два» – підвестися і одночасно поставити праву ногу на каблук, на «три» – плеснути в долоні, на «чотири» – покласти руки на пояс; на наступний такт – виконати присядку з лівої ноги).

29-32-ті такт. Діти повторюють вправу.

33-36-ті такти. Педагог виконує спрощену для дитячого виконання форму «повзунця» (сідає на підлогу, руки ставить позаду себе, сідниці піднімає і, спираючись на руки, перескакує з ноги на ногу, намагаючись витягувати в коліні висунуту вперед ногу).

37-40-ві такти. Діти повторюють рух, а педагог, сидячи на підлозі,

плескає їм в долоні.

Хореограф. Ой, бачу, що потомилися мої козаченьки. Зараз посидьмо та поговорімо. Ви знаєте, що козаки після походу дуже полюбляли танцювати і змагатися між собою? У своїх танцях вони демонстрували силу та відвагу, показували, як мужньо вони вступали в бій з ворогом, спритно скакали на конях та билися шаблею.

Який же найпопулярніший танок був у козаків? Правильно, це був танець **«Гопак»**. Це один із найдавніших танців в Україні. І назва його пішла від слова гопати, тобто підстрибувати, скакати, тупати. А які рухи використовуються в цьому танці? Це, насамперед, рухи, характерні для чоловіків: «присядка», «м'ячик», «повзунець» (для закріплення педагог може після назви показати цей рух або запросити до демонстрації когось із дітей). Можна виконувати «бігунець», «зальотний біг», «вихилисник», «колупалочку в повороті», оплески та притупи. Козаки виконують цей танець гуртом, а потім – поодинці, демонструючи дуже складні рухи, які не кожен може виконати.

А ще в давнину в середовищі запоріжців-січовиків було створено танець, названий іменем їх творців – **«Козаком»**. Його виконували дві особи, які вели між собою змагання. Тобто танець «Козак» – це боротьба характерів, відкритий вияв емоцій, змагання в силі, вправності і творчій фантазії. Танець «Козак» був символом волі та вільного козацтва. І першою ознакою козацтва для хлопців було вміння танцювати по-козацькому, бо саме цей танок тренував витримку, розвивав силу для праці і бою.

Зараз я хочу вам зачитати яскравий опис козацьких танців із твору відомого українського письменника Миколи Гоголя «Тарас Бульба»: «...Біля молодого запорожця четверо старих виробляли досить дрібно своїми ногами, кидалися як вихор убік, мало не на голову музикам, і раптом, присівши, неслися навприсядки і били круто й міцно своїми срібними підковами твердо вбиту землю. Земля глухо гула на всю околицю, і в повітрі далеко лунали гопакі, тропакі... Та один жвавіше від усіх вигукував і летів слідом за іншими в танці. І не можна було бачити без внутрішнього зворушення, як усе вибивало танець, найвільніший, найнесамовитіший, який тільки бачив коли-небудь світ, і який, за його могутніми творцями, названо козаком».

Хлопці, хто з вас хоче показати, як він вправно може танцювати та

змагатися із суперником? Чи є серед нас справжні козаки?

Імпровізаційний танок-змагання. Педагог допомагає дітям визначитися з учасниками змагання і пропонує всім створити коло, а суперникам – зайти в середину. Діти сідають і під музичний супровід починають плескати в такт, допомагаючи імпровізаційному танцю солістів. Після цього діти визначають, чий танок був кращим, хто використовував українські рухи, добре слухав музику та поважно ставився до суперника. Якщо хлопці виявляють інтерес до цієї забави, то її можна повторити кілька разів зі зміною солістів.

Хореограф.

Гуляй, гуляй, козаченьку, гуляй разом з нами.

То тропака, то присядку викидай ногами.

Хлопці, а який одяг носили козаки? Так, вишиту сорочку, широкі штани – шаровари, кушак – широкий пояс, яким вони підперезувалися кілька разів, на голові – шапка, а на ногах – чоботи.

Погляньте на мене, чи схожий мій одяг на вбрання козаків? Цей одяг дуже зручний, широкі штани дозволяють виконувати складні рухи, не заважають рухатися вільно. Ось, подивіться, які трюки (складні технічні вправи) можуть виконувати козаки.

Педагог демонструє **ілюстративний матеріал**, на якому зображено виконання трюкових елементів професійним танцівниками.



На цих картинках зображені артисти, які пропагують українське танцювальне мистецтво по всьому світу. Це учасники державного академічного ансамблю народного танцю імені **Павла Вірського**. Вони дуже цінують українську культуру і передають свою любов глядачам. Є в цього колективу дуже цікавий танок, який виконують лише хлопці. Називається він «**Повзунець**». У ньому танцюристи протягом усього танцю рухаються навприсядки. Хочете, ми з вами його вивчимо? Тільки ви ще маленькі козачата, і тому наш танок буде спрощений. А коли ви виростите й навчитесь добре танцювати, то будете виконувати

справжній «Повзунець».

Педагог може показати основний рух цього танцю, щоб зацікавити дітей, а сам танок можна вивчити на наступному занятті. Наводимо приклад етюдної форми відомого українського танцю «Повзунець».

Основний хід цього танцю дуже складний для опанування дітьми, крім того, його виконання несе велике навантаження на колінні суглоби. Тому ми пропонуємо чергування основного руху з простим широким кроком.

Вивчення етюдної танцювальної форми «Повзунець»(36 тактів, музичний розмір – 4/4).

Вихідне положення – хлопці стоять один за одним праворуч у передній частині зали; ноги в шостій позиції, руки вільно опущені, долоні стиснуті в кулачки.

1-2-гі такти. Рухаються по передньому плану зали, виконуючи вісім широких кроків та динамічно змінюючи положення рук.

3-4-гі такти. Напівприсядки виконують вісім кроків, поступово заводячи коло.

5-16-гі такти. Продовжують виконувати рухи 1-4-х тактів, рухаючись по колу; на 16-й такт стають у півколо.

17-й такт. Виконують чотири стрибки у напівприсіданні, тримаючи руки на поясі.

18-й такт. Виконують чотири оплески в долоні, залишаючись у напівприсіданні.

19-20-гі такти. Повторюють рухи 17-18-го тактів; наприкінці 18-го такту ставлять руки на підлогу, сідають, широко розкриваючи ноги.

21-й такт. Згинають по черзі ноги в колінах.

22-й такт. Виконують чотири оплески в долоні.

23-24-гі такти. Повторюють рухи 21-22-х тактів.

Під час паузи всі хлопці вигукують:

Ой дуб, дуба, дуба! У Миколи нема чуба!

Ти, Миколо, не журися, на всі боки повернися!

25-й такт. Займають положення у напівприсіданні та виконують присядку «м'ячик», тримаючи руки на поясі.

26-й такт. Виконують присядку в повороті праворуч, руки закладають долонями за потилицю, ніби притримують шапку.

27-28-мі такти. Повторюють рухи двох попередніх тактів, тільки

під час присядки повертаються ліворуч.

29-32-гі такти. Швидко сідають на сідниці, ноги згинають у колінах, трохи піднімають над підлогою і притискують до себе, руками спираються об підлогу. У такому положенні крутяться праворуч, перебираючи позаду себе долонями. Наприкінці останнього такту зупиняються у вільних позах.

Під час паузи всі хлопці вигукують: «Годі, хлопці, жартувати! Може, досить танцювати!»

33-36-ті такти. Діти займають положення в напівприсіданні, один за одним рухаються по колу, виконуючи рухи 1-го – 4-го тактів.

Заклучна частина

Хореограф(опитування дітей):

- Хлопці, чи відчували ви себе справжніми козаками?
- Що повинен вміти робити кожен козак?
- Які чоловічі танці ви можете назвати?
- А чим відрізняється чоловічий український танок від жіночого?
- Які рухи чоловічого танцю ви сьогодні виконували?
- Які ви запам'ятали елементи чоловічого українського одягу?

Думаю, що ви будете гідними синами своєї Вітчизни – сильними, мужніми, відважними, шанобливо будете ставитися до дівчаток та захищатимете їх, любитимете та оберігатимете нашу рідну неньку Україну. Щиро дякую вам за те, що були уважними і старанними на занятті (педагог виконує уклін). Діти відповідають. А тепер, рівняйсь, струнко! Під військовий марш один за одним із зали руш!

Тематичне заняття «Український парний танок»

(2-й рік основного рівня навчання)

Розробник: О. Мартиненко

Мета: *збагатити* знання дітей про український народний танок, образність української народної музики та символіку танцювальних рухів; *закріплювати та поглиблювати* знання дітей про особливості дівочого та чоловічого танцю; *ознайомлювати* з особливостями виконання парного танцю, *вивчити* деякі положення рук у парі та спрощену етюдну форму українського танцю «Козачок»; *розвивати*

музично-ритмічну координацію, творчу ініціативу, емоційно-ціннісне ставлення до національних танцювальних традицій; *виховувати* поважливе ставлення до партнера, інтерес до танцювальної культури свого народу.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вступна частина

Діти входять до зали, виконують українське привітання.

Хореограф. Діти, минулого разу дівчатка й хлопчики займалися окремо, щоб ознайомитися з особливостями чоловічого та жіночого українського танцю. Хлопці, що ви можете розповісти дівчаткам про свій танок? Пригадайте, які рухи ви вивчали і які танці виконували?

Тепер дівчатка поділяться з хлопцями знаннями про особливості жіночого танцювального мистецтва. Які за характером рухи в дівчат, який зміст несуть у собі рухи дівочих танців?

Хореограф. Отже, дівчата і хлопці можуть танцювати окремо, демонструючи свою майстерність. А чи можуть вони танцювати разом, у парах? Так, звісно. В Україні дуже багато парних танців, цікавих і веселих. А щоб ви навчилися їх виконувати, я відкрию вам деякі секрети парного танцю.

Секрет перший – треба добре танцювати й без помилок чітко виконувати танцювальні рухи, щоб не заважати партнеру під час танцю.

Для початку виконаємо прості рухи по колу. По-перше, розігріємо м'язи, а по-друге, пригадаємо правила виконання українських рухів на переміщення в просторі.

Розігрів по колу. Діти виконують по колу па марше, хороводний крок навшпиньках, «зальотний біг» та «бігунець». Після цього стають на лінії.

Основна частина

Діти разом із педагогом виконують вправи, вивчені на попередніх заняттях (для голови, шиї, рук та ніг).

Вправа 1 (16 тактів, музичний розмір – 4/4).

Вихідне положення – ноги у першій невиворітній позиції, голова анфас; руки на поясі.

1-й такт. Голову повернути праворуч, але так, щоб не порушувалася пряма лінія шийних хребтів.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення.

3-й такт. Голову повернути праворуч.

4-й такт. Повернутися у вихідне положення.

5-8-мі такти. Повторити те саме, тільки під час повороту голови додати напівприсідання.

9-й такт. Нахилити голову праворуч (плечі вгору не піднімати) і одночасно виконати напівприсідання.

10-й такт. Повернутися у вихідне положення, добре витягуючи коліна.

11-12-ті такти. Повторити попередні рухи, нахиляючи голову ліворуч.

13-й такт. На перші півтакту нахилити голову праворуч, на другі півтакту – ліворуч.

14-й такт. На перші півтакту знов нахилити голову праворуч, на другі півтакту – повернутися у вихідне положення.

15-й такт. Стати навшпиньки, сильно витягнути коліна, маківкою тягнутися вгору, плечі розкрити, розслабити та опустити.

16-й такт. На перші півтакту утримувати попереднє положення, на другі півтакту – повернутися у вихідне положення.

Вправа 2 (16 тактів, музичний розмір – 4/4).

Вихідне положення – ноги у першій невиворітній позиції, голова анфас; руки на поясі.

1-й такт. Права рука відводиться в сторону долонею догори, голова повертається за рукою, одночасно виконується маленьке присідання.

2-й такт. Повернутися у вихідне положення.

3-4-ті такти. Повторити те саме, але ліворуч.

5-й такт. Розвести обидві руки в сторони, одночасно піднімаючись навшпиньки, голову тримати прямо, підборіддя трохи підняти.

6-й такт. Утримуючись навшпиньках, ліву руку зігнути в лікті, підвести до грудей, лікоть до тулуба не притискати.

7-й такт. Підвести праву руку до грудей і покласти долонею на ліву.

8-й такт. Руки через сторони опустити вниз, встати на повну стопу.

9-й такт. Праву руку через сторону підняти до рівня третьої позиції (руки підняті вгору) долонями донизу, голову повертати за рукою і одночасно виконувати маленьке присідання.

10-й такт. Так само підняти вгору ліву руку, утримуючи

положення навприсядки.

11-й такт. Руки зігнути в ліктях і закласти за голову, коліна витягнути.

12-й такт. Утримати попереднє положення.

13-й такт. Розкрити руки в третю позицію долонями назустріч і піднятися навшпиньки.

14-й такт. Опустити руки до рівня другої позиції, коліна витягнути.

15-й такт. Покласти праву руку на пояс.

16-й такт. Покласти ліву руку на пояс.

Хореограф. Ми повторили з вами основні положення рук. А тепер ознайомимося з деякими положеннями рук в парному танці. Станьте в коло, подивіться, з ким би ви хотіли стати в пару? Якщо ви вирішили, то не поспішайте до партнера. Тепер я вам відкрию *другий секрет* – як запрошувати до танцю і шанобливо ставитися до партнерки. Погляньте, як я запрошу до танцю Оленку.

Педагог підходить танцювальним кроком до дівчинки і виконує уклін-привітання. Потім пропонує дівчинці відповісти на запрошення.



Хореограф. Бачите, як шанобливо я поставилася до Оленки. Не поспішаючи підійшла до неї, подивилася в очі, усміхнулася їй виконала запрошення-привітання. А вона з радістю відповіла на нього. А тепер, хлопці, ваша черга.

Діти виконують запрошення. Педагог допомагає утворити пари і визначає тих, хто найкраще впорався із завданням.

Після цього педагог ознайомлює дітей з деякими **положеннями рук у парному танці**.

Положення 1: Виконавці стоять поряд, повернувшись обличчям у напрямку руху (дівчинка праворуч, хлопчик ліворуч) і тримаються за руки, схрещені перед собою. Ліва рука дівчинки знаходиться над

правою рукою хлопчика, кисті – на рівні талії.

Положення 2. Виконавці стоять поряд, повернувшись обличчям у напрямку руху; правою рукою хлопчик тримає дівчинку за талію, ліва рука дівчинки лежить на правому плечі хлопчика, вільні руки виконавців відкриті в сторони або лежать на талії.



Положення 3. Виконавці стоять один навпроти одного, тримаючись схрещеними руками: правою за праву, лівою за ліву; тулуб злегка відхилений назад.

Положення 4. Виконавці стоять один навпроти одного: дівчинка кладе долоні обох рук хлопчику на плечі, а хлопчик тримає дівчинку за талію.

Хореограф. Секрет третій – злагоджено виконувати рухи, бути уважними і старанними, щоб не підвести партнера. Тепер я дам вам завдання, а ви спробуйте його виконати в парі.

Завдання 1. Прийняти положення рук в парі №1, поставити праву ногу вперед на носок. З початком музики (2/4) рухатися по колу «зальотним бігом».

Завдання 2. Прийняти положення рук в парі №4. З початком музики (3/4 або 4/4) рухатися простим танцювальним кроком, повертаючись парою на чотири такти праворуч, а потім ліворуч.

Завдання 3. Прийняти положення рук в парі №3. З початком музики (2/4) виконати «колупалочку», починаючи рух з правої ноги.

Завдання 4. Стати один навпроти одного, тримати руки на поясі. З початком музики виконати «колупалочку в повороті», починаючи з правої ноги.

Хореограф. Секрет четвертий – бути артистичним, тобто весело виконувати рухи, усміхатися, виразно рухатися. А перевірити вашу артистичність нам допоможуть чоботи.

Я буду йти по колу і співати пісеньку. Той, хто захоче показати

свою майстерність і артистичність, повинен підняти руку. Чиє ім'я я назву, той піде в коло танцювати.

Сумно чобіткам стояти – вони хочуть танцювати!

Той, хто чобітки візьме, в коло танцювати йде!

Один, два три – Петрику, біжи!

Після того, як всі бажаючі діти виконали свій імпровізаційний танок, педагог запрошує дітей стати в пари і виконати парний танок.

Дуже просять чобітки-чоботятка:

Затанцюйте, хлопчики й дівчатка!

Тож заграймо веселий гопачок,

Хай танцює, стукає каблучок.

Педагог бере активну участь у виконанні завдання: обирає партнера та запрошує на танок, емоційно імпровізує на основі українських рухів, промовляє вголос назви рухів, які можуть використовувати діти, позитивно оцінює діяльність усіх дітей і виділяє найбільш активні пари.

Хореограф. Добре ми потанцювали. Мабуть, час і відпочити. Сідайте на підлогу, заплющуйте очі й уважно слухайте, про що вам розповість музика.

Аналіз музичних творів. Діти прослуховують одну-дві емоційно забарвлені українські мелодії, після чого розповідають, що вони нафантазували у своїй уяві. Педагог також ділиться своїми асоціаціями, пропонуючи дітям приклад образного аналізу музичного твору.

Хореограф. Ви вже переконалися, що музика робить рухи виразнішими й емоційнішими. Тому дуже важливо вміти рухатися під музику, передавати її характер. Ось і **п'ятий секрет** парного танцю – партнери повинні уважно слухати музику, злагоджено рухатись, відображаючи настрій музичного твору.

Ми з вами довели, що музика може нам розповісти дуже багато цікавого. А чи може танок виконати таку функцію? Так, звісно, може. Тому що танок – це німа мова. Рухами, мімікою люди передають свої почуття, своє ставлення до навколишнього світу, відображають трудові процеси, розкривають зміст історичних подій, літературних творів і багато іншого. А якщо виразність танцю підкреслює музика і виконавці емоційно і правильно виконують рухи, то глядачам усе зрозуміло й без слів.

І сьогодні ми з вами ознайомимося з одним цікавим парним танцем – **«Козачок»**. Цей танок виник у Запорізькому краї, і танцювали його лише козаки. Пізніше дівчата теж почали брати участь у його виконанні – і танок став парним.

Я дуже добре знаю цей танок і полюблюю його виконувати. Тому спочатку я буду солісткою, показуватиму вам рухи, а ви за мною повторюватиме. Згодні? А допомагати мені буде бубон. Слухайте, як весело він дзвенить.

Ознайомлення дітей з парним танцем «Козачок». Діти стають у коло. Педагог виходить у центр, ритмічно стукає в бубон і одночасно промовляє слова:

Бубон дзвінко бубонить,
Жартівливо дзеленчить.
Він нагадує, що хлопцям
Час дівчаток запросить!

Звучить музичний програш (8 тактів, музичний розмір – 2/4). Хлопці запрошують дівчат до танцю.

Перша фігура.

1-2-гі такти. Діти стоять обличчям у коло, готуючись до запрошення.

3-4-ті такти. Хлопці роблять крок уперед і стають перед дівчатами.

5-6-ті такти. Хлопці виконують український уклін.

7-8-мі такти. Дівчатка виконують уклін у відповідь.

9-16-ті такти. Педагог рухається по колу «бігунцем» і промовляє слова (можна тихенько дзвеніти бубном):

Бубон котиться по колу,
Весело стрибає.
Він маленьких українців
«Бігунцю» навчає.

Друга фігура.

1-16-ті такти. Діти приймають положення рук у парі № 1 і рухаються по колу, виконуючи «бігунець». Педагог відстукує ритм музики в бубон.

Діти, годі гомоніти,
Бубон вже давно дзвенить.
Плескайте і тупотіть

Як він буде вас просити.

Третя фігура. Педагог показує наступні рухи для виконання:

1-2-гі такти. Педагог виконує чотири удари в бубон. Діти чотири рази плескають у долоні.

3-4-ті такти. Педагог виконує чотири поперемінних удари ногами. У дітей руки на поясі.

5-8-мі такти. Діти повертаються обличчям один до одного і виконують рухи, показані педагогом.

9-12-ті такти. Діти виконують один навпроти одного «колупалочку», починаючи з правої ноги.

13-16-ті такти. Діти двічі виконують «колупалочку в повороті».

Четверта фігура.

1-3-й такти. Діти приймають положення рук в парі № 4 і повертаються навколо себе «зальотним кроком».

4-й такт. Виконують на місці потрійний притуп.

5-8-й такти. Повторюють попередні рухи, повертаючись у протилежний бік. На притуп кладуть руки на пояс.

А ви, хлопці, покажіться,
Навприсядки покрутіться.
І ви, дівчатка, не баріться,
Туди-сюди повертіться.

9-12-й такти. Хлопці виконують присядку, а дівчата плескають їм у долоні.

13-16-й такти. Дівчата оббігають навколо хлопців «зальотним бігом», а хлопці плескають у долоні.

П'ята фігура.

1-4-й такти. Хлопці виконують м'ячик, а дівчатка «вихилясник».

5-6-й такти. Діти виконують чотири оплески.

7-8-й такти. Діти виконують чотири притупи.

Час вже танець припиняти,
Досить діткам танцювати.
Ще по колу пробіжим,
Вдячні за танок усім.

9-16-й такти. Діти приймають положення в парі № 4 і рухаються по колу бігунцем. Педагог виконує рух разом з дітьми, доповнюючи ритм музики дзвоном бубна. Із закінченням музики всі зупиняються.

Педагог. Добре ви затанцювали «Козачка». І бубон за вами уважно стежив. Зараз ви дізнаєтесь, чий танок йому сподобався найбільше, чия пара була найбільш старанною, хто пам'ятав усі секрети парного танцю.

Педагог підходить до тих дітей, чий танок, на його погляд, був найкращим, і пропонує їм на знак вдячності вдарити в бубон.

Заключна частина

Хореограф. Ось і підійшло до завершення наше заняття (опитування дітей):

- Що нового ви сьогодні дізналися про український танок?
- Який парний танок ми з вами вивчили?
- Які секрети треба знати, щоб парний танок був красивим?

Отже, український парний танок – це танок, у якому передаються відносини між партнерами, поважне ставлення одне до одного. Під час його виконання треба не заважати партнеру, добре знати й ритмічно виконувати рухи, уміти запрошувати партнера до танцю, бути артистичним, уважним і старанним.

І на закінчення я хочу, щоб ви знов обрали собі пару і разом під музику залишили цю залу.



Діти виконують український уклін і парами під музику виходять із зали.

Примітка!

Хореографи в змісті своєї роботи можуть застосовувати різноманітні типи занять.

Тематичне заняття, спрямоване на розкриття якоїсь теми («Дівочі посиденьки», «Козацькі забави», «Стежками Запорізького краю», «Зустріч весни» тощо), пізнавально-виховне – на формування та поширення уявлень дітей про фольклор узагалі й танцювальний зокрема («Ми діти твої, Україно!», «Українські обереги», «У дружній

українській родині» тощо). Тематичні заняття носять більш вузький характер і зміст матеріалу може стосуватися лише відповідної теми, а пізнавально-виховні заняття мають узагальнюючий характер, у них одночасно може застосовуватися матеріал різної тематики.

Творчий тип занять допомагає активізувати діяльність дітей, розкривати їх творчий потенціал, сприяє формуванню вмінь знаходити нові виразні рухи й використовувати знайомі в новій інтерпретації, ознайомлює дітей з фольклорним репертуаром, запропонованим педагогом для вивчення та інсценізації («Ходить гарбуз по городу», «Чарівні квіти», «Загадкова подорож» тощо).

Українознавчий матеріал на хореографічних заняттях доцільно застосовували поступово: від загальних знань про фольклор України – через усвідомлення особливостей танцювальної культури України взагалі та її регіональних особливостей зокрема, – до виразного виконання українського танцювального репертуару і творчих імпрровізацій. Таке планомірне та систематичне введення до змісту хореографічних занять українознавчого матеріалу може вирішувати завдання національно-патріотичного виховання дітей, розвитку їх національної свідомості, вихованню особистісних якостей, підвищенню пізнавальної активності, стійкого інтересу до національної культури, більш свідомому і виразному виконанню українського репертуару на сцені.

Ознайомлення з особливостями української хореографічної культури може ефективно здійснюватися за таких умов:

- використання педагогічного потенціалу української народної хореографії з урахуванням її пізнавальних, розвиваючих і виховних можливостей;

- мотивація діяльності дітей, розвиток інтересу й потреби в пізнанні танцювальної культури свого народу;

- використання танцювального репертуару різного за жанром, тематикою, заснованого на сюжетно-ігровому й образному принципі, з урахуванням його регіональності, доступності й відповідності статевим особливостям дітей;

- домінантне ставлення до вивчення танцювального репертуару свого регіону;

- створення цікавої ігрової атмосфери під час навчання, зміна репродуктивних і продуктивних видів діяльності, стимуляція активності й самостійності дітей, створення середовища й системи відносин, що сприяють реалізації їхнього творчого потенціалу;

- урахування вікових особливостей дітей щодо визначення змісту роботи по ознайомленню дітей з національними особливостями української хореографії; реалізація індивідуально-орієнтовного й диференційованого підходу до процесу навчання (орієнтування на рівень обізнаності дітей у тій чи іншій темі, їх фізичну й психологічну готовність до хореографічної діяльності, здібностей, інтересів і особистісних якостей);

- використання різноманітної різнохарактерної музики, доступної для сприйняття й усвідомлення дітьми.

- активне залучення дітей до традицій та обрядів українського народу; розвиток їх артистичних і творчих здібностей;

- доцільне чергування різних типів хореографічних занять (інтегрованих, тематичних, пізнавально-виховних і творчих);

- виховання інтересу до танцювальної діяльності, культурних надбань українського народу, поважливого ставлення до фольклорних джерел свого регіону.

Навчальна програма «Українська забавлянка»

Розробники: О. Мартиненко та О. Данилова

Зміст пропонованої програми розрахований на здобувачів позашкільної освіти основного рівня навчання (6-10 років) і носить рекомендаційний характер. Кожен педагог-хореограф може вносити зміни і доповнення до окремих тем, виходячи з напрямку роботи колективу, регіональних особливостей, накопиченого краєзнавчого матеріалу, а також власного досвіду.

Мета – формування національної свідомості підростаючого покоління шляхом залучення до культурних надбань українського народу через активне пізнання народознавчого матеріалу, формування навичок виконання українських народних танців (акцент на регіональний компонент), прояву творчої ініціативи під час інсценування народних свят та обрядів.

Програма розрахована на розв'язання таких *освітніх завдань*:

- збагатити знання дітей про історичні корені України, національні народні символи та обереги, побут українського народу;
- ознайомити дітей з поняттями: «фольклор», «традиції», «обряди», «свята»;
- дати уявлення про найбільш поширені українські традиції та обряди, розкрити зміст свят природничого обрядового циклу (осінні, зимові, весняні та літні свята);
- ознайомити з жанрами української народної хореографії (хороводи, побутові та сюжетні танці), композиційними різновидами українського танцю (хоровод, гопак, козачок, гуцулка), учити виконувати доступні танці різних регіонів України;
- дати уявлення про регіональні особливості народного танцювального мистецтва (Центральної та Західної України, Полісся та Волині, Поділля та Промислового краю) загалом, докладний матеріал щодо Запорізького краю;
- формувати навички виконання основних рухів українського народного танцю, учити виконувати доступний танцювальний репертуар різних регіонів;

- формувати систему уявлень, понять, знань про синкретичну та синтезовану сутність танцювального фольклору; розвивати вміння емоційно переживати ігрову ситуацію в танцях та інсценуваннях свят, знаходити індивідуальну пластику для розкриття музично-рухового образу, заохочувати до вільної імпровізації під час індивідуальної та колективної творчості;
- розвивати музично-рухову координацію, елементарні вокальні вміння та навички сценічної культури мови;
- виховувати національно-патріотичні почуття, інтерес до українського танцювального мистецтва, культурних надбань українського народу, традицій свого регіону.

Навчально-тематичний план програми

Перелік тем	Кількість годин							
	6-7 років		7-8 років		8-9 років		9-10 років	
	Теорія	Практика	Теорія	Практика	Теорія	Практика	Теорія	Практика
РОЗДІЛ 1. Україно моя, Батьківщино моя!								
Тема 1. Подорож у минуле України (пізнавально-теоретичний матеріал)	1	-	2	-	1	-	1	-
Тема 2. Символи та обереги України (пізнавально-теоретичний матеріал)	1	-	1	-	1	-	1	-
Тема 3. Побут України (пізнавально-теоретичний матеріал)	1	-	2	-	2	-	1	-
РОЗДІЛ II. Традиції та обряди українського народу								
Тема 1. Осіння обрядовість (пізнавально-практичний матеріал)	2	2	2	2	1	2	1	2
Тема 2. Зимові обрядовість (пізнавально-практичний матеріал)	2	2	2	2	1	2	1	2
Тема 3. Весняні обрядовість (пізнавально-практичний матеріал)	2	2	2	2	1	2	1	2
Тема 4. Літні обрядовість (пізнавально-практичний матеріал)	2	2	2	2	1	2	1	2

РОЗДІЛ III. У вихорі народного танцю								
Тема 1. Абетка народної хореографії (пізнавально-практичний матеріал)	1	2	2	2	-	10	-	12
Тема 2. Жанри народної танцювального мистецтва (пізнавально-практичний матеріал)	-	-	2	2	4	4	-	-
РОЗДІЛ IV. Мозаїка українського танцю								
Тема 1. Стилiстичнi особливостi танцювальної культури рiзних рeгiонiв України: Центральна та Захiдна Україна, Полiсся та Волинь, Подiлля, Промисловий край (пiзнавально-практичний матерiал)	-	-	2	6	2	18	2	22
Тема 2. Танцi Запорiзького краю (пiзнавально-практичний матерiал)	-	-	2	4	2	8	1	12
РОЗДІЛ V. Народні фантазії								
Тема 1. Українські забави (народні iгри, iмпровiзацiя на нацiональному матерiалi)	1	6	1	4	-	2	-	2
Тема 2. У свiтi казок (iнсценування народних казок)	1	6	2	4	2	4	2	4
РАЗОМ	36		54		72		72	

ЗМІСТ ТЕМ

РОЗДІЛ 1. Україно моя, Батьківщино моя!

Тема 1. Подорож у минуле України (пізнавально-теоретичний матеріал). Закріпити та поширити знання дітей про історичні корені України. Ознайомити з легендами та дитячими оповіданнями про київських князів (Аскольд, Дар, Олег, Святослав Хоробрий, Володимир Великий «Ясне сонечко», Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Данило Галицький, княгиня Ольга).

Дати уявлення про пам'ятні місця, храми, собори та лаври України: місто Київ (Киево-Печерська лавра, Аскольдова могила, Золоті ворота, Софійський та Володимирський собори, Андріївський узвіз), місто Канів Черкаської області (Тарасова гора), місто Запоріжжя (Запорізька Січ, Хортиця, Дніпровські пороги, затоки, плавні,

Бердянська коса, Кам'яна могила), Полісся, Волинь (Козацькі могили, Почаївська Лавра, Олеський замок), Крим (Херсонес, Бахчисарайський комплекс, Лівадія), Карпати (Чорна гора, Камінь Довбуша, Криниця Довбуша).

Збагатити знання про національних героїв України (Устим Кармелюк, Северин Наливайко, Олекса Довбуш, Богдан Хмельницький), гетьманів та козаків (Петро Сагайдачний, Петро Дорошенко, Самійло Кішка, Іван Мазепа та ін.); Запорізьку Січ, життя та побут українських козаків.

Тема 2. Символи та обереги України (пізнавально-теоретичний матеріал). Закріпити знання дітей про державні символи України: прапор (символ національної незалежності), герб (символ влади), гімн (символ єдності, урочистий музичний твір «Ще не вмерла України...», сл. П. Чубинського, муз. М. Вербицького).

Збагатити уявлення дітей про народні обереги України та особливості їх використання в українському танці. Вінок – оберег, який береже дівоче волосся, знімає головний біль, заспокоює нервову систему. Ознайомити з різновидами вінків, символічним значенням квітів та стрічок. Залучати дітей до засвоєння техніки плетіння віночків, учити проявляти творчість під час їх виготовлення, виховувати бажання надягати віночки та вплітати стрічки у волосся в повсякденному житті.

Розкрити символічне значення рушників та вишиванок, особливості їх кольорової гами. Рушник – невід'ємний символ хатнього інтер'єру, гостинності українського народу.

Збагатити знання про рослинні фольклорні символи України: калина – символ нескореності, вірності; верба – символ рідної домівки; тополя – символ вроди української дівчини; чорнобривці – символ краси, сміливості і стійкості; мальва (ружа, рожа) – символ любові до рідної землі, свого народу, батьківської хати; червона рута – символ чистого і вірного кохання. Дати уявлення про символи козацтва (булава, бунчук, пернач, козацький прапор), які уособлюють незламність, стійкість у відстоюванні свободи народу.

Ознайомити дітей зі зразками хореографічного мистецтва, у яких використовуються національні символи та обереги: хореографічна сюїта «Ми з України» П. Вірського (рушники, хліб-сіль); хореографічна картинка «Подоряночка» П. Вірського (віночки, верба, сопілка);

хореографічна композиція «Купальський віночок» А. Прокопенка (віночки), «Козачий пляс» А. Прокопенка (шабля, гетьманська булава, козачий стяг) та ін.

Тема 3. Побут України (пізнавально-теоретичний матеріал).
Збагатити уявлення дітей про національні іграшки (глиняні, солом'яні, ляльки-мотанки); предмети побуту (коцюба, рогач, деркач, ціп, граблі, трійчаки, лопаток, рало, соха та ін.); предмети хатнього інтер'єру (стіл, лави, скриня, шафа, ліжко, ковдра, простирадло з мереживом, килим, рядно тощо); національний посуд (миска, макітра, горщик, глечик, куманець, кухоль, склянка, дійниця, качалка та ін.); національну їжу та страви (борщ, юшка, затірка, локшина, галушки, вареники, млинці, коржі, деруни, пироги та ін.).

Ознайомити дітей з особливостями використання предметів національного побуту в танцювальному мистецтві: хореографічна композиція «Запоріжці» (ігрища і танці Запорізького війська гетьмана Б. Хмельницького) П. Вірського (піка, бубон, шаблі); хореографічна композиція «Рукодільниці» П. Вірського (кошики, нитки, рушник); хореографічна картинка «Чумацькі радощі» П. Вірського (чоботи); хореографічна мініатюра «Кумоньки» Л. Якобсона (зв'язка бубликів, гуска, намисто) тощо.

Збагатити знання дітей про регіональні особливості українського національного одягу. *Центральна Україна*: сорочка-вишиванка, плахта, жилетка, фартух, намисто, вінок зі стрічками, чоботи, шаровари, сорочка-вишиванка, пояс, чоботи. *Гуцульщина*: крениці (штани з грубого полотна), кращениці, холоші, гочі (штани), чересо (широкий пояс), тобівка (шкіряна торба), кептар, крисені (капелюхи), топірець, палиця, манта (довгий суконний прямоспинний одяг), попружка (пояс), букурія (ремінець), лискавки (скляне намисто), гердан (прикраси), дзьобня (вовняна торба), дротяні запаски, сукня, ногавиці, доколінниці (білі панчохи), сердак-підбілка, капці. *Закарпаття*: сорочка, сердак, довбанки (чоловіче взуття), кептар, гаті (штани), петек (верхній зимовий одяг), плат (фартух), силянка (пояс), монисто (намисто), уйопе (жіночий плечовий одяг), лейбан (сердак), згарда (намисто з мідних хрестиків), платини (хустка), парто (коронка трикутної форми), гуля (плащоподібна накидка з вовни), бочками (взуття шкіряне), жакет, брилі, постолі, чоботи. *Полісся*: безрукавка, сорочка, толуб (кожух),

свитка, личаки, літник (спідниця), фартух, сандарак (верхній жіночий одяг), катанка (безрукавка), семряга, намітка, обрус, полотнянка, капота. *Буковина*: чуганя (плащоподібний сукняний одяг), будня (хутряна безрукавка), мишини (сукняні штани), мазниця (шапка), манта, обрус (головний убір), горбочка (спідниця), півка (біле вкриття голови), бурнус (пальто), коди (вікноподібні жіночі прикраси). *Поділля*: чугаїни, гуньки (свита), запаска, кунтуш, горбочки (поясний одяг), кораблик (жіночий головний убір), байбараки (сукні), опанча, кобеняк. *Степова частина України*: сорочка-косоворотка, прямоспинні свитки, кожух, картуз, черевички, чоботи, конічні шапки, кирея, сарафан, сорочка-талійка (до талії), спідниця, блузка, каптан, кофта, хустка, шаль, очіпки, кобеняк, дерга, карайка, манта, чумарка. *Наддніпрянина*: безрукавка, начерки (шапки), свитка, кирея (плащ), кожух, жупан, пояс, шаровари, бриль, постолі, личаки, черевики, чоботи, сорочка, запаска, дерга (плахта), корсетка, юпка, димка, мальованка (спідниця), намітка (головний убір), кидала (обруч).

Знайти дітей з українськими народними танцями, у яких яскраво представлені зразки сценічних костюмів різних регіонів: хореографічна сюїта «Ми з України» П. Вірського, український парубочий народний танець з Гуцульщини «Аркан» Я. Чуперчука, «Подільський льонок» К. Василенка, «Гопак» та «Козачок» М. Вантуха, «Поліський шир» та «Ойра» Р. Малиновського, «Гуцулка» та «Гопак» Л. Калініна, хореографічна композиція «Легенда Карпат», святкова-привітальна «Гуцулка» та березнянська «Карічка» М. Суслікова та ін. Відеозразки українських танців у виконанні професійних та аматорських (у тому числі дитячих) хореографічних колективів представлені на сайті <http://ukrainian-dancing.com/>.

РОЗДІЛ 2. Традиції та обряди українського народу

Тема 1. Осіння обрядовість (пізнавально-практичний матеріал).

Ознайомити дітей з поняттями «фольклор», «традиції», «обряди». Дати уявлення про народні прикмети та вислови осіннього циклу («У кожної прикмети свої секрети», «Вересень місяць добре годує, овоч смачний дітям дарує», «Хліб і сіль як символи достатку», «Місяць жовтень мряку розвіє, в лісах, у садочках лист пожовтіє (Свято Покрови), а листопад – той жалю не має, з дерев останнє листя зриває» та ін.).

Залучати дітей до інсценування свята врожаю, вчити передавати емоційний стан, розігрувати ігрові ситуації. Виховувати пошану до важкої хліборобської праці.

Тема 2. Зимові обрядовість (пізнавально-практичний матеріал).

Ознайомити дітей з народними прикметами та висловами зимового циклу («Місяць грудень на радість людям сніжком присипле замерзле груддя» (Свято Миколая), «Ой місяць січень кличе мороза, морозить лиця, щипає носа» (Різдвяні свята), «Коляда на щастя, на здоров'я, на Новий рік» (Святе Водохреще (Йордан), «А місяць лютий вітрами дує, на водах з льоду мости буде» (Свято Стрітіння) та ін.).

Залучати дітей до театралізованого інсценування «На Святвечір», участі у театральних виставах «Вертеп», «Зустріч Масляної». Учити дітей виконувати колядки та щедрівки, передавати емоційний стан, розігрувати ігрові ситуації.

Тема 3. Весняна обрядовість (пізнавально-практичний матеріал).

Ознайомити дітей зі змістом свят та обрядів весняного циклу, присвячених зустрічі весни. Розкрити народний образ Весни як образ краси, сили і надії, який порівнюють з дівчиною і зустрічають піснями, закличками, солодким печивом у вигляді пташок. Допомогти усвідомити єдність людини з природою, красою рідного краю («Зелене свято» – завітчують свою домівку (хату, кімнату) квітами, підлогу встеляють рутою, м'ятою, духмяним чебрецем, іншим зелом). Познайти з народними прикметами та висловами («Ой весно, весно, днем красна», «Березень місяць мости поломить, весняну пісню річка задзвонить», «Квітами квітень всіх привітає, усі садочки порозквітає» (Вербна неділя), «Травень прийде у дні чудові, простелить всюди трави шовкові» та ін.).

Знайти дітей зі змістом веснянок (гаївок, маївок, ягілок), вчити їх виконувати, передавати емоційний стан, розігрувати ігрові ситуації, інсценувати свята весняного циклу, залучати до виготовлення писанок та крашанок.

Тема 4. Літня обрядовість (пізнавально-практичний матеріал).

Ознайомити дітей зі змістом свят та обрядів літнього циклу: Зелені свята, Трійця (Клечальна субота, Клечальна неділя, Завивання вінків, Русалки), Івана Купала, Зажинки (свято першого снопа), Жнива (косовиця – жали, косили хліб), Обжинки (свято закінчення жнив), з

народними прикметами та висловами («Місяць червень луги покосить, червоним соком ягідки зросить» (Свята Трійця), «А місяць липень гарячим літом обсипле липи пахучим цвітом» (Свято Івана Купала), «А місяць серпень серпом задзвонить, достиглий колос додолу склонить» (Великий Спас) та ін.).

Учити дітей інсценувати свята літнього циклу, передавати емоційний стан, розігрувати ігрові ситуації.

РОЗДІЛ 3. У вихорі народного танцю

Тема 1. Абетка народної хореографії (пізнавально-практичний матеріал). Дати дітям уявлення, що народний танок є першоосновою хореографічного мистецтва, що кожен народ має свої танцювальні традиції і танцює в своїй манері.

Ознайомити дітей з *позиціями ніг* (I, II, III, IV (паралельна) і VI), *позиціями рук* (вихідна позиція - руки опущені вниз; перша позиція - руки витягнуті вперед; друга позиція - руки розкриті в сторони; третя позиція - руки підняті вгору), *положеннями рук* (прості положення, де руки розташовані симетрично, тобто одна так, як і друга; складні положення, де розташування різні (залежать від національних особливостей та танцювальних традицій того чи іншого народу); комбіновані положення, де руки приймають різні позиції (наприклад: права в третій, а ліва в другій, чи ліва на поясі, а права в третій чи другій позиції), *положеннями кисті* (пряма, трохи піднята, у кулачках, вільна та інші). Учити правильно тримати тулуб, розслабляти й напружувати різні групи м'язів, виконувати вправи для голови (повороти, нахили, переведення), демі пліє (напівприсідання) за I, II, III позиціями; батман тандю (ковзання ногою по підлозі) - вперед та вбік з I та III позицій; стрибки за шостою позицією з прямими та підігнутими ногами.

Учити виконувати уклін та доступні рухи українського танцю (зальотний біг, бігунець, бічна доріжка, вихилясник, вірьовочка, тинки, голубці, присядки, «жабка» у напівприсіданні) та ін.

Тема 2. Жанри народного танцювального мистецтва (пізнавально-теоретичний матеріал). Ознайомити дітей з жанрами народної хореографії, історією їх виникнення та тематичним діапазоном: танці хороводного плану (веснянки, купальські хороводи та інші); сюжетні танці (відтворення явищ природи, народного побуту, тема праці, народна героїка тощо); побутові танці (гопаки, козачки, метелиці,

польки, гуцулки, коломийки та ін). Ознайомити під час відеоперегляду з кращими зразками народних українських танців, створених видатними балетмейстерами (П. Вірський, М. Вантух, Я. Чуперчук, Л. Калінін та ін.).

РОЗДІЛ 4. Мозаїка українських танців

Тема 1. Стилiстичнi особливостi танцювальнoї культури рiзних рeгiонiв України (пiзнавальнo-практичний матерiал).

Танцювальне мистецтво Центральної України: особливості лексичного матеріалу (привітання, положення рук у жіночому та чоловічому танцях, парних танцях, жіночі та чоловічі рухи), національного костюму та музичного супроводу. Вивчити декілька доступних для виконання зразків народних танців цього регіону («Гопак», «Казачок», «Метелиця», «Веснянки» або ін.).

Танцювальне мистецтво Західної України (Гуцульщина, Закарпаття, Буковина): особливості лексичного матеріалу (привітання, положення рук у жіночому та чоловічому танцях, парних танцях, жіночі та чоловічі рухи), національного костюму та музичного супроводу. Дати уявлення про те, що чоловічі та жіночі танці в основі своїй масові, за характером руху швидкі, рухливі, темпераментні. Основою побудови танців є коло, у якому танцюристи тримають один одного за плечі або перехресшують руки за спиною. Вивчити декілька доступних для виконання танцювальних зразків, притаманних цьому регіону («Коломийка», «Дуба-танець», «Буковинська полька» або ін.).

Танцювальне мистецтво Полісся та Волині: особливості лексичного матеріалу (привітання, положення рук у жіночому та чоловічому танцях, парних танцях, жіночі та чоловічі рухи), національного костюму та музичного супроводу. Дати уявлення про те, що на танці цього регіону значно вплинуло танцювальне мистецтво Білорусії та Польщі, тому лексика збагачена переступами, поворотами та обертами. Для кожної області характерні свої рухи: на Житомирщині танцюють за п'ятою позицією і плечима повертають уперед-назад, на Рівненщині танцюють за шостою позицією і плечима рухають догори та додолу, на Волині переступання виконують в «атитюдах». Вивчити декілька доступних для виконання танцювальних зразків цього регіону («Поліська полька», «Волинська полька» тощо).

Танцювальне мистецтво Поділля: особливості лексичного матеріалу (привітання, положення рук у жіночому та чоловічому танцях, парних танцях, жіночі та чоловічі рухи), національного костюму та музичного супроводу. Дати уявлення про те, що лексичний матеріал відрізняється різнобарвністю і це пов'язано з впливом танцювальної культури Молдавії, Буковини, Полісся, Білорусії, Росії. Вивчити декілька доступних для виконання танців цього регіону («Дев'ятка», «Подільська полька» або ін.).

Танцювальне мистецтво Промислового краю: особливості лексичного матеріалу (привітання, положення рук у жіночому та чоловічому танцях, парних танцях, жіночі та чоловічі рухи). Дати уявлення про те, що в даному регіоні проживають люди різних національностей (росіяни, українці, болгари та татари) і це значно вплинуло на розвиток танцювальної культури, для якої характерні російські дрібушки, присядки, обертання, у композиційній побудові використовуються форми переплясу, польки (кадрилі менше), застосовуються частівки. Вивчити доступні для виконання танці цього регіону («Камаринська», «Бариня» або ін.).

Тема 2. Танці Запорізького краю (пізнавально-практичний матеріал). Ознайомити дітей з танцями Запорізького краю, їх назвами, видами, жанрами, лексичним матеріалом та принципами побудови: «Горлиця», «Линець-швиденець», «Новоспасівська кадрили» (Бердянщина); «Дощик», «Ой зав'ю вінки», «Трійка» (Пологівщина), «Полоняночка», «Чумак» (Оріхівщина); «Балабинська полька», «Вихор», «Хортичанка» (Запорізький район); «Ходить гарбуз по городу»; «Перепілочка» (Новомиколаївський район), «Козак», «Гонта» (Кам'янсько-Дніпровський район); «Гречаники» (Веселівський); «Жок», «Ручениця», «Хоро» (Приморський та Приазовський район) тощо.

Учити дітей виконувати деякі види хороводів і хороводних танців Запорізького краю («Веснянки», «Весну закликати», «Ой зів'ю вінки», «Ой ходила дівчина бережком», «Подільська полька», «Дощик»).

Знайти з тематикою та змістом побутових танців Запорізького краю, учить виконувати деякі зразки за вибором вчителя («Горлиця», «Метелиця», «Балабинська полька», «Запорізькі козаки», «Гопак», «Казачок», «Чумак», «Вихор», «Перепілочка»).

Ознайомити з тематикою та змістом сюжетних танців Запорізького

краю, учити виконувати деякі зразки («Хортичанка», «Гречаники», «Чумак», «Чумандриха», «Микола», «Гарбуз», «Зайчик-чеберяйчик»). Детальний опис танців Запорізького краю представлено у книзі В.А.Чміля «Танці Запорізького краю в обробці З. Сизоненка» (2011), окремі – у даному навчально-методичному посібнику.

РОЗДІЛ 5. Народні фантазії

Тема 1. Українські забави (імпровізація на національному матеріалі).

Ознайомити дітей з кращими зразками української народної музики, учити емоційно відгукуватися на неї, брати участь у масових імпровізаціях на тему природи, праці, побуту («Лісоруби», «Зима та весна», «Не сваріться, помиріться», «Шевчики», «А ми просо сіяли», «Щедрий вечір», «Зустріч Масляної», «Великдень» та ін.).

Ознайомити з українськими народними іграми («Мак», «Льон», «Грушка», «Подольночка», «Веребей» («Горобець»), «Цурка», «Довга лоза», «Дід Макар» та ін.), учити брати активну участь у них, виразно підходити до розкриття того чи іншого образу.

Тема 2. У світі казок (інсценування народних казок). Залучати до танцювально-театралізованих інсценувань народних казок («Рукавичка», «Солом'яний бичок», «Півник і котик», «Лисичка-сестричка і вовк-панібрат», «Про дідову дочку та бабину дочку», «Про бідного парубка і царівну», «Чудо-груша» та ін.).

Учити емоційно сприймати зміст українських п'єс-казок для дітей та проявляти творчість під час інсценізації окремих уривків чи показу конкретних образів: «Коза-дереза» і «Пан Коцький» (Дніпрова Чайка), «В чужому пір'ю» (Марійка Підгірянка), «Коли зійде місяць» і «Весняна казочка» (Наталя Забіла), «Про Андрійка і Терпця» (Грицько Бойко), «Свято першого грому», «Горіхові принцеси», «Фіолетовий Зайчик», «Новорічна плутанина», «Бабин бичок» (Леся Мовчун) та ін.

ВІДЕОЗРАЗКИ ТАНЦІВ ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Мартиненко О.В. Методика роботи з хореографічним колективом: теорія і практика: підручник для здобувачів першого рівня вищої освіти спеціальностей 024 Хореографія, 014 Середня освіта (Хореографія). Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. 390 с.
2. Мартиненко О.В. Розробки занять в народному ансамблі естрадного танцю «МарЛен». *Позашкілля*. 2013. № 4 (76). С. 8-28.
3. Мартиненко О.В., Данилова О.Є. Українська забавлянка. Програма хореографічного навчання для дітей молодшого шкільного віку. *Позашкілля*. 2013. № 4 (76). С. 2-7.
4. Ніколаєнко Т. О. Український костюм. Надія на ренесанс. Київ: Дніпро, 2005. 320 с.
5. Полякова Н.Г. Рекомендації керівникам хореографічних колективів з вивчення і постановки українського народного танцю «Балабинська полька» (Запорізька обл.). Запоріжжя: Обл. наук.-метод. Центр нар. творч. та культ.-освіт. роботи, 1986. 8 с.
6. Традиційно-побутові танці України: хрестоматія. Рівне: Волин. обереги, 2019. 280 с., іл.
7. Чміль В. А. Танці Запорізького краю в обробці З. Сизоненка. Мелітополь, 2011. 340 с.